
Jaké cesty vedou do Česka?

Česká vízová politika a praxe
v Mongolsku, Vietnamu a na Ukrajině
mezi lety 2007 a 2010

Multikulturní centrum Praha - 2011

Jaké cesty vedou do Česka? Česká vízová politika a praxe v Mongolsku, Vietnamu a na Ukrajině mezi lety 2007 a 2010

Editor Lucie Trlifajová, Multikulturní centrum Praha

Autoři Marie Jelínková, Petra Mikušová, Lucie Trlifajová

Odborná redakce Marek Čaněk, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Sazba a grafická úprava Šimon Trlifaj

Vydalo v roce 2011 Multikulturní centrum Praha

www.mkc.cz

www.migraceonline.cz

Publikace vznikla v rámci projektu Visawatch podporovaného organizací CEE Trust – Trust for Society in Central and Eastern Europe

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Obsah

Úvodem	5
Přehled	7
Základní právní rámec	7
Vývoj v letech 2007–2010	10
Zdroje	18
Ukrajina	20
Popis migrační situace v zemi	20
Vývoj a charakter migrace z Ukrajiny do Česka	22
Situace 2007/2008	25
Vývoj situace od dubna 2009	29
Závěrem	38
Zdroje	40
Vietnam	43
Popis migrační situace v zemi	43
Vývoj a charakter migrace z Vietnamu do Česka	44
Situace 2007/2008	46
Popis vývoje situace v zemi od února 2009	52
Závěr	58
Zdroje	63

Mongolsko	65
Migrační situace v zemi	65
Vývoj a charakter migrace z Mongolska do České republiky	66
Situace v letech 2007/2008	71
Vývoj situace od dubna 2009	76
Závěrečná shrnutí	79
Zdroje	80
 Závěrem	 82
Virtuální fronty místo reálných	83
Dva protichůdné systémy kontroly pracovní migrace	86
Lze pracovní migraci zastavit?	89
Postavení žadatele a poslední legislativní změny	92
Závěr	94
Zdroje	95
 O autorech	 97

Úvodem

—Lucie Trlifajová

Česká republika prošla v rozmezí let 2007 a 2010 výraznými změnami v oblasti migrace, které se výrazně projevily ve vízové praxi a posléze i politice. V roce 2007 a 2008, kdy v Česku v době ekonomické konjunktury kulminovala poptávka po zahraniční pracovní síle, byly české zastupitelské úřady v hlavních zdrojových zemích pro migraci do České republiky (především Vietnam, Ukrajina, Mongolsko) přetíženy nápory žadatelů. Zastupitelské úřady v těchto zemích se tehdy staly nechvalně známé dlouhými, někdy nekolikadenními frontami, nefunkčním systémem podávání žádostí o vízum a podezřením z korupce.

Současná situace je odlišná. V polovině roku 2009 byl v řadě zemí zaveden nový elektronický systém registrace pro podání žádosti o dlouhodobá víza. Během roku 2009 se na Ukrajině, ve Vietnamu, Mongolsku, Moldavsku a Thajsku nevydávala dlouhodobá víza za účelem zaměstnání a podnikání, v současnosti je jejich vydávání omezené neveřejnými kvótami. Před konzuláty je klid a prázdno. Co všechno s sebou tento „klid“ nese a jaké jsou jeho důsledky? Je současný systém nabírání žádostí efektivnější, došlo ke zlepšení situace z pohledu žadatelů o vízum a odpovídají opatření přijatá českou vládou současné situaci?

Na české zastupitelské úřady přijdou ročně statisíce žadatelů o různé typy víz. Nastavení systému vydávání víz a fungování českých zastupitelských úřadů představuje nejen důležitou součást kontroly migrace do České republiky, ale také výrazně ovlivňuje její vnímání v jednotlivých zemích a vzájemné vztahy mezi státy.

Cílem následujícího textu je zachytit vývoj situace na českých zastupitelských úřadech na Ukrajině, ve Vietnamu a v Mongolsku. Vedle systému vydávání víz a situací v jednotlivých zemích se publikace věnuje vývoji české vízové politiky a legislativního rámce, který situaci na zastupitelských úřadech výrazně ovlivňuje. Primární důraz je kladen na pracovní migraci a vydávání dlouhodobých víz, na druhou stranu nechceme zcela opomenout ostatní aspekty vízové praxe, jako jsou studentská nebo turistická víza.

V úvodu publikace je nastíněn celkový právní rámec a základní vývoj vízové politiky a praxe v období 2007–2010, který ovlivnil situaci ve všech popisovaných zemích. Následující tři kapitoly se věnují vývoji v Mongolsku, Vietnamu a na Ukrajině. Vedle krátkého přehledu o celkové migrační situaci a vývoji migrace mezi danou zemí a Českou republikou srovnávají situaci z let 2007 a 2008 se současným stavem (2009 a 2010). V závěru jsou nastíněny aspekty současné vízové politiky a praxe, které jsou nebo v budoucnu mohou být problematické.

Publikace naráží na řadu limitů – během projektu Visawatch, v rámci kterého vznikala, se ukázalo jako obtížné získat dostatek relevantních informací z jednotlivých zemí. Řada osob, zejména žadatelů o vízum, měla strach vystupovat kriticky vůči fungování zastupitelských úřadů a zpracování významného tématu zprostředkovatelů a pracovních agentur nebo dostupnosti informací by vyžadovalo podstatně více času a financí, než projekt nabízel. Mnoho dat a analýz, z nichž vycházela politická rozhodnutí, která v popisovaném období radikálně změnila situaci na českých zastupitelských úřadech, je neveřejných nebo obtížně dostupných.

Publikace tedy nepředstavuje komplexní analýzu vízové politiky a praxe. Doufáme, že přesto přispěje k diskuzi o současném stavu a dalším směřování české vízové politiky a praxe.

Přehled

Přehled vývoje české vízové politiky a praxe vůči třetím zemím mezi lety 2007–2010

Lucie Trlifajová

Základní právní rámec

Vydávání víz představuje na jednu stranu doménu suverenity národních států, na druhou stranu vzhledem k rostoucí propojenosti a rušení vnitřních bariér v rámci Evropské unie (respektive schengenského prostoru) podléhá společným regulacím. V současnosti vízová politika vůči občanům tzv. třetích zemí obsahuje dvě základní oblasti – národní a společnou evropskou, respektive schengenskou. Toto rozdělení se týká i České republiky, která se oficiálně stala členem schengenského prostoru v prosinci 2007. V některých otázkách, jako je třeba pohyb po schengenském prostoru pro držitele národních víz, se obě oblasti prolínají, národní úpravy jsou zároveň v řadě aspektů (například práva zaručená rodinným příslušníkům občanů Evropské unie) podřízeny evropským a mezinárodním dohodám. Z perspektivy českého státu, respektive Ministerstva vnitra České republiky jako koordinátora migrační politiky ČR, je „cílem částečně sjednocené vízové a konzulární praxe umožnění vstupu občanům třetích zemí splňujícím podmínky pro vstup a pobyt na

území EU / Schengenu a zabránění vstupu těm, kteří by ohrozili bezpečnost a veřejný pořádek.“¹

Národní víza (víza dlouhodobá², pro pobyt delší než 90 dnů) a způsob jejich vydávání je regulován především jednotlivými členskými státy a jejich legislativou, v případě České republiky jde především o zákon o pobytu cizinců na území České republiky. Udělení víza pro vstup do České republiky je podmínováno doložením potřebných dokumentů (vedle účelu cesty se dokládá například zajištění ubytování, pojištění, dostatek finančních prostředků, atd.). Nastavení podmínek vstupu zároveň představuje způsob jak regulovat vstup cizinců na území (např. u cesty za účelem zaměstnání je nutné před podáním žádosti předložit povolení k zaměstnání), splnění podmínek ovšem nedává žadateli právní nárok na udělení víza.

Žádost o dlouhodobé vízum se podává na zastupitelském úřadě, následně je odeslána do Česka, kde o udělení víz rozhodovala na základě doporučení konzulátu cizinecké policie (od 1. 1. 2011 pak Ministerstvo vnitra). Lhůta k vyřízení žádosti je 90 (u některých typů víz 60) dnů, u komplikovaných případů může být prodloužena až na 120 dnů. Na zastupitelském úřadě se také podávají některé typy žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu.³

Naopak **schengenská víza** (krátkodobá⁴, pro pobyt do 90 dnů) podléhají stále přesněji stanovovaným jednotným schengenským pravidlům, která určují nejen vůči kterým zemím je zavedena vízová povinnost, ale například výši

1 Vízová politika ČR/Schengenu na stránkách Ministerstva vnitra České republiky; <http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx?q=Y-2hudW09Nw%3d%3d> (27. 4. 2010).

2 Typy víz k pobytu nad 90 dnů: za účelem zaměstnání; za účelem podnikání; za účelem studia; za účelem vědeckého výzkumu; za účelem sloučení rodiny; za účelem sportovním; za účelem zdravotním.

Vízum k pobytu nad 90 dnů udělované za účelem převzetí povolení k dlouhodobému nebo trvalému pobytu.

(Viz Informace pro cizince: http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince [27. 4. 2010].)

3 Povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny na území, povolení k dlouhodobému pobytu rezidenta jiného členského státu Evropské unie, povolení k dlouhodobému pobytu za účelem studia na území, povolení k dlouhodobému pobytu za účelem ochrany na území a povolení k dlouhodobému pobytu za účelem vědeckého výzkumu.

4 Typy víz k pobytu do 90 dnů: za účelem turistiky; za účelem návštěvy (pozvání); za účelem kultury; za účelem sportu; za účelem studia; za účelem zaměstnání a vědeckého výzkumu; za účelem obchodní cesty; za účelem oficiálním (politickým); ostatní.

Podle počtu vstupů: jednorázové – opravňuje k jednomu nepřerušovanému pobytu na území ČR / schengenského prostoru po dobu v něm vyznačenou, nejdé-

poplatku, dobu, za kterou má být žádost vyřízena, atd. Centrálně jsou stanoveny i státy, pro které platí Dohoda o usnadnění vízového režimu.⁵ Ta například snižuje, nebo pro některé kategorie žadatelů přímo ruší, povinnost platit poplatek za podání žádosti o vízum. Na usnadnění vízového režimu je často navázána tzv. readmisní dohoda, ve které se daný třetí stát zavazuje k přijímání migrantů vyhoštěných z Evropské unie, a to zpravidla nejenom vlastních občanů, ale podle principu bezpečné třetí země také občanů jiných států, kteří do Evropské unie vstoupili z jejího území „nelegálně“.⁶

Žádost o schengenské vízum se podává na zastupitelském úřadě země, ve které žadatel stráví nejdelší část pobytu, o udělení víza rozhoduje příslušný zastupitelský úřad. Stejně jako u dlouhodobých víz je pro podání žádosti povinná osobní účast žadatele (vyjma zvláštních případů – možnost zastupovat své klienty mají například cestovní kanceláře, ne už však pracovní agentury).

Podání žádosti je časově i finančně relativně náročná procedura s nejistým výsledkem, pro řadu žadatelů je velmi obtížné ji absolvovat bez cizí asistence. S výjimkou rodinných příslušníků občanů Evropské unie neexistuje nárok na udělení víz. Právní pozice žadatele o vízum v celém procesu je tedy poměrně slabá. Ve většině členských států Evropské unie, které vydávají dlouhodobá víza (jde asi o třetinu zemí), je možné soudně přezkoumat rozhodnutí o zamítnutí žádosti o vízum (Pořízek 2010). Pro česká víza tato možnost není,

le však na 3 měsíce během půl roku; dvourázové (ke dvěma vstupům) – opravňuje ke dvěma pobytům na území ČR / schengenského prostoru po dobu v něm vyznačenou, přičemž celková doba pobytu nesmí překročit 3 měsíce během půl roku; vícenásobné – opravňuje k vícenásobnému pobytu na území ČR / schengenského prostoru, přičemž celková doba pobytu nesmí překročit 3 měsíce během půl roku.

(Viz Informace pro cizince.; http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince [27. 4. 2010].)

- 5 Dohody o usnadnění vízového režimu; http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/dohody_o_usnadneni_vizoveho_rezimu/index.html (27. 4. 2010). Readmission Agreements; <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/05/351&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en> (27. 4. 2010). Podrobněji viz Koukal 2010, Schneu 2010.

- 6 „Facilitační dohoda nesmí být sjednána, pokud nebyla dříve sjednána readmisní dohoda, avšak dřívější sjednání readmisní dohody není příslibem, natož zárukou sjednání dohody facilitační. V praxi však třetí státy pochopily hodnotu readmise pro EU, resp. vízové facilitace pro sebe, a z facilitace se stalo žádané platidlo. Obě dohody tak jdou často ruku v ruce a readmisní dohody je čím dál obtížnější sjednat bez ústupku v podobě vízové facilitace. Vízová facilitace bývá také někdy považována za jakýsi předstupeň bezvízového styku, což má logiku jen částečně. Zjednodušení vydávání víz může být stejně dobře vyjádřením menších obav, které umožňují pružnější proceduru a krokem směrem k bezvízovému styku, stejně jako částečným ústupkem EU politickému tlaku na upuštění od vízové povinnosti ze strany třetího státu, ale bez vůle pokračovat v nějším procesu, jenž směřuje k vízové liberalizaci.“ (Koukal 2010: 149)

teprve novela zákona o pobytu cizinců, platná od ledna 2011 zavedla institut nového posouzení důvodů neudělení víza. Na základě Vízového kodexu⁷ existuje od dubna 2011 institut nového posouzení důvodů i pro schengenská víza. Do roku 2011 také neexistovala povinnost přesné specifikace důvodů vedoucích k zamítnutí víza, nejasná byla i definice průběhu pohovoru, neexistovala povinnost vést o pohovoru oficiální záznam, natož aby byl tento záznam žadatelem o vízum autorizovaný (Pořízek 2010). Právě slabé právní postavení žadatele, spojené mimo jiné s absencí efektivního oprávněného mechanismu spolu s nedostatečným zaznamenáním důvodů, na základě kterých bylo rozhodnuto o udělení víza, přitom znemožňuje žadatelům ohradit se proti rozhodnutí a v důsledku snižuje transparentnost procesu rozhodnutí o udělení víza.

Vývoj v letech 2007–2010

V kontextu růstu české ekonomiky, který kulminoval v roce 2008⁸, stoupala i poptávka na pracovním trhu po (zejména nekvalifikované) pracovní síle – např. v roce 2007 bylo podle Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky až 140 tisíc chybějících zaměstnanců v průmyslu.⁹ Proklamovaný nedostatek místních pracovních sil vedl podniky k hledání nových pracovníků v zahraničí. Tyto podniky ve velké míře využívaly mechanismu agenturního zaměstnávání¹⁰ (tento institut byl uzákoněn v roce 2004, tedy přibližně v době začínající ekonomické konjunktury). Firmy se tak vyhnuly nutnosti provádět přímý nábor a řešit nezbytné administrativní úkony spojené s přímým zaměstnáváním cizinců. Nábor zaměstnanců přes pracovní agenturu však především umožňoval vyšší flexibilitu v nabírání a propouštění zaměstnanců a snižoval závazky vůči zaměstnancům. Nastavení zákona ovšem zároveň umožňovalo jen velmi omezenou státní kontrolu práce agentur a ochranu práv zaměstnaných cizinců (viz Čižinský 2010).

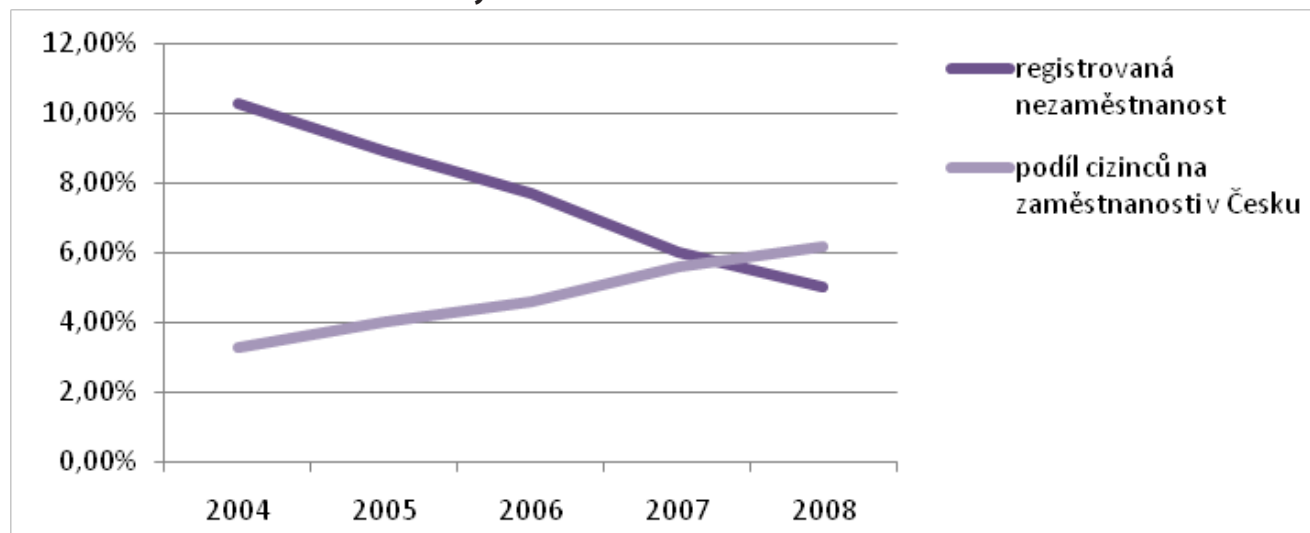
7 http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/kratkodobe_vizum/vizovy_kodex/index.html (27. 4. 2010).

8 Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za rok 2007; <http://www.mpo.cz/dokument35578.html> (27. 4. 2010).

9 Skoro 140 tisíc volných pracovních míst; <http://www.mpsv.cz/cs/5801> (27. 4. 2010).

10 Agenturní zaměstnání je zvláštním druhem závislé činnosti a spočívá v pronájmu pracovní síly zaměstnance, který je v pracovněprávním vztahu (pracovní smlouva či dohoda o pracovní činnosti) k agentuře práce, ve prospěch třetí osoby. (Čižinský 2010).

Graf 1: Míra registrované nezaměstnanosti a podíl cizinců na zaměstnanosti v Česku mezi lety 2004 a 2010

Zdroj dat: Horáková (2008: 52)

S klesající zaměstnaností stoupal podíl cizinců na českém pracovním trhu. V letech 2007 a 2008 výrazně stoupl podíl cizinců na pozicích zaměstnanců, zatímco podíl podnikajících cizinců zůstával od roku 2007 poměrně stabilní. Pokud se zaměříme na občany třetích zemí, pak před propuknutím ekonomické krize výrazně stoupal počet cizinců pocházejících zejména z Ukrajiny, Vietnamu a Mongolska. Nejvýraznější byl nárůst právě u občanů Mongolska, kteří se tak stali v letech 2007 a 2008 třetí nejpočetnější skupinou cizinců ze třetích zemí na domácím trhu práce (Horáková 2010: 51).

Nárůst počtu cizinců byl spojen s výrazně vyšším zatížením zastupitelských úřadů České republiky. Zatímco Ukrajina a Rusko patří tradičně mezi nejvytíženější zastupitelské úřady ve třetích zemích, ve Vietnamu (Hanoj) byl v roce 2008 zaznamenán oproti roku 2007 stoprocentní nárůst počtu žádostí o vízum). I na Ukrajině nicméně mezi lety 2007 a 2008 stoupl počet podaných žádostí o více než čtvrtinu na 214 tisíc (Zpráva 2008). Stoupající počet žádostí o víza v Mongolsku vedl k tomu, že se místní zastupitelský úřad dostal co do počtu žádostí o dlouhodobá víza na čtvrté místo mezi třetími zeměmi.

Počty žadatelů o vízum, zejména právě v Mongolsku, Vietnamu a na Ukrajině, přesahovaly tehdejší kapacitu jednotlivých zastupitelských úřadů. Systém podávání žádostí (tedy odevzdávání všech potřebných dokumentů) nebyl nastaven tak, aby umožňoval osobní podání tolika osobám. Vysoký zájem o vycestování do Česka vedl k tomu, že se před konzulátem začaly vytvářet až několikadenní fronty. Absence systému, který by umožnil rovný přístup k podání žádosti, vytvářela prostor pro korupci, prodávala se místa ve frontě, rostla role zprostředkovatelů, nepřehledná situace vedla ke konfliktům. Čím obtížnější bylo fyzicky podat žádost o vízum, tím více rostla cena víza i místa ve frontě na černém trhu. S korupcí byly spojovány i samotné

konzuláty, zejména jejich místní spolupracovníci. Závislost žadatelů na zprostředkovatelích ještě zvyšovala značná komplikovanost procedury podání žádosti o vízum a nedostatek aktuálních informací.¹¹

Prostor před zastupitelským úřadem na rozdíl od konzulátu není územím českého státu, a tedy podle zastupitelských úřadů tento prostor nespadá do jejich odpovědnosti. Na druhou stranu vzhledem k rostoucí kritice ze strany médií i širší veřejnosti a eskalaci konfliktů před konzulátem nebylo možné situaci přehlížet. Jednotlivé zastupitelské úřady reagovaly různými partikulárními opatřeními, která se ovšem ukázala jako nepříliš úspěšná (například lístečkový systém na Ukrajině, kreslení čtverců ve Vietnamu, vyhazování žádostí do schránky v Mongolsku). Nedošlo ani k významnému početnímu navýšení zaměstnanců konzulátu.

V roce 2008 byla na některých zastupitelských úřadech zavedena tzv. call centra, systém objednání k podání žádosti o dlouhodobé vízum po telefonu. Call centra byla provozovaná soukromými agenturami, nicméně výběr provozovatelů ani jejich činnost nebyla vždy transparentní. Výrazně se lišila např. i výše poplatků, za stejnou službu se např. ve Lvově platilo 310 Kč, zatímco v Hanoji 43 Kč (Souhrnná zpráva 2008: 76). Problematické bylo samotné zavedení tohoto poplatku (v důsledku čehož došlo ke zvýšení poplatku pro podání žádosti o vízum) a fakt, že pokud by se počítal den, kdy se žadatelé objednávali k podání žádosti jako počátek doby pro vyřízení víza, byla by překročena zákonná doba, za kterou měla být žádost vyřízena.

Od prosince 2008 byla zavedena povinnost podávat žádost o vízum na základě místní příslušnosti, tedy na zastupitelském úřadě v zemi původu (nebo v místě trvalého bydliště)¹², což na jednu stranu vedlo k výraznému snížení počtu podávaných žádostí zejména na polských a slovenských zastupitelských úřadech, zároveň to výrazně zkomplikovalo postavení řady žadatelů.

Paralelně se ovšem v českém prostředí od podzimu 2008 začala projevovat celosvětová ekonomická krize (Analýza 2008). Výkonnost průmyslu se mezi lety 2008 a 2009 snížila o 13,4 %, v prvních pěti měsících roku 2009 (s výjimkou března) až o 20 %, značný pokles zaznamenaly především obory s vyso-

11 Jak se popisuje ve zprávě veřejného ochránce práv za rok 2008: „Přestože internet umožňuje snadné informování neomezeného množství osob v různých jazykových verzích, ochránce zjistil, že webové stránky některých konzulátů nebyly vůbec dostupné, docházelo k výpadkům v jejich funkčnosti nebo informace o vízové tematice byly neúplné či zastaralé. Z webových stránek konzulátů navíc nebylo možné zjistit někdy ani základní údaje o tom, na koho se vztahuje vízová povinnost, jaká je výše správních poplatků, jak probíhá proces získání víza nebo poučení o pravidlech podávání stížností proti zamítnutí žádosti.“ (Souhrnná zpráva 2008: 73).

12 Týká se všech zemí kromě těch, které jsou uvedeny na následujícím seznamu: http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/mistni_prislusnost_zu_v_rizeni_o_vizum_a/index.html (27. 4. 2010).

kým zastoupením cizinců. Celkově vzrostla nezaměstnanost (od června 2008 do konce roku 2009 stoupla o 4,2 %), propouštěním byli nejvíce postiženi zaměstnanci na nízko kvalifikovaných pozicích (Analýza 2009: 6).

Počet cizinců legálně pobývajících na území České republiky rostl až do prvního čtvrtletí roku 2009, kdy dosáhla svého dosavadního maxima (Horáková 2010: 17). Na začátku roku 2009 ještě sice stoupal počet cizinců z Ukrajiny a Vietnamu (tento trend se nicméně už během roku 2009 obrátil), počet občanů Mongolska pobývajících na českém území v tomto období klesal (Horáková 2010: 21). Od podzimu 2008 referovala média o hromadném propouštění cizinců. Obavy, jaké bude mít krize dopady na postavení cizinců, vyjadřovali i nezávislí experti a neziskové organizace pracující s migranty. Je poněkud paradoxní, že 1. 1. 2009 vláda začala vydávat zelené karty (v omezené míře; mezi žadatele nebyli zařazeni například občané Vietnamu nebo Mongolska), jejichž původním cílem bylo usnadnit příchod tzv. „levné pracovní síly“ do Česka.

V kontextu medializovaných hrozeb dopadů krize na postavení migrantů schválila vláda 9. února 2009 materiál „Zajištění bezpečnostní situace České republiky v souvislosti s propouštěním zahraničních pracovníků v důsledku hospodářské krize.“ Jeho hlavní cíle shrnoval tehdejší ministr vnitra Ivan Langer „(jde o) opatření, která zabrání zhoršení bezpečnostní situace v České republice v souvislosti s cizinci, kteří přišli a ještě přijdou kvůli krizi o práci. Mnozí z těchto lidí se mohou bohužel ocitnout v obtížené finanční situaci a existenčních problémech. Pak hrozí, že se dostanou do šedé zóny, stanou se součástí zločineckých struktur, a aby se uživili, budou páchat trestnou činnost (...) Není možné, abychom na jedné straně lidem pomáhali vycestovat a na druhé straně nechali stále další a další proudit do země v době, kdy nezaměstnanost stoupá. Musíme důsledně uplatňovat kontrolní mechanismy a zároveň působit preventivně.“¹³

Vedle určité dramatizace je z opatření zřejmý důraz na bezpečnostní aspekty a prevenci domnělé kriminality migrantů.

Opatření přijatá vládou na poli migrace v následujícím období byla převážně restriktivního charakteru (šlo o opatření jako radikální omezení prodlužování pracovních povolení,¹⁴ zákaz agenturního zaměstnávání významných skupin občanů třetích zemí,¹⁵ prudký nárůst kontrol zaměřených především

13 Hospodářská krize a propouštění zahraničních pracovníků; <http://www.mvcr.cz/clanek/zpravodajstvi-hospodarska-krize-a-propousteni-zahranicnich-pracovniku.aspx> (27. 4. 2010).

14 MPSV doporučilo zpřísnit vydávání a prodlužování pracovních povolení; http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/7226/_s.155/10202?docid=125528 (27. 4. 2010).

15 Nařízení vlády neumožňuje agenturám práce zprostředkovávat zaměstnání fyzickým osobám z nečlenských států EU formou dočasného přidělení na základě pracovní smlouvy nebo dohody o pracovní činnosti k výkonu práce u uživatele ve dvou případech, a to:

- pro takové druhy prací, k jejichž výkonu postačuje nižší stupeň vzdělání než

na cizince, kontrastující s minimálním důrazem na posílení právní ochrany a prevence zneužití samotných migrantů¹⁶). Opatření zřejmě vycházela z předpokladu, že migrační tok je možné v případě potřeby zcela zastavit a cizinci se vrátí do země původu. V tomto kontextu je možné vidět i opatření, která byla přijata na základě zmiňovaného únorového usnesení vlády.

Z nich byl na jaře 2009 nejviditelnější a nejdiskutovanější program tzv. dobrovolných návratů. Poněkud stranou pozornosti už ovšem zůstal fakt, že součástí opatření bylo i pozastavení vydávání dlouhodobých víz. Oba tyto kroky zřejmě měly představovat preventivní opatření. Podle ministerstva vnitra bylo prioritou vyřešit postavení cizinců přebývajících na území – to v první řadě podporou jejich návratu a následnou restrikcí vůči těm cizincům, kteří v zemi zůstali. Přístup českého státu v tomto vycházel z pohledu, podle kterého je „*pracovní migrant v národním státě, kam migroval, definovaný skrze práci. Když ji v době ekonomické krize ztratí, má odejít*,” bez ohledu na další okolnosti nebo míru integrace (viz Čaněk 2011).

Zastavení vydávání víz tedy vycházelo z úvahy, že v momentě kdy je cizincům nabízena finanční podpora pro návrat do země původu, je nelogické vpouštět jiné cizince do země.¹⁷ Na základě tohoto předpokladu bylo 1. dubna 2009 zcela zastaveno nabírání žádostí o dlouhodobá víza za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právnické osobě v Moldavsku, Mongolsku, Thajsku, na Ukrajině a ve Vietnamu. Konkrétní materiály, ze kterých rozhodnutí vycházelo, nejsou veřejné. V únorovém usnesení vlády se mluví o tom, že „*účinná a efektivní regulace prostřednictvím vízového procesu vyžaduje stanovení potřeb české ekonomiky, co se týče zaměstnávání pracovníků ze zahraničí v blízké budoucnosti. (...) Pokud však nedojde k bližší kvantifikaci bezprostředních potřeb české ekonomiky, budou odpovědné orgány státní správy nuceny vycházet ze stávající míry zájmu o imigraci do České republiky. Ta je nicméně v souvislosti s bezpečnostními hledisky spojenými s propouštěním zahraničních pracovníků neudržitelná.*“¹⁸ K zastavení vydávání víz došlo ze dne na den,

střední vzdělání s maturitní zkouškou (viz § 58 odst. 4 zákona č. 561/2004 Sb., školského zákona);

- a pro práce, které nejsou uvedeny v příloze k tomuto nařízení vlády.

(<http://www.mpsv.cz/cs/7445> [27. 4. 2010]).

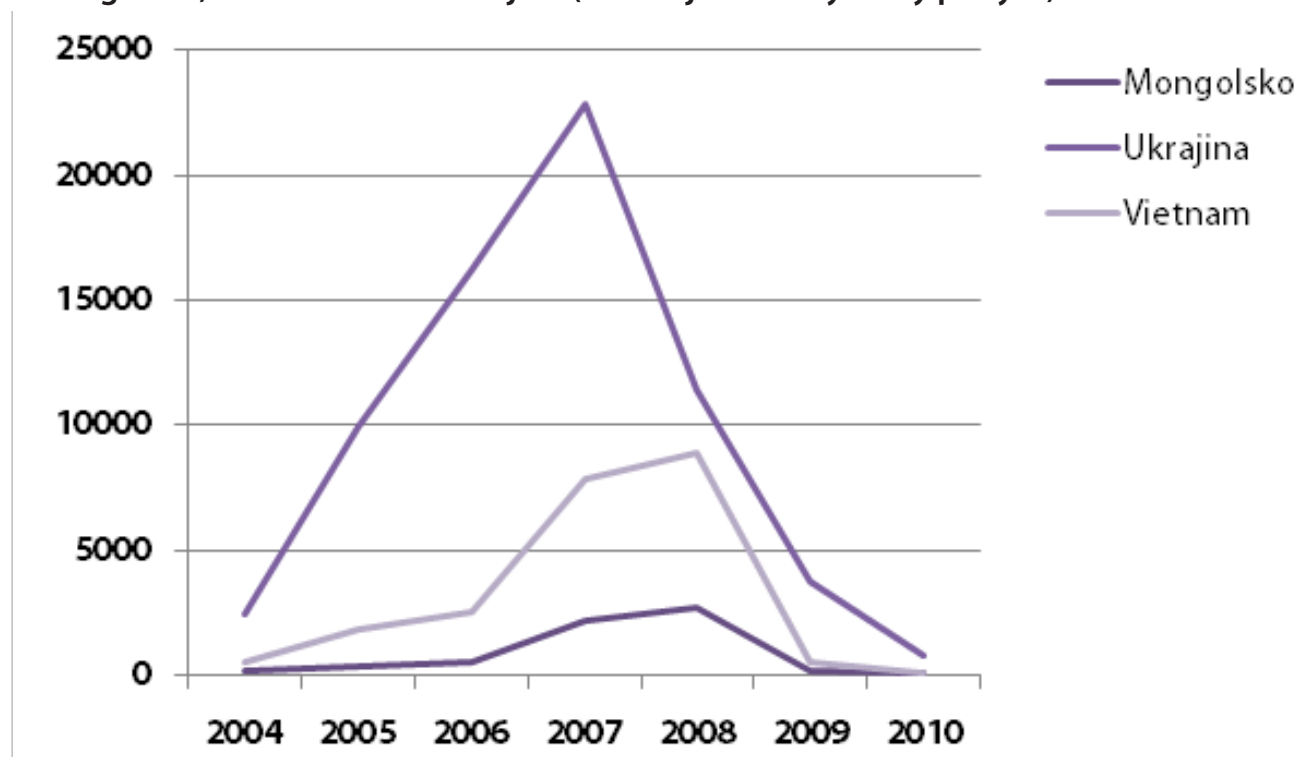
16 Viz např. Agenturní zaměstnávání má nová pravidla; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2242535>; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2230052> (27. 4. 2010).

17 Viz např. Systém Visapoint funguje nezávisle na zastupitelském úřadě a nikdo nemá možnost pořadí žadatelů ovlivnit. Rozhovor s Janem Vyčítalem, ředitelem Odboru konzulárních koncepcí a metodiky Ministerstva zahraničních věcí ČR; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2257473> (27. 4. 2010).

18 V usnesení je dále uvedeno: „*Při řízení imigračních toků do České republiky v blízké budoucnosti, tak v zájmu zajištění bezpečnostní situace bude možné zohlednit pouze bezpečnostní hlediska a bude nutné výrazným způsobem dočasně omezit udělování*

bez bližší specifikace na jak dlouho je toto opatření přijaté. Následující graf ukazuje dopad popisovaných opatření na počet vydaných dlouhodobých víz na českých zastupitelských úřadech v Mongolsku, Vietnamu a na Ukrajině.

Graf 2: Počty vydaných dlouhodobých víz mezi lety 2004 a 2010 v Mongolsku, Vietnamu a na Ukrajině (zahrnuje všechny účely pobytu).

Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky. Podle dat poskytnutých jednotlivými zastupitelskými úřady (Lvov, Ulánbátar) byl počet vydaných víz dvojnásobný (viz Závěr).

Pozastavení vydávání těchto typů dlouhodobých víz ovšem nebylo jediným opatřením, které se dotklo vydávání víz občanům třetích zemí. V červnu 2009 byla pro občany 14 zemí, včetně Mongolska, Vietnamu a Ukrajiny¹⁹ zavedena povinnost doložit potvrzení o zdravotním stavu k žádosti o vízum k pobytu nad 90 dnů nebo žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu. Šlo o kontroverzní požadavek, kritizovaný zejména pro výběr zemí a snadnou falzifikovatelnost uvedeného dokladu. Žadatelé o vízum původně dokládali výsledek vyšetření na TBC, syfilis a HIV. Potvrzení o HIV negativitě bylo do

víz nad 90 dnů za vybranými účely, tak aby byla zajištěna odpovídající úroveň bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky.“ (Usnesení vlády 171/2009, s. 16).

Tato část usnesení naprosto zřejmě klade primární důraz na bezpečnostní aspekt.

¹⁹ Toto opatření se dále týkalo státních příslušníků Keni, Konga, Moldavska, Nigérie, Pákistánu, Turkmenistánu, Tádžikistánu a Uzbekistánu.

20. srpna 2009 zrušeno hlavním hygienikem České republiky. Z rozhodnutí ministra vnitra není lékařská zpráva s účinností od 6. března 2010 vyžadována obligatorně od státních příslušníků Ukrajiny.²⁰

Během roku 2009 byl také zaváděn nový systém registrace pro podání žádosti o dlouhodobé vízum – registrace přes internet prostřednictvím elektronického systému Visapoint. Ten byl spuštěn v pilotní fázi od února 2009 nejprve v Hanoji, během léta 2009 postupně i v dalších zemích, mimo jiné na Ukrajině a v Mongolsku.²¹

V zemích, kde systém běží, je tedy možné registrovat se k podání všech typů žádostí o dlouhodobé vízum a žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu pouze po internetu, na stránkách www.visapoint.eu. Registrace je bezplatná a může ji učinit jak žadatel o vízum, tak zvučí subjekt nebo kterákoli jiná osoba. Pro podání žádosti je možné se objednat na termín maximálně měsíc dopředu. Vyjma zemí, kde je pro určité typy víz nastaven limit centrálně (viz dále), je počet žádostí o vízum na každý den nastavován jednotlivými zastupitelskými úřady na základě jejich vlastních kapacit.

K částečnému obnovení vydávání žádostí o vízum došlo až na podzim 2009. Na základě usnesení vlády č. 1205/2009 ze dne 16. září 2009 bylo zrušeno úplné pozastavení nabírání žádostí. Nabírání žádostí o dlouhodobá víza za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právnické osobě zůstalo ovšem v Moldavsku, Mongolsku, Ukrajině, Vietnamu a nově Uzbekistánu centrálně omezeno. V usnesení se odkazuje na dlouhodobou neudržitelnost úplného zastavení vydávání víz, omezené vydávání víz je v materiálu prezentováno v kontextu potřeby (zejména sezonní) zahraniční pracovní síly na straně jedné a analýzy situace na trhu práce (klesajícího počtu nových povolení k zaměstnání, hlášených volných pracovních míst pro cizince a celkového po-

20 Zdroj: tiskový mluvčí MZV ČR.

21 Pilotně byl systém Visapoint spuštěn ve Vietnamu na ZÚ Hanoj (od 17. února 2009). Od 1. června 2009 byl zahájen provoz VISAPPOINT v Číně (ZÚ Peking, ZÚ Šanghaj), Mongolsku (ZÚ Ulánbátar), Kazachstánu (ZÚ Astana), Uzbekistánu (ZÚ Taškent) a Thajsku (ZÚ Bangkok); dne 22. června byl provoz zahájen v Bělorusku (ZÚ Minsk), Gruzii (ZÚ Tbilisi); Bosně a Hercegovině (ZÚ Sarajevo), Albánii (ZÚ Tirana) a Srbsku (ZÚ Bělehrad). Dne 30. června na Ukrajině (ZÚ Kyjev, GK Doněck), v Turecku (ZÚ Ankara, GK Istanbul) a Makedonii (ZÚ Skopje). V Moldavsku (ZÚ Kišiněv) byl systém uveden do provozu 7. července 2009.

V současné době je systém VISAPPOINT spuštěn na zastupitelských úřadech v Albánii, Bělorusku, Bosně a Hercegovině, Číně, Gruzii, Kazachstánu, Mongolsku, Srbsku, Thajsku, Uzbekistánu, Vietnamu, Moldavsku, Turecku, Makedonii a Ukrajině. V blízké době předpokládáme zahájení systému internetového objednávání žadatelů na některých dalších zastupitelských úřadech České republiky, konkrétně v Ruské federaci. Viz http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/visapoint/index.html (27. 4. 2010).

klesu cizinců s povolením k zaměstnání v Česku) a „*vzrůstající snahy cizinců zajistit si legální pobyt i po ztrátě zaměstnání*“ (podnikání, studium) a účasti v programu dobrovolných návratů na straně druhé.

Vysoká účast v programu dobrovolných návratů vedla k zařazení Uzbekistánu mezi země s centrálním omezením počtu vydávaných víz, naopak v kontextu minimální změny v počtu zaměstnaných thajských občanů bylo 22. září 2009 plně obnoveno přijímání žádostí o víza na Velvyslanectví České republiky v Bangkoku. Omezené vydávání víz bylo obnoveno v Mongolsku, Moldavsku a Vietnamu koncem října 2009, na Ukrajině vzhledem k chřipkové epidemii ještě později. Přesné počty nabíraných žádostí u jednotlivých účelů byly určeny ministerstvem zahraničních věcí v koordinaci s Analytickým centrem pro ochranu státních hranic a migraci. Vedle omezení vydávání víz za účelem ekonomické činnosti jsou v zmiňovaných zemích omezeny i další typy povolení: „*V případě dlouhodobého omezení přijímání žádostí o víza za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právníkové osobě hrozí nebezpečí, že se pro cizince stanou jakýmsi „náhradním řešením“ vstupu na území České republiky účely pobytu studium či sloučení rodiny. Z tohoto důvodu je nezbytné v maximální míře omezit počty nabíraných žádostí u všech účelů pobytu, včetně studia a sloučení rodiny.*“²²

Počty stanovené na podzim 2009 jsou zřejmě platné až do současnosti (jaro 2011). Tyto kvóty stejně jako data, na základě kterých jsou určeny, jsou neveřejné.

Tento základní vývoj, tedy problémy s přetížením konzulátů, neodpovídajícím systémem a nárůstem korupce, zastavení a následné omezení vydávání víz byl stejný pro Mongolsko, Ukrajinu i Vietnam. Konkrétní situaci v jednotlivých zemích je ovšem nutné vnímat v místním kontextu. Jejímu popisu se věnují další kapitoly publikace.

22 Usnesení vlády 1205/2009, str. 4.

Zdroje

Analýza 2009. Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za rok 2009; <http://www.mpo.cz/dokument66054.html> (23. 4. 2011).

Analýza 2008. Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za rok 2008; <http://www.mpo.cz/dokument47753.html> (23. 4. 2011).

Čaněk, Marek 2011. Když se sází les, létají třísky. O zaměstnávání pracovních migrantů ve státních lesích; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2279186> (23. 4. 2011).

Čižinský, Pavel. 2010. Mezinárodní komparace vybraných právních aspektů v oblasti agenturního zaměstnávání; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2222313> (25. 4. 2011).

Horáková, Milada 2010. Vývoj pracovních migrací v České republice v období hospodářské recese; http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_320.pdf (27. 4. 2010).

Horáková, Milada. 2008. Dlouhodobé trendy ve vývoji pracovních migrací v České republice; http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_288.pdf (27. 4. 2010).

Koukal, Michal 2010. Vybrané aspekty společné vízové politiky Evropské unie. In: Jílek, Dalibor. Pořízek, Pavel (ed). Vízová politika a praxe v České republice v kontextu Evropské unie, Quo vadis visum? http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/Vizova_politika_2010.pdf (27. 4. 2010).

Pořízek, Pavel. 2010. Vybrané problémy vízové procedury v ČR; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2241186> (27. 4. 2010).

Schneu, Harald Christian 2010. Evropská vízová politika a opatření proti nelegální migraci. In: Jílek, Dalibor, Pořízek, Pavel (ed). Vízová politika a praxe v České republice v kontextu Evropské unie, Quo vadis visum? http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/Vizova_politika_2010.pdf (27. 4. 2010).

Souhrnná zpráva 2008. Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2008; http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/zpravy_pro_poslaneckou_snemovnu/Souhrnna_zprava_VOP_2008.pdf (23. 4. 2011).

Zpráva 2007. Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2007; <http://www.mvcr.cz/clanek/zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-v-ceske-republice-za-roky-2001-2008.aspx> (23. 4. 2011).

Zpráva 2008. Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2008; <http://www.mvcr.cz/clanek/zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-v-ceske-republice-za-roky-2001-2008.aspx> (23. 4. 2011).

Zpráva 2009. Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2009; <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d> (23. 4. 2011).

Ukrajina

— Lucie Trlifajová

Popis migrační situace v zemi

Během dvacátého století změnila Ukrajina několikrát hranice, což bylo zejména po druhé světové válce provázené nucenými přesuny obyvatel. Mocenské změny vedly k několika vlnám politické emigrace, kromě toho je pro Ukrajinu typická i rozsáhlá, převážně ekonomicky motivovaná migrace. Ze západní (rakouské) části Ukrajiny se už v 19. století jezdilo za prací do industriálních částí Německa, zejména Slezska, do Ameriky, do značné míry šlo přitom o cirkulační migraci, ať už sezonní nebo dlouhodobější. Tento vývoj pokračoval i ve 20. století. Připojení Ukrajiny k Sovětskému svazu v roce 1920 a posun polsko-ukrajinské hranice po druhé světové válce znemožnil jejím obyvatelům cesty mimo území SSSR. Na druhou stranu v rámci Sovětského svazu probíhala značná vnitřní, státem řízená, migrace.¹

S určitým uvolněním režimu v druhé polovině osmdesátých let bylo snazší vyjet z Ukrajiny do Ruska za sezonní, polo-legální a polo-soukromě organizovanou prací. Obvykle šlo o skupiny brigádníků pod vedením jednoho člověka, který díky svým kontaktům a zkušenostem zajišťoval práci a ubytování. Tyto cesty se podle některých (Černík 2005: 6) staly základem pro pozdější pohyb pracovních migrantů a jeho organizaci. I přes dlouhé uzavření západních hranic Ukrajiny tak mají díky historickému vývoji a propojení s okolními státy zejména obyvatelé západních částí Ukrajiny řadu vazeb do

1 Z Ukrajiny odcházeli do téměř všech sovětských republik – počínaje Pobaltím přes Kavkaz až po Střední Asii – především straničtí kádrové, odborníci a příslušníci armády. Vedle nich mířili mladí lidé na Dálný Východ a Sever jako dělníci.

zahraniční (především na Polsko), které byly po rozpadu Sovětského svazu částečně obnoveny.

Podobně jako pro další postsovětské státy jsou i pro Ukrajinu v první polovině devadesátých let charakteristické rozsáhlé etnické a politické migrace.² Z Ukrajiny odcházeli především Rusové a Bělorusové, naopak přicházeli občané ukrajinské národnosti z jiných postsovětských republik (zejména Pobaltí), krymští Tataři a posléze také uprchlíci z Kavkazu, střední Asie a Podněstří. Díky těmto rozsáhlým imigracím měla Ukrajina na začátku roku 1993 rekordně nejvyšší počet obyvatel, přes padesát dva milionů. Od této doby počet obyvatel země klesá, statistiky z konce roku 2010 uvádějí, že Ukrajina má méně než 46 milionů obyvatel³ – vedle přirozeného úbytku obyvatel je toto číslo dané zřejmě právě vysokou mírou emigrace.

V druhé polovině 90. let nad doposud převážně etnickou a politickou migrací převládla migrace ekonomická a to jednak emigrace ukrajinských občanů do zahraničí a zároveň transnitní migrace osob směřujících dále do Evropy (Jaroszewicz, Szerepka 2007: 44). I podle oficiálních statistik je typickým rysem pro Ukrajinu od roku 1994 negativní migrační saldo. (Malynovska 2004: 8–10). V roce 1994 byl přijat Zákon o volném pohybu občanů – poprvé po mnoha desetiletích tak bylo oficiálně možné opustit zemi bez povolení státu. Zároveň byl povolen vznik organizací zaměřených na zprostředkování práce v zahraničí. V kontextu stále se zhoršující ekonomické situace na Ukrajině tak byla otevřena cesta růstu krátkodobé pracovní migrace. Sítě a kontakty, které se utvářely v tomto období, sloužily jako základ pro masovou pracovní migraci konce devadesátých let.

V současnosti se mluví o dvou až čtyř a půl milionech, podle některých odhadů dokonce až o osmi milionech Ukrajinců pracujících mimo svou zemi (Kazmierkiewicz, Lvova, Chumak 2009: 13, Duvell 2007: 2, Jaroszewicz, Szerepka 2007: 90, Siar 2008: 25). Část migrantů, zejména z východu, míří za prací do Ruska, kde nepotřebují ke vstupu vízum – nejčastější odhady se pohybují okolo jednoho milionu osob (Siar 2008: 2). Podle O. Malynovské pracuje v postsovětských zemích 40 procent migrantů (Malynovská 2008: 217). Ze západní Ukrajiny míří většina migrantů do ostatních zemí Evropy.⁴

2 První větší mezinárodní migrace byla povolena během sedmdesátých let, kdy měli Židé jako první obyvatelé Sovětského svazu možnost odejít do Izraele v rámci slučování rodin. Podobná možnost se v osmdesátých letech otevřela i Němcům, Řekům a Polákům. V rámci této etnické migrace zemi opustilo přes devadesát tisíc osob (Malynovska 2004: 14).

3 State Statistics Committee of Ukraine; <http://stat6.stat.lviv.ua/PXWEB2007/eng/press/history.asp> (30. 12. 2010).

4 Za hlavní destinace je považováno Polsko (200–300 tisíc), Itálie (200 tisíc), Česká republika (200–250 tisíc), Řecko (350 tisíc), Portugalsko (150–200 tisíc), Španělsko (100–200 tisíc), Maďarsko, Slovensko, Německo, Turecko, etc. (Duvell 2007: 2, Jaros-

Ukrajinský stát je často kritizován za nedostatečnou koordinaci mezi jednotlivými odpovědnými aktéry (např. Kazmierkiewicz, Lvova, Chumak 2009, Malynovska 2008). U pracovních migrantů je prioritou státu jejich návrat na Ukrajinu a snaha předejít další imigraci. Stát nevyužívá potenciálu spolupráce s početnou zahraniční diasporou, malá pozornost je věnována i ochraně práv Ukrajinců pracujících v zahraničí. Vedle toho stále schází dostatek relevantních a vzájemně se doplňujících dat, která by umožnila vytvořit komplexnější a realističtější obraz současné situace. Téma emigrace je nejčastěji otevíráno v rámci předvolebních střetů a populistických proklamací (Feyduk 2006: 4–5, Livinsky 2007, Sushko 2009: 66–82).

Vývoj a charakter migrace z Ukrajiny do Česka

Migraci mezi Ukrajinou a Českem podpořila řada faktorů – zejména geografická, kulturní a jazyková blízkost, ekonomická situace v obou zemích a po první světové válce relativně vstřícný postoj československé vlády k ukrajinské politické migraci. Pracovní migrace mezi českými zeměmi a zejména západními částmi Ukrajiny existovala už v době habsburské monarchie, české země sehrály poměrně důležitou roli pro ukrajinskou politickou emigraci v první polovině dvacátého století. K zastavení migrace (a paralelně i k potlačení ukrajinské menšiny v českých zemích) došlo s nástupem komunismu.

Nová vlna migrace, tentokrát převážně ekonomicky motivovaná, přichází do českých zemí s otevřením hranic po rozpadu Sovětského svazu. Vývoj této současné nejvýznamnější české (i)migrační skupiny odpovídá obecnému vývoji migrace do Česka. Pro první polovinu 90. let byla typická individuální, částečně neregulární migrace; v následujících letech došlo k její institucionalizaci (Čermáková, Nekorjak 2009: 1, Uherek a kol. 2008: 139). Paralelně od druhé poloviny devadesátých let stoupá snaha státu migraci regulovat. Jedním z opatření, která byla v tomto kontextu přijata, bylo zavedení vízové povinnosti vůči občanům Ukrajiny v roce 2000.

Za jeden z typických rysů ukrajinské imigrace do České republiky je považován zprostředkovatelský (nebo také klientský) systém zahrnující širokou škálu služeb od zprostředkování práce a víza, přes ubytování, až po „ochranu“ a finanční půjčky. Hlavní důvody, které vedly k jeho vzniku, jsou následující: poptávka po „levné“ a flexibilní pracovní síle ze strany zaměstnavatelů a zájem o práci mezi samotnými migranty ve spojení se striktními podmínkami pro přístup na trh práce a zřejmě i historicky utvořenými společenskými předpoklady v zemi původu, které vedly k utvoření sociálního prostoru, ve kterém měl stát minimální vliv i zájem. Odhaduje se, že s klientským systémem má zkušenost okolo poloviny migrantů (Čermáková, Nekorjak 2009:

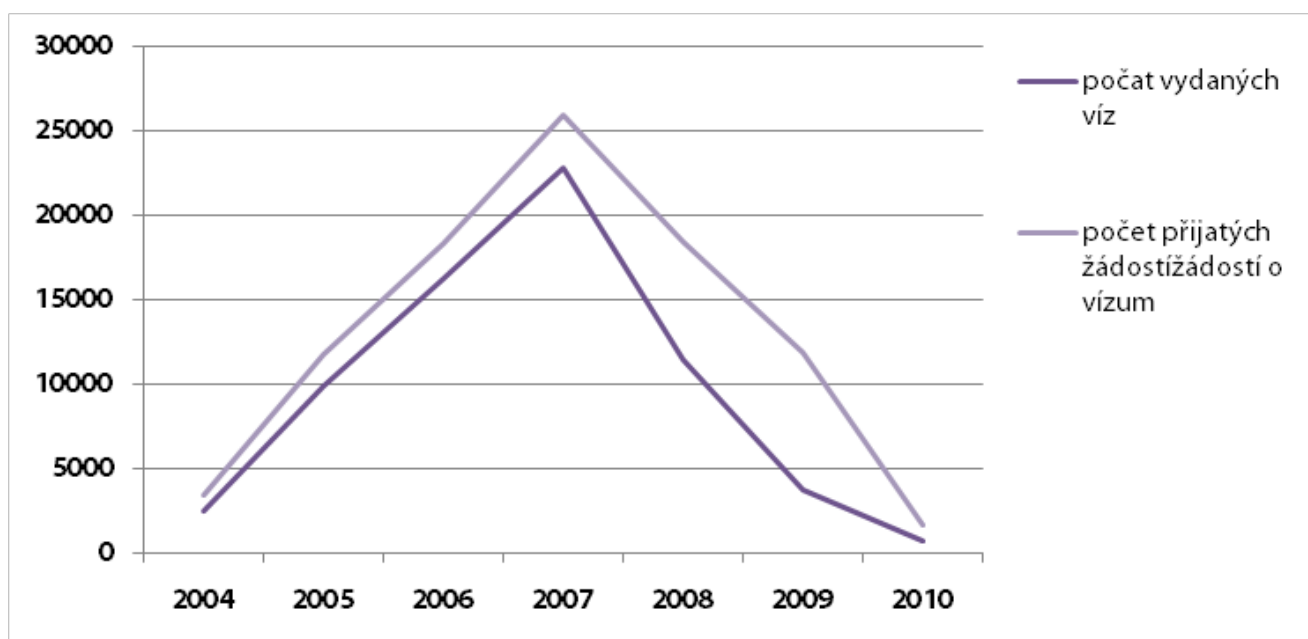
zewicz, Szerepka 2007: 90, Siar 2008: 25 a další).

5–9). Je zatím otevřenou otázkou, jaký dopad na tento systém má rozšíření agentur práce v posledních letech (viz Čizinský 2010).

Migrace z Ukrajiny do Česka, bývá obvykle charakterizována jako cirkulační. Na druhou stranu v posledních letech výrazně stoupá podíl Ukrajinců, kteří v Česku získali trvalý pobyt. Jen mezi lety 2006 a 2008 stoupl počet občanů Ukrajiny v ČR o 14 tisíc, podíl trvalých pobytů na celkovém počtu ovšem vzrostl ve stejné období o 28 tisíc. Podobně mezi lety 2005 a 2007 celkově stoupl počet příchozích za účelem sloučení rodiny nebo usazení se téměř zdvojnásobil (ČSÚ).

Většina migrantů, kteří přijíždí do Česka z Ukrajiny, přijíždí na dlouhodobá víza za účelem zaměstnání. Počet těchto víz výrazně stoupal do roku 2009 (v roce 2008 tvořil tento typ víz 90% žádostí, o rok později 85%), kdy došlo k zastavení a následnému omezení vydávání víz za účelem ekonomické činnosti (viz úvodní kapitola) a celkově pokles počet vydávaných víz, jak ukazuje následující graf.

Graf 1: Počty přijatých žádostí o vízum nad 90 dní a počet vydaných víz nad 90 dní mezi lety 2004 a 2010 na českých konzulátech na Ukrajině

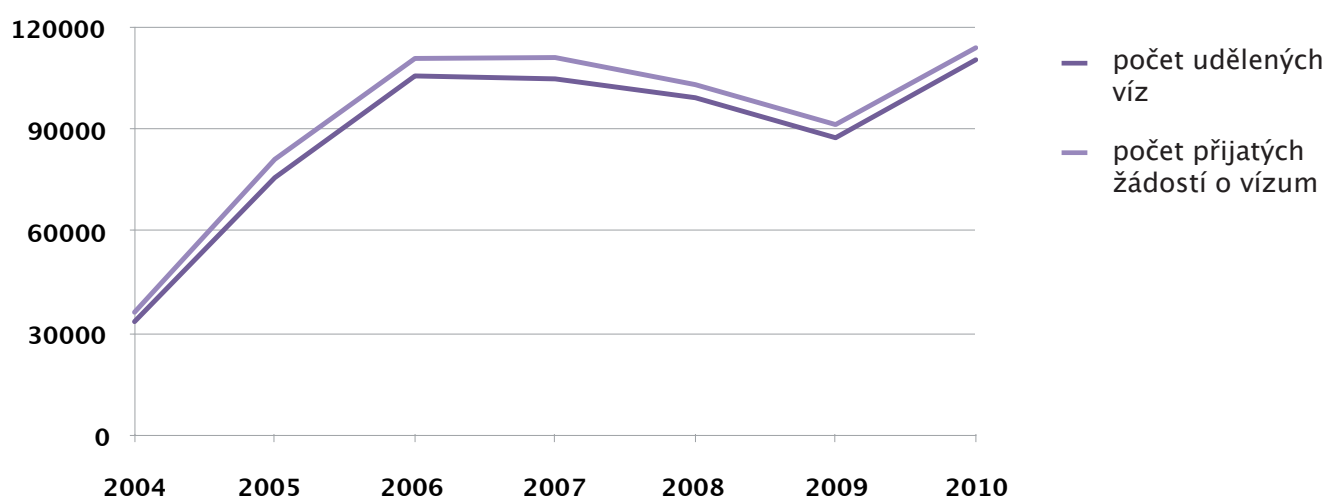

Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky. Podle dat poskytnutých Ministerstvem zahraničních věcí České republiky byl počet vydaných víz cca o třetinu vyšší (viz Závěr).

I v období před vstupem do schengenského prostoru byla Česká republika v porovnání například s Polskem⁵, které se dlouho zavedení vízové povinnosti bránilo, více nakloněna restriktivnímu přístupu. Vízový režim mezi Ukrajinou a Českou republikou je disproportní, Ukrajina v roce 2005 přestala požadovat od občanů Evropské unie krátkodobá víza pro vstup na své území. Česká republika na to reagovala zrušením vízového poplatku za krátkodobá víza, dlouhodobá zůstala zpoplatněna. Od vstupu České republiky do schengenského prostoru jsou pro občany Ukrajiny zpoplatněna i víza krátkodobá.

Dohoda o usnadnění vízového režimu sice stanovila takzvaný snížený poplatek za krátkodobé vízum ve výši 35 € (běžný poplatek je 60 €) a definuje zvláštní postavení určitých skupin, ale vzhledem k tomu, že víza byla do té doby zadarmo a podnikatelé a další skupiny měli privilegované postavení při žádání o krátkodobé vízum už před rokem 2008, vstup do schengenského prostoru s sebou přinesl zpřísnění a zdražení procedury podání žádosti o krátkodobé vízum. Jak ukazuje následující graf, počet žádostí o schengenská víza dlouhodobě stoupá, vyjma krátkého poklesu v roce 2009, který byl zřejmě ovlivněn několikaměsíčním uzavřením konzulátu ve Lvově.

Graf 2: Počty přijatých žádostí o vízum do 90 dní a počet vydaných víz do 90 dní mezi lety 2004 a 2010 na českých konzulátech na Ukrajině

Zdroj dat: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky 2011. Podle dat poskytnutých Ministerstvem zahraničních věcí v roce 2007 byla počet víz výrazně vyšší (viz Čaněk 2007).

5 V Polsku je zřejmý konflikt mezi podporou vstupu Ukrajiny do EU a dobrými sousedskými vztahy na straně jedné a požadavky Evropské unie na kontrolu migrace na straně druhé. Polsko občanům Ukrajiny zavedlo víza až téměř před samotným vstupem do Evropské unie, až do vstupu do schengenského prostoru jednalo spíše o administrativní cvičení vyplývající z nutnosti plnit pravidla společné vízové politiky EU než o zavedení víz s cílem omezit migraci (více viz Čaněk 2007).

Na rozdíl od Mongolska a Vietnamu, kde představuje ekonomická činnost (ať už na podnikatelská nebo pracovní víza) hlavní motivaci pro cestu do zahraničí, je situace na Ukrajině poněkud odlišná. Do Česka z Ukrajiny přijíždí také podnikatelé na krátké pracovní cesty, turisté, studenti atd. Vízovou politiku mezi Českem a Ukrajinou tedy nelze redukovat na otázku pracovní migrace a bezpečnosti. Vízová politika má vliv na vnímání České republiky a Evropské unie na Ukrajině a rozvoj vzájemných vztahů, je sledována ukrajinskými médii a využívána politiky.

Situace 2007/2008

„Kvůli nedostatku domácí pracovní síly se některá odvětví bez pracovníků z Ukrajiny a dalších zemí bývalého SSSR prostě neobejdou.“⁶ Těmito slovy by šlo shrnout převládající postoj k migraci z Ukrajiny v letech 2007 a 2008. Nešlo přitom jen o pracovníky na méně kvalifikované práce. Z Ukrajiny přijížděli do Česka také řemeslníci či počítačová odborníci. Zároveň nelze v tomto období redukovat žadatele o vízum jen na pracovní migranty – významnou skupinu tvořili také turisté, studenti apod.

Fronty žadatelů
o víza před českým
konzulátem ve Lvově
(léto 2007)

6 Ukrajinský dělník za 4000; http://www.lidovky.cz/tiskni.asp?r=ln_noviny-&c=A080307_000141_ln_noviny_sko (23. 4. 2011).

V současnosti má Česko na Ukrajině tři konzulární úřady – v Kyjevě, ve Lvově (konzulát byl otevřen v roce 2004) a v Doněcku (otevřen v roce 2007). V následujícím textu bude největší pozornost věnována situaci na zastupitelském úřadě ve Lvově, který ve sledovaném období čelil nejvyššímu náporu žadatelů o dlouhodobá víza.

Lvovský konzulát v roce 2007 a 2008 přijímal nejvíce žádostí o dlouhodobá víza ze všech českých zastupitelských úřadů (Zpráva 2007, Zpráva 2008). Systém podávání žádosti o vízum fungoval dlouho na principu takzvané „živé fronty“, tedy žadatel čekal před konzulátem na podání žádosti, dokud na něj nepřišla řada.

V roce 2007 se však podle tehdejšího českého generálního konzula ve Lvově, Milana Jandery, dařilo žádosti vybírat během jednoho dne: *„Bylo tomu tak za cenu opravdu velkého zatížení všech pracovníků do poloviny března tohoto roku (2007), současné zatížení je však enormní.“*⁷ Jedním z možných řešení, o kterém se v té době uvažovalo, byl tzv. outsourcing, využití služeb externí agentury pro nabírání žádostí, která by žádosti nabírala za zastupitelský úřad. Na druhou stranu by to vedlo k zvýšení poplatků za podání žádosti.

To, že fronta před zastupitelským úřadem nebyla kontrolovaná, vedlo k tomu, že se její organizace ujali zprostředkovatelé. *„My jsme zkoušeli mnoho způsobů, jak tomu zabránit, ale všechno selhává. Zavedení lístečků, jaké se například používají v bankách nebo u lékaře, vedlo jen k tomu, že se s nimi začalo obchodovat,“* popisoval situaci v roce 2007 tehdejší nastupující český ambasador pro Ukrajinu Jaroslav Bašta. Prodej míst ve frontě se ovšem netýkal jen žádostí o dlouhodobé vízum – jak popisují dva umělci ze Lvova, kteří každoročně v létě navštěvují Prahu, situace v roce 2007 se v tomto směru zhoršila: *„Minulý rok nám někdo nabízel místo za 20 dolarů a tento rok to bylo až 150.“* Na podání žádosti se v létě 2007 čekalo někdy až několik dní (Čaněk 2007).

Prostor pro působení zprostředkovatelů ještě zvyšoval nedostatek informací pro žadatele o vízum. Mnohdy šlo o drobnosti – na venkovních informačních tabulích na zdi českého konzulátu ve Lvově chybí vzor vyplněné žádosti; žádost se vyplňuje latinkou, což představovalo jednu z velmi rozšířených placených služeb (Čaněk 2007).

Prostor před zastupitelským úřadem nespadá pod suverenitu České republiky; česká strana tedy nepovažovala působení zprostředkovatelů před konzulátem za svoji odpovědnost, korupci na české straně (s odkazem na inspekci z jara 2007) Ministerstvo zahraničních věcí odmítalo.⁸ Pozici žadatelů nezlepšovaly ani ukrajinské úřady, které byly velmi laxní i v případech, kdy docházelo před konzuláty k nelegálnímu jednání.

7 Potýkáme se s enormním zájmem o česká víza. Rozhovor s Jaroslavem Baštou, prvním náměstkem ministra zahraničních věcí ČR; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2044286> (23. 4. 2011).

8 Tamtéž.

Žadatelé o české vízum na konzulátu ve Lvově, kteří tento den nestihli podat svou žádost, se marně pokouší sestavit čekací pořádek na další den, který pak stejně není respektován (léto 2007)

Podle reportáže z prosince 2007 v novinách Deník⁹ se na český zastupitelský úřad mohl dostat jen ten, kdo zaplatil „organizátorům“ front za vpuštění sto dolarů, či vystál několikadenní frontu. Jak popisuje zkušenost jeden z žadatelů: *„Pět dní jsme nespali, jen pospávali ve stoje. Jedli jsme jednou za den a snažili se nepít, abychom nemuseli na záchod... Ve čtyři ráno ale přišlo deset ramenatých chlapů a ty, co stáli ve frontě, vytlačili několik metrů zpět. A před ně postavili třicet lidí, které si přivedli s sebou.“* Těm, kteří si místo zaplatili, ovšem stačilo pouhých patnáct minut. *„Známá mi dala číslo, tam mi řekli, kdy mám přijít,“* popisuje jedna žadatelka. Na chodníku před konzulátem prý jen zaplatila sto dolarů a členové oficiální ochranky ji provedli bočním vchodem do konzulátu. Podle některých žadatelů bylo za 500 dolarů možné podat žádost o vízum bez návštěvy konzulátu.¹⁰

S ohledem na počty podaných žádostí šlo v souhrnu o velmi vysoké částky. Situace na začátku roku 2008 nebyla zřejmě o mnoho lepší, jak potvrzuje zápis z veřejné debaty organizované Ministerstvem práce a sociálních věcí a IOM: *„Bylo konstatováno, že konzulát ve Lvově eviduje žadatele o vízum tři až čtyři měsíce dopředu (...) Není navíc možné se na zastupitelský úřad dovolat*

9 Česká víza: Černý byznys za stamiliony!; http://www.denik.cz/z_domova/viza20071212.html (23. 4. 2011).

10 Tamtéž, podobně Korupce státních úředníků aneb Jak se žije cizincům v ČR; <http://blisty.cz/art/38480.html> (23. 4. 2011).

*a systém je řešen nelegálním uplácením neoficiálních zprostředkovatelů.*¹¹ Některé doklady pro vyřízení víza přitom nesmí být starší než půl roku.

Čekání v mrazu a blátě
(prosinec 2007)

V reakci na tuto situaci začal konzulát od června 2008 používat systém call centra. Jeho fungování bylo ovšem z řady důvodů problematické. Od spuštění upozorňovala média na to, že provozovatel call centra byl vybrán bez výběrového řízení a na zřejmé napojení provozovatele (Jihomoravské provozní a.s.) na Ladislava Hradila, tehdejšího lvoinského generálního konzula a Jaroslava Baštu, velvyslance České republiky na Ukrajině.

Přístup k telefonní lince byl zpoplatněn částkou tři sta deset korun, která se musela zaplatit na bankovní účet společnosti spravující call centrum. Teprve po získání potvrzení o zaplacení mohli žadatelé dostat termín k podání žádosti, který se pohyboval v rozmezí 30 až 90 dnů od telefonátu. Také se mluvilo o úmyslném přetěžování linky, za kterým zřejmě stáli ukrajinští zprostředkovatelé práce. I po zavedení telefonického objednávání nicméně bylo nadále možné koupit vízum na černém trhu – jak popisuje jedna žadatelka svoji zkušenost z této doby: „Našla jsem člověka, který slíbil, že vše zařídí, dala

11 Migrace z Ukrajiny do České republiky; <http://www.imigracecz.org/?lang=cz&article=media&mm=4307>, podobně Korupce státních úředníků aneb Jak se žije cizincům v ČR. <http://blisty.cz/art/38480.html> (23. 4. 2011).

*jsem mu pas a tisíc Euro. Vůbec jsem žádost nemusela podávat osobně, ani pak čekat ve frontě na vyzvednutí víza.*¹²

Za osm měsíců fungování využilo služeb call centra přes 30 000 občanů Ukrajiny,¹³ kteří tak za zprostředkování zaplatili téměř deset milionů korun. Call centrum fungovalo na Lvovské ambasádě do ledna 2009, ani ne o měsíc později byl odvolán tehdejší Lvovský generální konzul Hradil.

Od 1. dubna 2009 pak bylo zastaveno vydávání víz za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právnické osobě. Jak popisuje majitelka zprostředkovatelské Lvovské agentury: „V dubnu zavřeli konzulát skutečně ze dne na den, bez jakéhokoliv upozornění. Měli jsme lidi, co měli domluvenou schůzku na začátek dubna – a nikdo z nich neodjel... I přes opakované telefonáty český konzulát neposkytl jasné vysvětlení ani informace o dalším možném vývoji.“ (Trlifajová 2010).

Vývoj situace od dubna 2009

Následující období lze stručně charakterizovat jako období rostoucích restrikcí. Vedle sedmiměsíčního zastavení vydávání a následného omezení vydávání víz v tomto období stoupal podíl zamítnutých víz. Schengenská víza se podle zkušenosti řady žadatelů vydávají na kratší dobu, než o kterou bylo původně žádáno.

Český konzulát ve Lvově (prosinec 2009)

Situace na zastupitelském úřadě ve Lvově byla na konci roku 2009 diametrálně odlišná než o rok dříve, před Lvovským konzulátem postávalo jen několik žadatelů a zprostředkovatelů.

12 Reportéři ČT; [http://www.ct24.cz/vysilani/2009/09/07/1142743803-209452801240034-21:30-reporteri-ct/?streamtype=WM1&index\[\]=87010](http://www.ct24.cz/vysilani/2009/09/07/1142743803-209452801240034-21:30-reporteri-ct/?streamtype=WM1&index[]=87010) (23. 4. 2011).

13 Viz například Ukrajinská média: Machinace s vízy řídil Bašta; <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=648468> (21. 12. 2009).

Do června 2009 byl Lvovský konzulát zcela uzavřen, údajně kvůli rekonstrukci. Ve stejném měsíci byla zavedena povinnost předložit lékařskou zprávu ke všem žádostem o dlouhodobé vízum. To bylo v ukrajinských médiích vnímáno jako další, a ještě neúčinné protekcionistické opatření české vlády. Jak ho komentovala Lvovská novinářka Galyna Tereshchuk, která se dlouhodobě věnuje vízové problematice: *„To je směšné, vůbec to nevypovídá o skutečném zdravotním stavu. Na Ukrajině je možné koupit jakékoliv zdravotní pojištění, přineseme jakékoliv potvrzení, když je třeba.“*¹⁴

Na podzim 2009 podala skupina 161 Ukrajinců, která do Česka měla přijet přes jednoho zprostředkovatele na konci roku 2008, žalobu na české ministerstvo zahraničních věcí kvůli fungování Lvovského call centra. Předmětem žaloby bylo překročení doby lhůty k vyřízení žádosti o vízum a navýšení správního poplatku¹⁵.

Problematika vydávání víz byla sledována ukrajinskými médii, tato žaloba, spolu s otázkou korupce při zavádění call centra, tento zájem opět obnovila. Vnímání českých zastupitelských úřadů na Ukrajině bylo poměrně negativní, tehdejší image Lvovského konzulátu odráželo i jeho dlouhodobé prvenství v ukrajinské mediální anketě Zlatý náhubek¹⁶ o nejhorší zastupitelský úřad EU (Chmelařová, Trlifajová 2010).

Nový generální konzul David Pavlita ve Lvově nastoupil v červnu 2009. K obnovení vydávání dlouhodobých víz za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právnické osobě došlo na Ukrajině až 11. listopadu 2009 – s odvoláním na chřipkovou epidemii, která tehdy zasáhla Ukrajinu. Systém Visapoint pro podání žádosti o dlouhodobé vízum byl zaveden dříve v létě 2009, pro podání žádosti o krátkodobé vízum je třeba se objednat přes bezplatnou telefonní linku (na rozdíl od Kyjeva, kde se stojí ve frontě).

Kromě centrálně omezeného počtu nabíraných víz za účelem ekonomické činnosti¹⁷ nastavuje počet přijatých žádosti konzulát na základě vlastních kapacit, jak na konci roku 2009 popisoval situaci D. Pavlita: *„Denní počet žadatelů je přesto nastaven tak, že kromě letních měsíců, kdy do Česka jezdí sezónní pracovníci, nebývá obvykle jeho kapacita ani zcela naplněna. (...) Počet žadatelů*

14 Přineseme jakékoliv potvrzení, když je třeba. Rozhovor s ukrajinskou novinářkou o Lvovském konzulátu; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2224342>.

15 Viz. Stát může změnit zákony, ale nemůže je pak nedodržovat. Rozhovor s právníkem Janem Kopřivou o žalobě ukrajinských občanů na český stát; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2215059> (23. 4. 2011).

16 Nejde o výzkum s vysokou výpovědní hodnotou, ale odráží vnímání státu a je citován ukrajinskými médii. V současnosti se Česká republika umísťuje na druhém místě.

17 Usnesení vlády č. 1205/2009 ze dne 16. 9. 2009.

se snížil, ať už přirozenou cestou nebo Visapointem.“¹⁸ Nastavení systému Visapoint podle D. Pavlity nejen redukuje počty podaných žádostí, ale ovlivňuje i jejich složení: „Kdyby přijímání žádostí nebylo podmíněno registrací ve Visapointu, tak by podíl víz za účelem zaměstnání a podnikání podle mého názoru tvořil tak 75 % celkového počtu. V současnosti, díky zavedení Visapointu, tvoří sloučení rodiny tak 40–50 % žádostí, teprve pak studium a až zbytek podnikání a zaměstnání.“¹⁹

Počet míst v systému Visapoint se uvolňuje vždy maximálně na měsíc dopředu, v praxi to znamená, že od podzimu 2009 téměř není možné objednat se pro podání žádosti o dlouhodobé vízum za účelem zaměstnání nebo podnikání. K podání žádosti se nemohou dostat ani ti, kteří mají vyřízené všechny dokumenty včetně toho, že obdrželi pracovní povolení od českého úřadu práce. Jak popisuje situaci ředitelka Lvovské agentury Lviv Dim-Art zprostředkující práci: „V tuhle chvíli tu je osmnáct lidí, řemeslníků, pro které jsou domluvená konkrétní pracovní místa v České republice. Mají vše připravené, jsou očekáváni už několik měsíců, ale přes Visapoint není možné se přihlásit.“ (Trlifajová 2010). Podobnou zkušenost má jeden z žadatelů o podnikatelské vízum: „Více než týden jsem strávil registrováním. Hlavně v noci. (...) A nakonec se na mne štěstí usmálo. (...) Ukázalo se ale, že jsem se registroval k podání žádosti o studentské vízum a tedy mou žádost nemohou přijmout. Screenshot, který jsem si během registrování pořídil, nepomohl. Slečna u okýnka mi řekla, že počítač chybu neudělal. Odešel jsem, vrátil jsem se zpět domů (300 km) a začal registrační proces znovu. Byl jsem na internetu asi tři noci. Postupně mě to vyčerpalo, připadal jsem si, že dělám hlouposti, že se situace se může zase opakovat.“²⁰

Podobný stav, kdy téměř není možné podat žádost o vízum za účelem práce nebo podnikání, podle dostupných informací trvá do současnosti, tedy už více než rok a půl od „obnovení“ vydávání víz.²¹

Jedním z důsledků bylo, že se žadatelé pro registraci do systému Visapoint obraceli na pomoc zprostředkovatele: „Našel jsem si vizitku jednoho z poradců, kteří se pohybují kolem konzulátu. Zavolał jsem jim. Nic není zadarmo: registrace (do Visapointu) stojí 300 €, ale dohodli jsme se, neplatil jsem předem.“²²

18 Já stavím kvalitu nad kvantitu. Rozhovor s generálním konzulem ve Lvově Davidem Pavlitou; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2215058> (23. 4. 2011).

19 Tamtéž.

20 Jak jsem já sám žádal o bussines vízum... <http://www.migraceonline.cz/blogy/article.shtml?x=2266774> (23. 4. 2011).

21 Při namátkové zkoušce pro registraci v systému www.visapoint.eu v posledním roce a půl nebylo ani jednou možné podat žádost o vízum za účelem zaměstnání a podnikání, někdy ani studia nebo sloučení rodiny. Podobně názor účastníků veřejné debaty Jaké cesty vedou do Česka? Záznam dostupný na <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2283070> (23. 4. 2011).

22 Jak jsem já sám žádal o bussines vízum...; <http://www.migraceonline.cz/blogy/article.shtml?x=2266774>.

Podle informací na ukrajinských blozích a fórech byl v první polovině roku 2010 systém „blokován“ a podat žádost bylo možné jen s pomocí zprostředkovatele (Ohorchak 2011). V lednu 2010 například bylo jednomu z žadatelů nabízeno vyřízení pracovního víza za 2000 € (Lepak 2010). Od začátku srpna byl na Ukrajině systém Visapoint nicméně odstaven Ministerstvem zahraničních věcí. Od jeho obnoveného spuštění na podzim 2010 podle jednoho z „konzultantů“ před Lvovskou ambasádou zřejmě není v současnosti (leden 2011) možné se do systému nabourat: *„Slyšel jsem o tom a nemůžu popřít, že to jistou dobu skutečně šlo. Nicméně české úřady mezitím celý systém pozastavily a Visapoint měsíc procházel rekonstrukcí. Podle mých informací už tohle v současné době možné není.“*²³ To ovšem neznamená, že tato služba není dále nabízena.

Omezení žádostí o vízum není ovšem jediným aspektem restriktivního přístupu. Výrazně stoupl podíl zamítnutých žádostí u dlouhodobých víz (viz graf níže), k určitému nárůstu došlo ve Lvově v roce 2009 i uschengenských víz na téměř 20 % zamítnutých víz oproti 5 % o dva roky dříve (viz Trlifajová 2010).

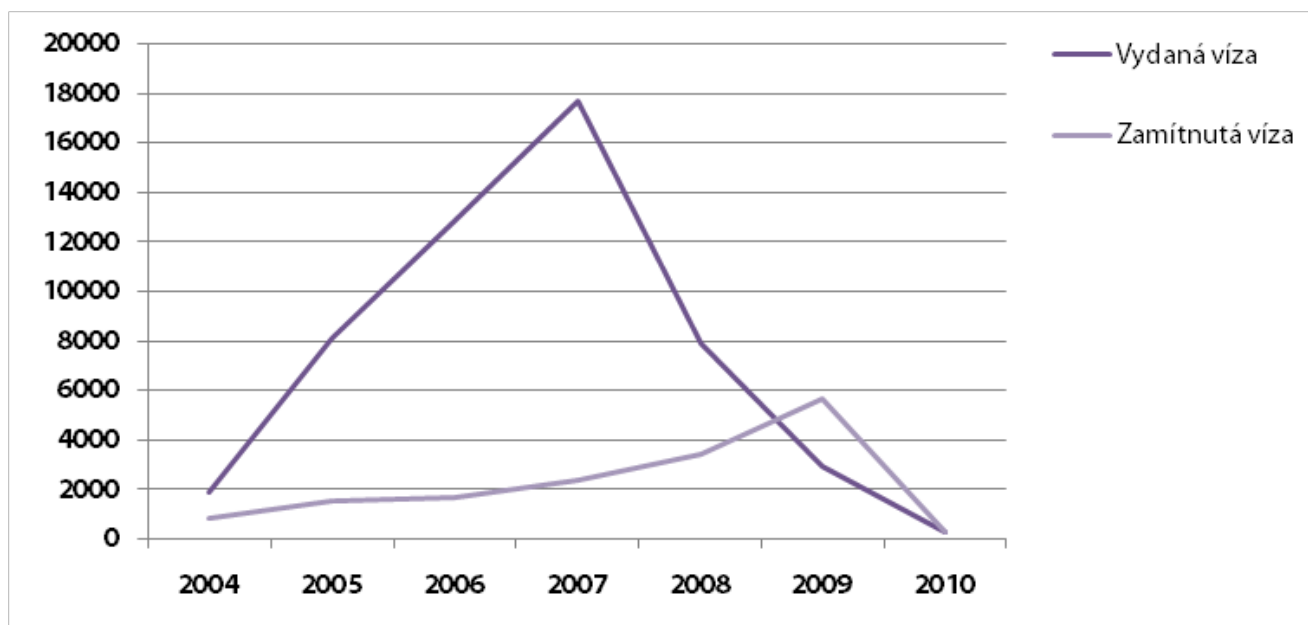
Podle zkušenosti žadatelů jsou žádosti často zamítány na základě drobných nedostatků (nebo tak jsou alespoň zamítnutí vnímána žadateli) a zamítnutí nedostatečně vysvětlena. Jak popisují dva žadatelé *„Máme oba domluvenou práci ve stejné pekárně v Česku, tam o nás stojí, vědí, že dobře makáme, ale kolega vízum nedostal, napsal špatně jedno písmenko v žádosti.“* (Trlifajová 2010). Podobnou zkušenost popisují žadatelé o vízum i na začátku roku 2010 (Lepak 2010) a v lednu 2011 (Ohorchak 2011). Ostatně tuto informaci potvrzuje i Lvovský generální konzul: *„Nejčastějším důvodem jsou formální nedostatky v žádosti. (...) Pokud je to něco malého, je možné to opravit na okénku. Pak jsou tu větší věci, nejčastěji žadatel podává pozvání, ve kterém je nesprávně uvedeno jeho příjmení. To se opravit nedá.“*²⁴

Neochota úřadu vysvětlit důvod odmítnutí žádosti je na ukrajinských internetových fórech a diskuzích spojována s korupcí, kde je také kritizováno neomalené chování zaměstnanců konzulátu a nedodržování stanovených předpisů. (Chmelařová, Trlifajová 2010).

23 Obyvatelé měst si své dokumenty vyplňují sami a o pomoc nás žádají, jen když se objeví nějaký větší problém. Rozhovor s „poradcem“ před českým konzulátem ve Lvově; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2282783> (23. 4. 2011).

24 Já stavím kvalitu nad kvantitu. Rozhovor s generálním konzulem ve Lvově Davidem Pavlitou; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2215058>.

Graf 3: Počet zamítnutých a vydaných víz mezi lety 2004 a 2010 na českém generálním konzulátu ve Lvově

Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky. Podle dat poskytnutých Ministerstvem zahraničních věcí České republiky byl počet vydaných víz cca o třetinu vyšší (viz Závěr).

Vedle vysokého počtu zamítnutých žádostí o vízum zmiňují žadatelé o schengenská víza jako častý problém zkracování délky pobytu oproti požadované a minimální počet vydaných vícevstupních víz i osobám, které jezdí přes hranice častěji. „Když je účelem cesty turistika nebo návštěva, většinou lidem dají vízum na jeden vstup na dobu čtrnácti dnů. Když žadatel uvede delší dobu, mezi třiceti a devadesáti dny, s největší pravděpodobností to pracovník konzulátu změní s tím, že tak dlouhou dobu stejně v České republice není co dělat.“²⁵ Podobnou zkušenost popisují žadatelé o vízum i na začátku roku 2010 (Lepak 2010) a v lednu 2011 (Ohorchak 2011). Více vstupní schengenská víza jsou zřejmě častěji vydávána těm, co do země jezdí za účelem podnikání. Zkrácení doby pobytu a nízký podíl vícevstupních víz je žadateli kritizován zvláště ve srovnání s polským zastupitelským úřadem.

Dalším problematickým aspektem je přístup k informacím. I přes to, že v posledních letech výrazně stoupla kvalita informací poskytovaných konzulátem, řada jich není úplná.

Web lvovského konzulátu poskytuje poměrně podrobný (byť ne zcela přehledný) popis procedury podání žádosti o dlouhodobé vízum. V některých případech stránky odkazují žadatele na stránky českého ministerstva zahraničních věcí, které jsou ale pouze v češtině a angličtině. Aktuální informace

25 Přineseme jakékoliv potvrzení, když je třeba. Rozhovor s ukrajinskou novinářkou o lvovském konzulátu; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2224342>.

často chybí nebo jsou neúplné – na webu konzulátu například chybělo oznámení o uzavření konzulátu pro rekonstrukci a jeho znovuotevření, o zavedení povinnosti předložit zdravotní potvrzení. Ještě téměř měsíc po obnovení vydávání víz v listopadu 2009 tato informace chyběla na stránkách Lvovského zastupitelského úřadu, podobně nebyli žadatelé dostatečně informováni o pozastavení systému Visapoint v létě 2010 (Lepak 2010, Trlifajová 2010, Ohorchak 2011).

Vedle nedostatečných aktuálních informací řada žadatelů zřejmě příliš nerozumí systému vydávání víz. Podle zkušenosti z rozhovorů se žadatelé ze začátku roku 2010 a 2011 (Lepak 2010, Ohorchak 2011) více jak polovina oslovených nevěděla o existenci Dohody o usnadnění vízového režimu, ještě méně osob pak vědělo o Vízovém kodexu, který vstoupil v platnost v dubnu 2010 (respektive 2011) a přináší některé zásadní změny v procesu vydávání schengenských víz. Vedle toho někteří žadatelé obecně neodlišují schengenská a národní víza (ztotožňují národní s pracovními a turistická se schengenskými) a mylně se domnívají, že Dohoda o usnadnění vízového režimu (zejména pak ty její části, které stanovují ceny víza) se vztahuje i na víza národní. (Lepak 2010, Ohorchak 2011). Jak se podivuje jedna žadatelka: *„Já jsem žádala o studentské vízum typu „D“, myslela jsem si, že v nejhorším případě zaplatím poplatek 35 €. (...) Ale 100 €?! Nepochopila jsem proč je vízum tak drahé. Za všechny schengenské víza se platí 35 €.“*²⁶

Vedle toho, jak už dlouhodobě upozorňuje veřejný ochránce práv, nemají zejména rodinní příslušníci občanů Evropské unie dostatek informací o zvláštním postavení ve vízovém procesu (např. možnost přezkoumání zamítnuté žádosti pro tuto skupinu existovala ještě před vstupem Vízového kodexu v platnost). Informace o zmiňovaných dohodách a o právech žadatelů jsou přitom na webových stránkách konzulátu poměrně omezené nebo upozaděné.

K nedostatečné informovanosti žadatelů přispívá nicméně i převažující postoj ukrajinských médií, která se spíše než na informování žadatelů zaměřují na skandální aspekty vízové procesu (Sushko 2009, Chmelařová, Trlifajová 2010). Na zvýšení informovanosti žadatelů pak podle Lvovského generálního konzula Pavlity nemají zájem ani zprostředkovatelé, konzulát umístil *„informace do čekárny, ale to se neosvědčilo, většinou to nikdo nečetl a během jednoho dne zmizely.“*²⁷

Získání víza je tedy poměrně obtížný (počty a podoba dokumentů, správné vyplnění žádosti, doložení účelu cesty) a finančně i časově náročný proces. Podle žadatelů, kteří podávali žádost v lednu 2011 ve Lvově, se celkové náklady na podání žádosti o schengenské vízum pohybují okolo 75 €, o dlouhodo-

26 Vítejte na studiích v České Republice; <http://www.migraceonline.cz/blogy/article.shtml?x=2264491> (23. 4. 2011).

27 Já stavím kvalitu nad kvantitu. Rozhovor s generálním konzulem ve Lvově Davidem Pavlitou. <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2215058> (23. 4. 2011).

bé okolo 225 € (Ohorchak 2011), průměrný plat na západě Ukrajiny se přitom pohybuje okolo 160 €²⁸. Jde o proces s nepříliš jistým výsledkem, ve kterém rozhodují i zdánlivé maličkosti. Vedle nedostatku některých informací si žadatelé často nevěří a snaží se výsledek procesu pojistit více způsoby.

Část žadatelů využívá služeb „poradců“ před konzulátem. Důležitou službou je vyplnění formuláře pro podání žádosti o dlouhodobé vízum/pobyt. Ten byl donedávna dostupný jen v češtině a angličtině (v současnosti existuje i ruská verze žádosti o dlouhodobé vízum²⁹), a musí být vyplněna v češtině, latinkou. V lednu 2010 tato služba stála 5–10 € (Lepak 2010). Řada osob využívala zřejmě služeb „konzultantů“ jen k tomu, aby se ujistila, že je v žádosti vše v pořádku: „*Tady hned vedle, tam je taková kancelář, tam vám všechno řeknou, poradí. Není to drahé, několik desítek hřiven za vyplnění stránky formuláře a je to jistota. Já jsem to vízum dostala.*“ (Trlifajová 2010). Někteří žadatelé využívají služeb zprostředkovatele i k dalším úkonům (např. získání pozvání do Česka).³⁰

Ty, kteří využívají konzultantské služby, popisuje jeden z „poradců“ před konzulátem následovně: „*Většina žadatelů o česká víza přichází ze Zakarpátí nebo z Ivano-Frankovské oblasti. Mezi našimi klienty jsou právě lidé z venkova nebo také ti, kteří o vízum žádají poprvé. Obyvatelé měst si své dokumenty vyplňují sami a o pomoc nás žádají, jen když se objeví nějaký větší problém. S podnikateli nespolupracujeme, ti totiž všechno mívají zařízené a jsou dobře obeznámení s fungováním celého systému.*“³¹

Je asi možné rozlišit mezi dvěma typy prostředníků – „poradci“ před konzulátem a zprostředkovatele, pro které je konzultace jen jednou ze služeb (Ohorchak 2011). Část služeb poskytovaná před konzulátem představuje legální poradenskou činnost, byť podmíněnou tím, že systém je pro řadu žadatelů příliš komplikovaný. Další poskytované „služby“ už legální nejsou – například i přes to, že je formulář k podání žádosti možné stáhnout na stránkách konzulátu a bezplatně vyzvednout na místě, někteří zprostředkovatelé ho prodávají. Výrazně kolísají ceny pojištění nabízené zprostředkovateli před zastupitelským úřadem.

28 Derzhkomstat Ukrayiny. Dynamika seredniomisiachnoyi zarobitnioyi platy po rehionakh u 1995–2010; http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/gdn/prc_rik/prc_rik_u/dszpR_u2005.html (25. 1. 2011). Reálně je ještě výrazně nižší, např. učitelé dostávají okolo 100 €.

29 http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/visa_form/index.html (23. 4. 2011).

30 Jeden respondentů výzkumu z ledna 2010 uvedl, že využil služeb prostředníka k urychlení procesu vydávání dlouhodobého pracovního víza (bez upřesnění), to za úplatu 75 €, další uvedl, že za pozvání zaslané z České republiky zaplatil cca 30 € (800 Kč), neposkytl však informaci o jeho původu. (Lepak 2010).

31 „Obyvatelé měst si své dokumenty vyplňují sami a o pomoc nás žádají, jen když se objeví nějaký větší problém.“ Rozhovor s „poradcem“ před českým konzulátem ve Lvově; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2282783> (23. 4. 2011).

I přes současný systém podávání žádosti o vízum dochází k prodeji míst ve frontě. Jak popisuje situaci v roce 2010 jeden ze žadatelů: „Bylo zde 40 až 50 lidí čekajících ve frontě³², což se zdá, že to není tak mnoho, ale 7 až 10 lidí neustále chodilo dovnitř a ven, cirkulovali. Nedaleko této fronty stálo několik lidí, kteří udržovali pořádek a nabízeli své služby: 100 hřiven (250 Kč) a můžete se dostat dovnitř bez čekání v řadě.“³³ Podobně popisuje situaci jiná žadatelka: „Proces je následující: muž („konzultant“) přistoupí k policajtovi, řekne mu, kdo smí dovnitř a policajt otevře levou stranu brány a nechá lidi vejít. Takže zbytek lidí může čekat ve frontě hodně dlouhou dobu.“³⁴

Působení zprostředkovatelů a konzultantů před konzulátem je umožněno také laxním přístupem ukrajinského státu – prostor před konzulátem a ulice nespádají do odpovědnosti konzulátu a místní správa ne zcela legální působení zprostředkovatelů toleruje. Ve vyhrocené podobě se v poslední podobě (přelom let 2010 a 2011) dostalo do médií působení zprostředkovatelů v Kyjevě.³⁵ Přestože se české zastupitelské úřady opakovaně distancovaly od korupce přímo na zastupitelských úřadech, mezi žadateli, místními experty i v ukrajinských médiích často přetrvává představa o napojení zprostředkovatelů na zaměstnance konzulátu, minimálně na ty místní.

Zprostředkovatelé
před Ivovským
konzulátem (prosinec
2009)

32 V rámci současného systému nabírání žádostí je nutné si ráno vyzvednout číslo, žadatel pak čeká, až se číslo objeví na obrazovce.

33 Jak jsem já sám žádal o bussines vízum...; <http://www.migraceonline.cz/blogy/article.shtml?x=2266774> (23. 4. 2011).

34 To by nebyla naše země, když by všechno šlo dobře...; <http://www.migraceonline.cz/blogy/article.shtml?x=2266772> (23. 4. 2011).

35 „Podvodníci fungují podle zaběhnutého scénáře: před vchodem do konzulátu postává skupina urostlých mužů, kteří žadatele o vízum nepouštějí dovnitř a za pomyslnou propustku požadují v přepočtu kolem tisíce korun.“; Viz <http://www.mediafax.cz/zahranici/3159226-Kyjev-se-zacal-zabyvat-vizovou-mafi-potvrdila-ceska-ambasada> (23. 4. 2011). Podle médií ukrajinské úřady na problém, se kterým se nepotýká jen český zastupitelský úřad, nereagovaly, konzulát dokonce uvažoval o pozastavení vydávání viz. (Viz. např. <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/220961-cesko-hrozi-ukrajine-ze-zastavi-vydavani-viz.html>; <http://www.mediafax.cz/zahranici/3151388-Ceske-ambasade-v-Kyjeve-dochazi-kvuli-vizovym-podvodnikum-trpelivost> [23. 4. 2011].)

Problém podle některých místních odborníků ovšem leží i na ukrajinské straně: „Spousta lidí neví, jak správně postupovat, ale ani to nechce vědět. Nevěří státu, oficiálním institucím a raději vždy spoléhají na své známé.“ (Trlifajová 2010). Podle novinářky Galyny Tereshchuk se „zvlášť lidé, kteří jedou za prací, často bojí, protože nemají práci a prostředky. A stojí o to, aby se vše vyřídlilo v klidu – aby bez problémů dostali vízum a odjeli. Takoví lidé využívají služeb prostředníků.“³⁶

Jen ve Lvově v současnosti funguje řada pracovních agentur, zastupitelský úřad nicméně z principu nespolupracuje s žádnou z nich – pro lvovského generálního konzula zprostředkovatelská agentura není „partner. Jedinou výjimkou jsou cestovní kanceláře.“ Zároveň, jak vyplývá z rozhovorů s obyvateli Lvova i žadateli o vízum, některé cestovní kanceláře zřejmě fungují jako zprostředkovatelé víz nejen pro turistické cesty.

Ani pro cestovní agentury, které jsou jedinými oficiálními prostředníky pro podání žádosti o vízum, není současné nastavení systému ideální. Zatímco u schengenských víz žadatelé převážně chválí konzulát za krátkou dobu vyřízení žádosti, která je zejména mimo sezónu kratší než 10 dní, podle zkušeností cestovních kanceláří na českém zastupitelském úřadě trvalo na konci roku 2009 déle než jinde vyřídit vízum pro turisty: „Zatímco polskému konzulátu stačí týden a do Rakouska je to jen deset dní, na českém musí cestovní kancelář odevzdat dokumenty tři týdny před cestou. Turista nám odevzdává dokumenty ještě týden předem.“³⁷

Celková náročnost přitom pro řadu (zejména bohatších) klientů představuje důležitý faktor pro rozhodování: „Pro řadu turistů představuje Česká republika lákavou variantu. Většinou by rádi přišli, vybrali zájezd, zaplatili a jeli. Ovšem ve chvíli, kdy vidí, kolik dokumentů je nutno zařídit, kolik by je to stálo úsilí, řada z nich raději zůstává na Ukrajině. (...) Jak se turisté mají cítit? Není pochopitelné, že si říkají – proč bychom měli do té země jet?“³⁸

Situace v posledních letech výrazně – a negativně – ovlivnila vnímání českých zastupitelských úřadů na Ukrajině a potažmo i České republiky. Ukrajinská média sledovala poměrně podrobně vývoj, zaměřovala se nicméně především na negativní aspekty (korupce a fronty, call centrum, lékařské potvrzení, etc.). Konzulát ovšem také minimálně komunikuje poslední změny ve vízové politice, snad z obavy ze zvýšených pravomocí žadatelů, které umožňuje napří-

36 Přineseme jakékoliv potvrzení, když je třeba. Rozhovor s ukrajinskou novinářkou o lvovském konzulátu; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2224342>.

37 Jakmile turista dostane vízum, oddechneme si. Rozhovor se zástupkyní ředitele cestovní kanceláře o lvovském konzulátu; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2224337> (23. 4. 2011).

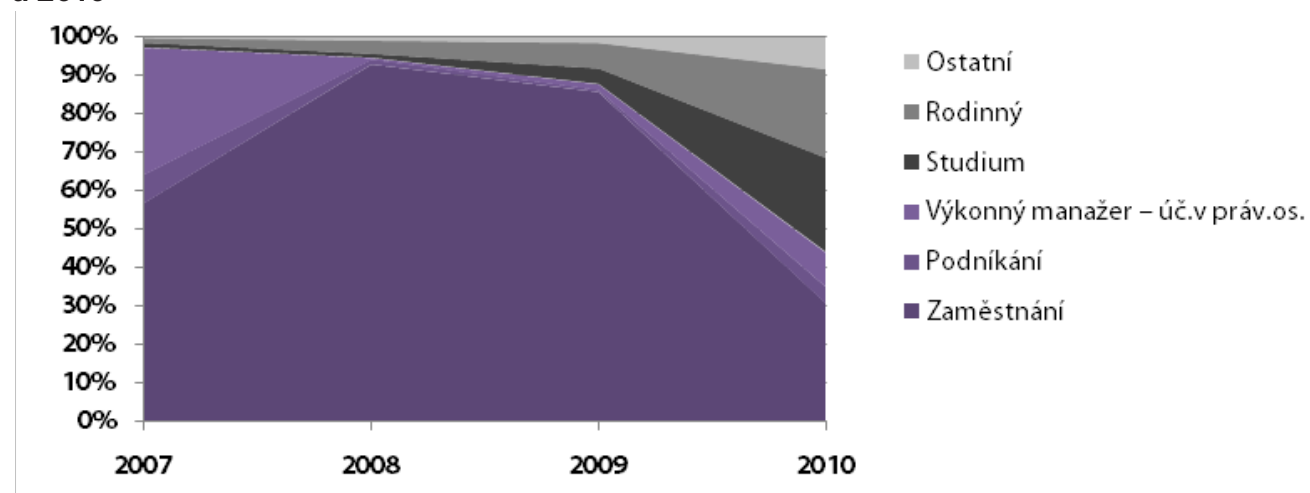
38 Jakmile turista dostane vízum, oddechneme si. Rozhovor se zástupkyní ředitele cestovní kanceláře o lvovském konzulátu; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2224337> (23. 4. 2011).

klad Vízový kodex. Z pohledu žadatelů o vízum nejsou změny řadě z nich známy (tedy nemohou jich využít) a mezi žadateli přetrvává negativní image konzulátu, posílená restriktivním přístupem. Nedostatečná byla i komunikace o přijatých opatřeních a to zejména v době zastavení vydávání víz.

Závěrem

V porovnání se situací mezi lety 2007 a 2008 došlo k výrazným změnám – především zmizely dlouhé fronty před konzulátem a poklesla viditelná korupce. Vedle řady systémových změn je ovšem toto viditelné zlepšení provázáno, ne-li přímo podmíněno, výrazně restriktivním přístupem v oblasti vydávání dlouhodobých víz. Omezení vydávání víz vede mimo jiné k výraznému poklesu celkového počtu vydaných dlouhodobých víz, ale i ke změně v účelu pobytu. Zatímco dříve tvořila naprostou většinu vydaných víz víza vydaná za účelem ekonomické činnosti (zaměstnání, eventuálně účasti v právnické osobě a podnikání), od let 2008/2009 výrazně stoupá podíl vydaných dlouhodobých víz za účelem studia a sloučení rodiny, jak ukazuje následující graf.

Graf 4: Účely pobytu u dlouhodobých víz udělených občanům Ukrajiny mezi lety 2007 a 2010

Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky.

Současný systém podání žádosti (internetová a telefonická registrace) v porovnání s předchozími systémy představuje doposud nejlepší variantu. Otázkou zůstává, jak bude systém fungovat v momentě, kdy opět stoupne počet žadatelů. Zároveň je zřejmé, že přetrvávají některé problémy (nedostatek aktuálních informací, problémy s vyplněním dotazníku, přetrvávající role zprostředkovatelů zejména před zastupitelským úřadem). Žádost o vízum je finančně i časově náročný proces a zejména pro některé skupiny žadatelů je obtížné ji podat. Restrikce a s nimi související obavy ze zamítnutí žádosti,

stejně jako nepříteli vstřícné chování pracovníku zastupitelského úřadu ještě zvyšují stres – a ve svém důsledku snižují samostatnost žadatelů v celém procesu.

V tomto kontextu by k posílení postavení žadatelů měla vést novela cizineckého zákona (vstoupila v platnost 1. 1. 2011) a Vízový kodex (platný od 1. 4. 2010, respektive 2011), které zavádějí povinnost úřadu přesněji vysvětlit zamítnutí žádosti a umožňují požádat o přezkoumání zamítnutí. Jednou z významných otázek do budoucna tedy zůstává implementace těchto změn. Je otázkou, jakou zde bude hrát roli, že Ministerstvo zahraničních věcí České republiky prohrálo spor se 161 žadateli o vízum ohledně vrácení poplatků pro podání žádosti přes lvovské call centrum a obava, že podobných žalob bude v budoucnu více – byť v tomto případě žalobu zřejmě neiniciovali sami žadatelé, ale zprostředkovatel práce.

Další významnou otázkou do budoucna jsou dopady restriktivního přístupu k vydávání víz a udržitelnost tohoto přístupu. Migraci mezi Českou republikou a Ukrajinou lze považovat za relativně ustanovenou, mezi oběma zeměmi existuje síť vazeb a vztahů, která vytváří další důvody k migraci. Jakmile se migrační proces rozeběhne, je podle některých teoretiků pro stát obtížné ho regulovat a kontrolovat (viz např. Baršová, Barša 2005: 275-276, Massey 1993: 448-450). Zároveň řada teoretiků potvrzuje přetrvávající poptávku po zahraniční pracovní síle v určitých sektorech i v době, kdy celkově stoupá nezaměstnanost (Baršová, Barša 2005: 270-271, Massey 1993: 441-443). V médiích se zároveň opakovaně objevují prohlášení politiků a podnikatelů o kulturní blízkosti Ukrajiny a o potřebě prioritizace této země jako zdrojové pro pracovní migraci do České republiky.

Je tedy otázkou nakolik přísně restriktivní vízová politika představuje adekvátní reakci na krátkodobý pokles poptávky po pracovní síle na českém trhu (který je navíc provázen trvajícím, ne-li rostoucím poptávkou po práci v zahraničí na ukrajinské straně). Restriktivní přístup se nejvýrazněji projevuje při vydávání dlouhodobých víz za účelem podnikání a zaměstnání, kdy téměř není možné podat žádost o vízum a to i přesto, že žadatelé mají v České republice vyřízené pracovní povolení. Řada osob z tohoto důvodu zřejmě ani žádost o vízum nepodává, i přesto, že má zájem o práci a možnost ji v Česku získat. I když podle dostupných informací nelze systém Visapoint obejít, někteří migranti z Ukrajiny do Česka zřejmě přijíždějí na schengenská víza nebo na vízum vydané v jiné zemi a poté pracují/zůstávají v zemi nelegálně (viz např. Lepak 2010), což vede k výraznému oslabení postavení a vyšší zneužitelnosti migrantů.

V kontextu pracovní migrace z Ukrajiny je jednou z důležitých otázek také vztah zastupitelských úřadů ke zprostředkovatelským agenturám. Vzhledem k tomu, že pro podání žádosti o pracovní vízum je třeba mít pracovní povolení a tedy jisté místo v České republice, pro řadu žadatelů, kteří nemají v Česku kontakty, je pracovní/zprostředkovatelská agentura (nebo také klient) nezbytným partnerem v celém procesu. Na druhou stranu – a v kontextu vývoje

v posledních letech částečně pochopitelně – je práce zprostředkovatelských agentur často a priori kriminalizována. Pokud místní zprostředkovatel není pro český stát nikdy partnerem, je předem omezena možnost legální spolu-práce a především se stát vzdává kontroly nad těmito subjekty.

Absence kontroly státu, tedy vytvoření prostoru, ve kterém má hlavní vliv soukromý zájem a soukromá moc, vede k externalizaci nákladů a rizik směrem od podnikatelů na pracovní sílu (Keller in Nekorjak 2009). Jak poukazuje Pavel Čížinský (2010), nejhorší případy vykořisťování cizinců a nelegálního zaměstnávání jsou dílem subjektů, které provozují pouze nábor nebo které nemají povolení ke zprostředkovávání zaměstnání. Kontrola nad prací zprostředkovatelských agentur je na druhou stranu velmi obtížná, nicméně zůstává důležitou otázkou, jestli zejména v kontextu výrazného snížení nabírání žádostí nepředstavuje v dlouhodobé perspektivě výhodný krok.

Restriktivní přístup nemá ovšem dopad jen na pracovní migraci. Do určité míry (zejména ve Lvově) stoupl podíl zamítnutých schengenských víz, dochází ke krácení doby, na kterou jsou tato víza vydávána, lvovský konzulát také vydává relativně malé množství vícevstupních víz. Tento vývoj je možné dát na jednu stranu do spojitosti s obavou z využití těchto typů víz k jinému účelu pobytu. Na druhou stranu jsou tak migrační pohyby regulovány jen s důrazem na pracovní migraci (respektive snahu o její omezení, ochranu domácího pracovního trhu) a bezpečnost. Zcela opomenuty jsou jiné oblasti ovlivněné vízovou politikou, jako například vědecké a kulturní vazby, obchodní spolupráce, studenti a zejména pak turistika, které vedou k rozvoji vzájemných vztahů. I přes všechny vnitřní problémy a nestabilitu je Ukrajina často vnímána jako potenciální partner Evropy na východě a jedním z proklamovaných cílů je demokratizace, evropská integrace a rozvoj místní občanské společnosti,³⁹ vízová politika by měla tedy těmto cílům odpovídat, ne prohlubovat izolaci země.

Zdroje

Baršová, Andrea, Barša Pavel. 2005. Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Čaněk, Marek. 2007. Rozšíření schengenského prostoru a možné dopady na vízový režim vůči občanům Ukrajiny. Komparativní analýza české a polské vízové a konzulární praxe; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2041420> (25. 4. 2011).

39 Viz např. http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/prioritni_zeme_a_projekty_transformacni/ukrajina/index.html (23. 4. 2011).

Čermáková, Dita. Nekorjak, Michal. 2009. Ukrainian Middleman System Of Labour Organisation In The Czech Republic. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*. Royal Dutch Geographical Society KNAG. Vol. 100(1)

Černík, Jan. 2005. Klientský systém jako quasi-feudalismus v Česku; http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fceb50bfa263ef/JCernik_Klientura_1.pdf (23. 7. 2009).

Čižinský, Pavel. 2010. Mezinárodní komparace vybraných právních aspektů v oblasti agenturního zaměstnávání; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2222313> (25. 4. 2011).

Düvell, Franck. 2007. Central and East European migration, Ukraine – Europe's Mexico? <http://www.compas.ox.ac.uk/publications/papers/Country%20Report%20-%20Ukraine%20-%20Duvell.pdf> (23. 7. 2009).

Fedyuk, Olena. 2006. Ukrainian Labour Migrants: Visibility Through Stereotype; http://aa.ecn.cz/img_upload/3bfc4ddc48d13ae0415c78ceae108bf5/OFedyuk_Ukrainian_Labour_Migrants_1.pdf (30. 12. 2010).

Chmelařová, Alžběta. Trlifajová, Lucie. 2010. Vliv vízové politiky na obraz České republiky a EU na Ukrajině; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2257816> (25. 4. 2011).

Jaroszewicz, Marta. Szerepka, Leszek. 2007. Migration Challenges in the European Union's Eastern Neighbourhood; http://pdc.ceu.hu/archive/00003169/01/migration_challenges.pdf (23. 7. 2009).

Kazmierkiewicz, Piotr. Lvova, Olga and Chumak, Viktor. 2009. Coordinating Migration Policy in Ukraine: Lessons from Poland. International Centre for Policy Studies; http://www.icps.com.ua/files/articles/55/1/Migration_UP_ENG_Last.pdf (30. 12. 2010).

Lepak, Andrij. 2010. Zkušenost žadatelů o vízum na českém konzulátu ve Lvově. Připraveno k publikaci na www.migraceonline.cz.

Livinsky, Oleksa. 2007. Různé pohledy na emigranty na Ukrajině; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1971149> (30. 12. 2010).

Malynovska, Olha. 2008. Migrace z Ukrajiny (s důrazem na Česko jako cílovou zemi). In Drbohlav, Dušan (Ed). *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Praha: Karolinum.

Malynovska, Olha. 2004. International Migration in Contemporary Ukraine: Trends and Policy; <http://www.gcim.org/attachements/GMP%20No%2014.pdf> (23. 7. 2009).

Massey, D. S. et al. 1993. Theories of International Migration: a Review and Appraisal. *Population and development Review*. September 1993. Vol. 19, Iss. 3, p. 431–466.

- Nekorjak, Michal. 2009. Klientský systém a ukrajinská pracovní migrace do České republiky; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2197596> (23. 4. 2011).
- Ohorchak, Oresta. 2011. Vízové formality a nejen ony: situace na českém konzulátu ve Lvově; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2287986> (25. 6. 2011).
- Siar, Sheila (ed). 2008. Migration in Ukraine: A Country Profile; http://publications.iom.int/bookstore/index.php?main_page=product_info&products_id=492 (23. 7. 2009).
- Sushko, Oleksandr (ed.). 2009. Public Monitoring of the EU Member States Visa Issuance Policy and Practices in Ukraine; http://novisa.com.ua/file/publics/novisa_publics1270235048.pdf (30. 12. 2010).
- Trlifajová, Lucie 2010. Před lvovským konzulátem klid; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2225784> (23. 4. 2011).
- Uherek, Zdeněk. 2008. Pracovní migrace ze Zakarpatské Ukrajiny do ČR.
- Pojarová, Tereza. Cizinecké komunity z antropologické perspektivy. Praha: Etnologický ústav AV ČR; http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/Uherek_Cizinecke_komunity_z_antropologicke_perspektivy.pdf (23. 7. 2009).
- Zilynskyj, Bohdan. 1995. Ukrajinci v Čechách (1894) 1917–1945 (1994). Praha: X-Egem.
- Zpráva 2007. Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2007; <http://www.mvcr.cz/clanek/zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-v-ceske-republice-za-roky-2001-2008.aspx> (23. 4. 2011).
- Zpráva 2008. Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2008; <http://www.mvcr.cz/clanek/zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-v-ceske-republice-za-roky-2001-2008.aspx> (23. 4. 2011).
- Zpráva 2009. Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2009; <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d> (23. 4. 2011).

Vietnam

Petra Mikušová

Popis migrační situace v zemi

Vietnam se dlouhodobě řadí k zemím s vysokou pracovní migrací do zahraničí. Vzhledem ke špatným ekonomickým podmínkám a vysoké míře nezaměstnanosti v zemi je již od 80. let 20. století součástí oficiálního programu vietnamské vlády aktivní podpora pracovní migrace obyvatel do zahraničí. Kromě snahy snížit nezaměstnanost jsou další důvody této státní politiky zvýšení přílivu peněz z platů Vietnamců pracujících v cizině (remitencí) a zvýšení národních příjmů.¹ Podpora pracovní migrace do zahraničí má z pohledu státních úřadů také přispět k industrializaci a modernizaci země a to prostřednictvím rozvoje lidských zdrojů a získávání technických znalostí ve vyspělejších zemích (Dan Nguyen Anh 2008: 8). Podle Mezinárodní organizace práce ročně v posledních letech opustí zemi kolem 70 tisíc Vietnamců, v roce 2008 byl odhadován celkový počet vietnamských pracovníků v zahraničí na 400 tisíc celkem zhruba ve 40 zemích světa (Dan Nguyen Anh 2008: 10). Zatímco v 80. letech vietnamští dělníci směřovali výhradně do zemí tehdejšího východního bloku, po jeho rozpadu se hlavní migrační proud za prací přesunul do zemí východní Asie (Japonsko, Korejská republika, Taiwan), Malajsie, Laosu a některých zemí Středního východu (Dan Nguyen Anh 2008: 8).

1 V souvislosti se zvyšujícím se počtem občanů Vietnamu pracujících v zahraničí úměrně roste objem remitencí a to ze 2 miliard dolarů (6,1 % HDP) v roce 2001 na 7,2 miliardy dolarů (7,9 % HDP) v roce 2008 (Institute of Labor Science and Social Affairs, ILO 2010, s. 20).

Vietnamská vláda usiluje o cílené řízení pracovní migrace ze země prostřednictvím k tomu delegovaných úřadů. Tato agenda podléhá Ministerstvu práce, válečných invalidů a sociálních věcí, v jehož rámci bylo založeno Oddělení pro řízení zahraniční pracovní síly. To od roku 1991 uděluje licence pracovním agenturám, které vedle monitoringu jednotlivých pracovních trhů zajišťují nábor, smluvní servis, proškolení a vysílání pracovníků do zahraničí (Dan Nguyen Anh 2000: 9). Přes snahu o centrální kontrolu ovšem v této oblasti působí také neregistrované agentury, jež unikají státnímu dohledu. Pro posílení role státního aparátu byl proto v roce 2006 přijat nový zákon, jehož cílem je formalizace celého procesu. Zákon definuje práva a povinnosti všech aktérů zapojených do procesu náboru a vývozu pracovní síly, tedy především pracovních agentur, státních úřadů i pracovníků samotných. Na jeho základě by měli uchazeči o práci v zahraničí ještě před odjezdem absolvovat jazyková, kulturní či odborná školení, jejichž cílem je dané osoby dostatečně připravit na pobyt v cizí zemi. Byla také stanovena opatření, která mají vést k eliminaci nelicencovaných náborových agentur porušujících svou činností zákon (Dan Nguyen Anh 2008: 20). Tato regulace ze strany státu ovšem není dostatečně efektivní a je zřejmé, že existuje rozpor mezi deklarovaným a skutečným dohledem nad dodržováním příslušných právních norem. Vietnamská strana tak má sice zodpovědnost za činnost zprostředkovatelů a dodržování smluvních závazků, v praxi se ovšem tento problém moc neřeší (Nožina, Kraus 2009: 39).

Vývoj a charakter migrace z Vietnamu do Česka

Současná migrace Vietnamců do ČR navazuje na migraci vietnamských studentů, učňů a pracovníků, k níž docházelo v období před rokem 1989. V tomto období byl příchod občanů z Vietnamu umožněn především na základě bilaterálních smluv v oblasti hospodářské a kulturní spolupráce mezi vládami tehdejšího Československa a Vietnamské demokratické republiky, které byly součástí vzájemné spolupráce v rámci tzv. východního bloku.² Uzavření Dohody o vědeckotechnické spolupráci (1956) a Dohody o kulturní spolupráci (1957) pak umožnilo vysílání vietnamských studentů, učňů a stážistů, kteří do Československa přicházeli po stovkách (Pechová 2007: 16). V roce 1974 na předchozí dohody navázala Dohoda o technické a hospodářské pomoci, kterou iniciovala především vietnamská strana ve snaze zvýšit přijímání vietnamské pracovní síly na vyučení a následnou praxi v různých oborech (Brouček 2003: 10).

2 Migrant z Vietnamu se do Československa dostávali v několika vlnách, poprvé významněji v roce 1956, kdy v návaznosti na mezistátní dohodu proběhl příchod sta sirotků z rodin postižených vietnamsko-francouzským válečným konfliktem (Kocourek 2007: 47).

V první polovině 80. let na základě nově uzavřených smluv vzrostl počet příchozích z Vietnamu. Pokud mluvíme o situaci před rokem 1989, v tomto období byl počet Vietnamců v Československu nejvyšší. Např. v roce 1981 v ČSSR pobývalo asi 30–35 tisíc vietnamských občanů (Kocourek 2007: 48). Novým jevem se stal zhruba dvoutřetinový podíl dělníků na celkovém počtu nově příchozích. Jejich příchod byl poprvé aktivně vyžádán československou stranou ve snaze zajistit hospodářské zaměstnance.³ Ve druhé polovině 80. let docházelo po vzájemné dohodě obou států k postupnému snižování počtu vietnamských pracujících v Československu, po roce 1985 se jednalo zhruba o 17 000 osob vietnamského původu pobývajících na území Československa (Martínková 2010: 12). Tento trend snižování počtu Vietnamců pokračoval až do roku 1990, kdy došlo k ukončení platnosti mezistátní smlouvy s vietnamskou vládou (Brouček 2003: 15).

Období po roce 1989 představuje z hlediska migrace Vietnamců zásadní přelom. Zatímco hlavním motivem příchodu před rokem 1989 byla oficiálně deklarovaná pomoc Československa vietnamské společnosti postižené válkou, od 90. let šlo převážně o standardní ekonomickou migraci, byť do velké míry navazovala na předchozí migrační vlny (Brouček 2003: 15).

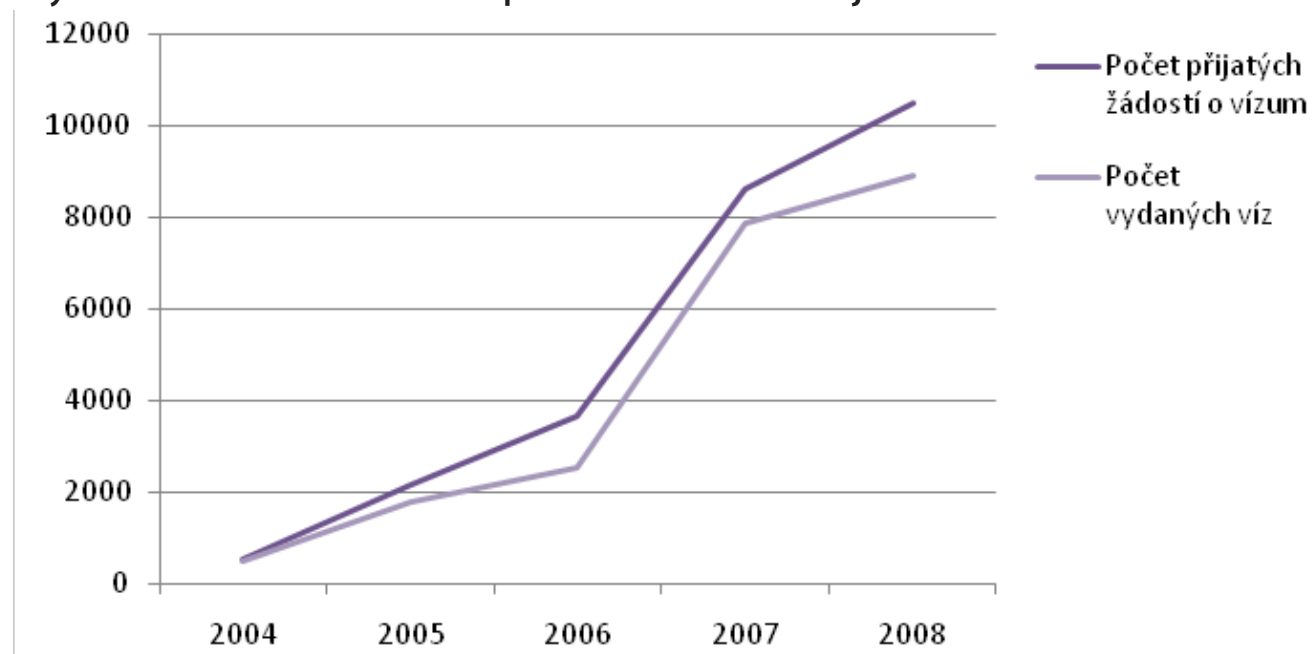
V 90. letech se začali vracet ti, kteří v roce 1989 museli opustit Československo z důvodu vypovězení mezinárodních dohod, dále do Československa přicházeli i Vietnamci ze sousedních zemí, např. z Německa. Většinu vietnamských migrantů ovšem tvořili noví přistěhovalci přímo z Vietnamu (Kocourek 2007: 48). V roce 1994 oficiálně došlo k podpisu česko-vietnamské dohody o vzájemné spolupráci v oblasti vzdělávání a zaměstnávání svých občanů. Ačkoliv jedním z cílů této dohody bylo regulovat počet vietnamských pracovníků, toto opatření nesnížilo počet Vietnamců v ČR, který naopak po krátké odmlce na počátku 90. let začal opět narůstat. Jejich ekonomické aktivity se transformovaly na živnostenské podnikání, které se stalo charakteristickým rysem vietnamských migrantů v ČR. Šlo zejména o prodej zboží v tržnicích a v různých stáncích, především ve velkých městech jako Praha, Brno, Ostrava či Cheb a v pohraničí (Železná Ruda, Aš apod.).

3 Jak vietnamská tak československá strana využívaly pracovní migraci do Československa ve vlastní prospěch. Vietnamští pracovníci byli obsazováni v neatraktivních oborech, při pásové výrobě nebo pomocných pracích, které nechtěli vykonávat čeští pracovníci. Z pohledu Vietnamců se zase největší motivací k pracovnímu pobytu v Československu stala místo snahy zvýšit si kvalifikaci možnost výdělku (Martínková 2010: 11).

Situace 2007/2008

Charakteristika vietnamské migrace se začala měnit v období let 2007–2008 v souvislosti s růstem české ekonomiky a zvýšenou poptávkou po pracovní síle. Za krátkou dobu, kdy výrazně stoupla poptávka po zahraničních pracovnících, vzrostl i celkový počet vietnamských občanů v České republice – např. zatímco v srpnu 2007 zde pobývalo 45 964 Vietnamců, ve stejném měsíci roku 2008 jich v ČR žilo již 57 660.⁴ Tomuto výraznému nárůstu odpovídal rostoucí počet žádostí o víza a počet vydaných vízových dokladů v období let 2004–2008, a to zvláště u víz k pobytu nad 90 dnů:

Graf 1: Počty přijatých žádostí o vízum nad 90 dní a počet vydaných víz nad 90 dní mezi lety 2004 a 2008 na českém zastupitelském úřadě v Hanoji

Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky. Podle dat poskytnutých Ministerstvem zahraničních věcí České republiky jsou počty výrazně vyšší, v některých případech a o třetinu (viz Závěr).

Jak je patrné, prudký nárůst žádostí o dlouhodobá víza nastal zvláště na přelomu let 2006 a 2007. Celkem bylo v roce 2007 uděleno 7 880 a v roce 2008 pak rekordních 8 918 dlouhodobých víz. Na rozdíl od dvou dalších sledovaných zemí, Mongolska a Ukrajiny, byl v tomto období mezi vydanými dlouhodobými vízy pro žadatele z Vietnamu patrný vysoký podíl podnikatelských víz. Ovšem řada část Vietnamců, kteří získali podnikatelská víza, byla zaměstnávána přes systém pracovních agentur v českých továrnách. Oproti

⁴ <http://www.czso.cz>.

předchozím vlnám migrace z Vietnamu po roce 2007 také stoupal počet vydaných víz za účelem zaměstnání.⁵

Ekonomická migrace ve sledovaném období tvořila největší podíl na celkovém počtu vydaných vízových dokladů, občané Vietnamu do České republiky stejně jako v předchozích letech přijížděli také na jiné typy víz, ať již za účelem sloučení rodiny, za účelem studia nebo na víza turistická.⁶ Na konci roku 2007 bylo například uděleno celkem 1380 schengenských víz pro občany Vietnamu, přičemž celkově bylo podáno 1733 žádostí.⁷

V souvislosti s pracovní migrací je zajímavé sledovat vývoj struktury zaměstnanosti vietnamských občanů na území České republiky. Počet pracovních povolení vzrostl v průběhu dvou let o 300 % ze 477 na konci roku 2006 na 4 755 na konci roku 2007 a dále na 14 969 na konci roku 2008 (Horáková 2010: 91). Kromě nově příchozích vietnamských pracovníků měli na tomto nárůstu podíl i Vietnamci, kteří na našem území pobývali již delší dobu, ale jejich podnikání nebylo příliš úspěšné a proto přešli do zaměstnaneckého poměru, většinou v továrnách.⁸

Vietnam se tak v roce 2007 vedle Slovenska nebo Ukrajiny stal zemí, odkud do Česka přicházeli cizinci na pozice zaměstnanců. Velká většina z nové vlny migrantů z Vietnamu v období 2007–2008 přišla do Česka za prací v továrnách a to zejména v odvětvích výroby elektroniky a automobilového průmyslu, v nichž vietnamští pracovníci působili na dělnických pozicích (Krebs, Pechová 2008: 10). „Potřebovali bychom desítky až stovky lidí z Vietnamu. Jsou pracovití a máme s nimi velmi dobrou zkušenost,“ vyjádřil se na podzim 2007 o vietnamských pracovnících například jeden z vysoce postavených představitelů společnosti Škoda.⁹

V reakci na tuto poptávku vznikala na vietnamském i českém území celá řada agentur, které zprostředkovaly práci v ČR. Šlo jak o oficiální subjekty, tj. registrované buď pod vietnamským ministerstvem práce, sociálních věcí a invalidů nebo pod českým ministerstvem práce a sociálních věcí, tak i neoficiální, které svou činnost vykonávaly v podstatě nelegálně.

Zájem o pracovní sílu z Vietnamu byl v této době jasně patrný nejen ze strany českých podniků, ale také z nejvyšších politických kruhů, jak se například v březnu 2008 vyjádřil tehdejší premiér Mirek Topolánek: „Česká eko-

5 Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky.

6 Pro představu: v roce 2008, tedy na vrcholu největšího zájmu o dlouhodobá víza do Česka, bylo vydáno 7 125 víz nad 90 dnů za účelem podnikání, 1 509 za účelem zaměstnání, 155 za účelem studia, 77 rodinných víz, 49 víz pro výkonné manažery a 3 za jiným účelem. (Ředitelství služby cizinecké policie, 2011).

7 Zdroj dat: Český zastupitelský úřad v Hanoji

8 České továrny chtějí dovážet tisíce Vietnamců. iHNed.cz; <http://hn.ihned.cz/c1-22061530-ceske-tovarny-chteji-dovazet-tisice-vietnamcu> (12. 2. 2011).

9 České továrny chtějí dovážet tisíce Vietnamců. iHNed.cz; <http://hn.ihned.cz/c1-22061530-ceske-tovarny-chteji-dovazet-tisice-vietnamcu> (12. 2. 2011).

nomika potřebuje tento typ pracovníků, což je vidět z enormního zájmu našich podnikatelů.“ Na druhou stranu dodal, že tento zájem již začíná způsobovat potíže a že vláda usiluje o „řízené přistěhovalectví“, nikoliv o „neřízenou a nekontrolovatelnou migraci.“¹⁰

Jak se ukazuje na základě některých výzkumů (Krebs, Pechová 2008, Krebs 2009), které v předchozích letech byly prováděny mezi vietnamskými migraanty do České republiky, cesta do zahraničí včetně udělení příslušného víza v drtivé většině případů probíhala v zastoupení přes agentury, případně přes různé zprostředkovatele, ať už to byly fyzické nebo právnické osoby. Ty tak mají v celém procesu udělování víz, příletu do cílové země a získávání pracovních pozic klíčovou roli. Často se stávají nezastupitelným článkem díky své znalosti procesu vyřizování víz a souvisejících dokumentů, právních předpisů, stejně jako cizího jazyka.

Dalším rysem celého tohoto procesu byla malá informovanost zájemců o vízum a také většinou velmi nízké povědomí o reálné situaci v cílové zemi. Žadatelé o víza se ve sledovaném období z velké části stávali lidé z vesnického prostředí s nízkým vzděláním, často bez přístupu k internetu jako základnímu zdroji informací. Mylnou představu tyto lidé mohli získat už při rozhodování o vycestování do ČR. Jako zdroj prvotních informací jim totiž nezřídka sloužila zkreslující vyprávění o blahobytu a dobrých životních podmínkách v Česku od krajanů, kteří odjeli za prací již dříve. Pozitivní obraz České republiky vytvářely rovněž zprostředkovatelské agentury, které většinou poskytovaly velmi selektivní, popř. žádné informace o životě v nové zemi. Dostatečné informace navíc dle sdělení některých žadatelů neposkytovala ani česká ambasáda (Krebs 2009: 18).

Pro vycestování do ČR, získání víza a zajištění práce byla proto řada Vietnamců ochotna vydat těmto zprostředkovatelům nemalé peníze: „*Aby se sem dostali, museli zaplatit obrovskou částku „papírové službě“ a „pracovní agentuře“ (to jsou taky Vietnamci). Jejich výplaty jsou pro Čechy mizerné částky, ale pro Vietnamce je to už 10násobné ve srovnání s tamější mzdou, a tak Vietnamci pracují jako o život, denní, noční směny, v pracovních dnech i o víkendech, aby mohli splatit dluhy a později mít nějaké peníze pro sebe a pro svou početnou hladovou rodinu ve Vietnamu.*“¹¹ Jak vyplývá z výzkumné studie společnosti La Strada, ti, co přicestovali v roce 2007, zaplatili za cestu zprostředkovatelské agentuře v průměru 7 700 \$, v průběhu roku 2008 tato částka činila již v průměru 9 100 \$ (Krebs, Pechová 2008: 19). Převážná většina Vietnamců se kvůli cestě do ČR zadlužila u příbuzných nebo u bank, kterým museli každý měsíc svůj dluh i s úroky splácet: „*Moji rodiče si místo mě půjčili peníze. Rodiče*

10 Premiér Mirek Topolánek zahajuje jednání ve Vietnamu, ČT 24; <http://www.ct24.cz/svet/9504-premier-mirek-topolank-zahajuje-jednani-ve-vietnamu/> (6. 2. 2011).

11 Proč sem stále jezdí Vietnamci? Kdo na kom vydělává? <http://tranthu.blog.idnes.cz/c/29348/19782008-Proc-sem-stale-jezdi-Vietnamci-Kdo-na-kom-vydelava.html> (6. 2. 2011).

pracují v zemědělství, dohromady si měsíčně vydělají milion a půl vietnamských dongů a to stačí jen na provoz rodiny. Nyní si každý měsíc půjčují peníze jinde, aby splatili úroky z dřívějších dluhů,“ uvedl jeden z respondentů výše uvedené studie (Krebs, Pechová 2008: 19). Služby zprostředkovatelských subjektů přitom sami vietnamští žadatelé o víza často chápou i za cenu obrovského zadlužení jako nutnou součást zařizování pobytu v cizí zemi. Toto přesvědčení je u nich způsobováno již zmiňovaným nedostatkem informací, komplikovaností administrativních úkonů nebo také nemožností kontaktovat se přímo se zaměstnavatelem v ČR (Krebs 2009: 28).

Vedle řetězce zprostředkovatelských služeb byl v tomto období dalším zásadním problémem samotný proces udělování víz, ve kterém nebyly jasné stanoveny některé jeho zásadní části, mimo jiné podoba pohovoru prováděného úředníky zastupitelského úřadu.¹² Zkušenosti s pohovorem na ambasádě se výrazně lišily. Jeden ze žadatelů o pracovní vízum, který absolvoval pohovor v prosinci 2007, popsal jeho průběh takto: „*Ptali se mě, co tam budu dělat. Z agentury jsem dostal papír, kde bylo, jak mám odpovídat, kdyby se ptali takhle a takhle. Nebyl tam se mnou tlumočník.*“ (Krebs 2009: 27). Jinou zkušenost naopak měla žena, která obdržela podnikatelské vízum v březnu 2008: „*Podle čísla jsem šla dál a odevzdala svůj spis, který jsem dostala od zprostředkovatele a předala jsem jim ho přes malé okénko. Byli tam dva lidé, jeden Čech a jeden Vietnamec. U mě to bylo jednodušší, nemusela jsem na nic odpovídat, na nic se neptali.*“ Jiný žadatel, který v březnu 2008 také obdržel podnikatelské vízum, pohovor absolvoval „*ve vietnamštině a byl tam i tlumočník*“ (Krebs 2009: 27–28).

Dalším problémem v souvislosti s řízením o udělení víza bylo, že v případě negativního stanoviska nemá žadatel šanci dozvědět se důvody zamítnutí. Kromě toho se často objevovaly pochybnosti, zda jsou skutečně všechny žádosti o dlouhodobá víza odesílány do Česka na cizineckou policii, kde bylo vynášeno rozhodnutí o udělení či neudělení.¹³ Právě pochybnosti ohledně fungování zastupitelského úřadu v Hanoji a práce jeho úředníků, vedly často

12 Cizinecký zákon ani příslušné oddíly Správního řádu, tj. základní právní normy v oblasti vízové politiky ČR, totiž jednoznačně nedefinují některé zásadní části tohoto procesu, což v praxi při řízení o udělení víza umožňovalo řadu rozdílných výkladů. Takto nastavený právní rámec opravňoval zastupitelské úřady, aby v rámci vyřizování žádosti o vízum provedly se žadatelem pohovor a na jeho základě jeho pobyt buď doporučily nebo nedoporučily, přičemž tento pohovor nemusel být prováděn standardně se všemi žadateli. Bohužel tento postup včetně vynášení tohoto tzv. stanoviska není formalizován, navíc daný žadatel ani nemá možnost si tyto dokumenty přečíst a stvrdit jejich obsah svým podpisem.

13 Např. Korupce? Jejich problém! Časopis Reflex; <http://www.reflex.cz/clanek/stary-reflex-tema-reflexu/27126/korupce-jejich-problem.html>; <http://www.reflex.cz/clanek/stary-reflex-reflex-cz/27253/reakce-na-clanek-korupce-jejich-problem.html> (7. 3. 2011).

ze strany žadatelů, médií či různých neziskových organizací ke kritice celého systému a napadání jeho transparentnosti.

Nejviditelnějším projevem špatného nastavení vyřizování vízové agendy se staly dlouhé, mnohdy až kilometrové fronty před českou ambasádou v Hanoji. Vzhledem k omezenému počtu zaměstnanců konzulátu, nemohli úředníci ambasády tak velký počet žádostí zvládnout. Kritickou situaci před ambasádou popisuje jedna žadatelka takto: „*Museli jsme být vzhůru od jedenácti hodin v noci až do osmi ráno, kdy jsou úřední hodiny. Museli jsme tam být a zabrat místo...*“ (Krebs 2009: 28). Dnes představují upomínku na bezúčtesnou frontu před úřadem už jen téměř smyté čtverečky o rozměrech padesátkrát padesát centimetrů namalované po dvojicích na chodníku jeden vedle druhého: „*Vietnamci moc neumí stát fronty, oni spíše 'klastují'.* Ty čtverečky tam byly, aby lidé věděli, jak se pořádaně čeká... Byly tam zástupy žadatelů a každý seděl v tom svém čtverečku,“ objasňuje jedno z prvních opatření, které mělo vést ke zpřehlednění situace, jeden z českých občanů trvale usazených ve Vietnamu (Jirková, Kušniráková 2011).

Jak uvedl jeden z žadatelů o krátkodobé vízum za účelem podnikání, délka fronty byla neuvěřitelná: „*Byla tam taková fronta, jakou jsem nikdy v životě neviděl, ani si neuměl představit. Stál jsem ve frontě na vízum dva dny. Naštěstí jsem žádal vízum pomocí agentury. Slyšel jsem, že lidé museli někdy čekat ve frontě 2 až 3 týdny – teprve pak mohli požádat o vízum.*“¹⁴ Prostranství před budovou ambasády s desítkami či dokonce stovkami lidí, čekajícími často i celé dny než přijdou na řadu, se tak celkem logicky stávalo příhodným místem pro korupční praktiky a různé kriminální aktivity. Nejmarkantněji se to projevovalo při organizování fronty před ambasádou.

Podezření z korupce bylo spojováno i se zastupitelským úřadem. Žadatelé o víza např. uváděli, že přímo na tomto úřadě za úspěšné vyřízení svého víza musí zaplatit až 1 500 dolarů.¹⁵ V této souvislosti byl obviňován jak konzulát, tak i další české a vietnamské úřady, především pak česká cizinecká policie, které příslušelo rozhodování o udělení či neudělení víz. Přijímání úplatků přímo na ambasádě ze strany úředníků ovšem české MZV vždy striktně odmítalo. Jeho mluvčí Zuzana Opletalová sice připustila, že vydávání víz mohou zneužívat tamní zprostředkovatelské firmy, ale od jejich činnosti se ministerstvo se svými pracovníky distancovalo.¹⁶ Obvinění z korupce přímo uvnitř velvyslanectví se nikdy nepotvrdila a to např. ani při inspekci, kterou v březnu

14 Cit. dle Půjčili jsme si jedenáct tisíc dolarů, Visawatch Blogs; <http://www.migraceonline.cz/blogy/article.shtml?x=2270525> (11. 4. 2011).

15 ČR mění velvyslance v zemích, kde je podezření z korupce při udělování víz, Novinky.cz; <http://www.novinky.cz/domaci/135138-cr-meni-velvyslance-v-zemich-kde-je-podezreni-z-korupce-pri-udelovani-viz.html> (2. 3. 2011).

16 Přístup na českou ambasádu v Hanoji komplikuje korupce, iHNed.cz; <http://domaci.ihned.cz/c1-22835710-pristup-na-ceskou-ambasadu-v-hanoji-komplikuje-korupce> (2. 3. 2011).

2007 MZV vyslalo do Hanoje. Podezření však přetrvávalo a na všech stranách tak vznikla patová situace, kdy jednak žadatelé o víza obviňovali úředníky z korupčních praktik a ministerští úředníci naopak mluvili o výhrůžkách a útocih, tlaku a pomlouvačné mediální kampani.¹⁷

Napjatá situace s vydáváním dlouhodobých víz kulminovala v průběhu roku 2008. V březnu 2008 bylo českým ministerstvem zahraničních věcí na měsíc pozastaveno vydávání dlouhodobých víz do ČR. Tehdejší český premiér Mirek Topolánek během návštěvy ve Vietnamu komentoval situaci: „*Problémem je enormní zájem a korupce probíhá spíše na ulici než ve frontě. Budeme to řešit jednak zvýšením počtu konzulárních pracovníků a pak zrušením oné fronty.*“¹⁸ Omezit tuto frontu, která byla médiu prezentována jako symbol nečistých praktik a zprůhlednit proces žádání mělo podle plánů MZV zřízení telefonní linky (tzv. call centra), přes níž se nově od dubna 2008 museli na pohovor na ambasádě objednávat všichni zájemci o dlouhodobá víza nad 90 dnů.

Záhy se vyskytly zásadní nedostatky telefonického objednávání – na linku se totiž v podstatě nedalo dovolat a objevila se podezření, že je nabouraná a že je možné se na ni dovolat jen z několika preferovaných čísel, za což se platí vysoké sumy. Tento způsob objednávání také značně zkomplikoval vyřizování dlouhodobých pracovních víz pro větší skupiny Vietnamců, kteří měli uzavřené smlouvy s průmyslovými podniky v Česku. Jak uvedl například Marcel Winter, předseda Česko-vietnamské společnosti, která se neúspěšně pokusila zprostředkovat práci více než 100 vietnamských dělníkům: „*Pro celý Vietnam je v provozu jediná telefonní linka. Z našich svářečů se na tuto linku za několik měsíců dovolali jen čtyři.*“¹⁹ Odhaduje se, že systém objednávání na pohovory přes telefonní linku dále zvýšil poplatky na černém trhu za získání víza z původních zhruba 1 500 dolarů na 2 700 dolarů.²⁰

Na problémy při vyřizování víz do České republiky pro své občany reagovala vietnamská strana, konkrétně vietnamské ministerstvo práce, válečných invalidů a sociálních věcí, které v červenci roku 2008 oficiálně dočasně zastavilo nábor pracovníků do Česka.

17 Ambasáda se hroutí, zažívá rekordní nával Vietnamců, Týden.cz; http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/ambasada-se-hrouti-zaziva-rekordni-naval-vietnamcu_45379.html (2. 3. 2011).

18 Premiér Mirek Topolánek zahajuje jednání ve Vietnamu, ČT24; <http://www.ct24.cz/svet/9504-premier-mirek-topolank-zahajuje-jednani-ve-vietnamu/> (6. 2. 2011).

19 Bez úplatku neměli šanci, Lidovky.cz; http://www.lidovky.cz/bez-uplatku-nemeli-sanci-08t-/ln_noviny.asp?c=A081118_000013_ln_noviny_sko&klic=228624&-mes=081118_0 (6. 2. 2011).

20 Tamtéž.

V polovině listopadu bylo Českou republikou dočasně pozastaveno vydávání dlouhodobých víz občanům Vietnamu. Vláda tento svůj krok přijala v utajeném režimu a odůvodnila ho bezpečnostními opatřeními a ochranou Česka před organizovaným zločinem a rostoucí kriminalitou.²¹ Jedním z nejmenovaných důvodů ovšem mohly být stížnosti z různých stran na korupční prostředí kolem udělování víz. Jejich vydávání bylo pozastaveno s platností minimálně do konce roku 2008 s tím, že je nutné přijmout efektivnější opatření a zamezit nekalým praktikám ve vízové proceduře.²² Stejně jako předtím jiní zástupci MZV také tehdejší ministr zahraničí Karel Schwarzenberg odmítl, že by došlo k pochybením ze strany zaměstnanců české ambasády: „*To nebyli naši lidé. A ovlivnit věci, které se třeba děly v dlouhé řadě před ambasádou, nemůžeme. To už totiž není naše území, to je již území Vietnamu.*“²³

Vietnam se tak v porovnání s Ukrajinou a Mongolskem stal první zemí, na kterou byl uvalen stop stav při udělování dlouhodobých víz. V době vydání tohoto rozhodnutí nebylo přitom jasné, kdy dojde k obnovení vydávání vízových dokladů – zda to bude záhy po Novém roce nebo později.²⁴

Popis vývoje situace v zemi od února 2009

V období od 21. listopadu 2008 až do února 2009 nebylo na velvyslanectví ČR v Hanoji vůbec možné podávat žádosti o dlouhodobá víza pro pobyt nad 90 dnů, a to i přes neúspěšnou snahu vietnamské vlády, která krátce po vydání rozhodnutí o pozastavení přijímání víz Českou republiku požádala o jeho zrušení.²⁵ Zastavení vydávání dlouhodobých víz znamenalo komplikace i pro české firmy, které měly vietnamské pracovníky dohodnuté u různých personálních agentur. Krátce po jeho uvedení v platnost se totiž v českém prostředí ještě neprojevila nastupující ekonomická krize některé podniky ještě měli zájem o zahraniční zaměstnance.²⁶

21 Vietnamci nedostanou víza, Lidovky.cz; http://www.lidovky.cz/vietnamci-nedostanou-viza-dch/ln_domov.asp?c=A081117_204227_ln_domov_tma (6. 2. 2011).

22 Česko zpřísní vydávání dlouhodobých víz Vietnamcům, iDnes.cz; http://zpravy.idnes.cz/cesko-zprisni-vydavani-dlouhodobych-viz-vietnamcum-f93-/domaci.asp?c=A081119_180009_domaci_pje (20. 2. 2011).

23 Cit. dle Vietnamci nedostanou víza, Lidovky.cz; http://www.lidovky.cz/vietnamci-nedostanou-viza-dch/ln_domov.asp?c=A081117_204227_ln_domov_tma (6. 2. 2011).

24 Tamtéž.

25 Nepřestávejte nám vydávat víza, žádá Vietnam Českou republiku, iDnes.cz; http://zpravy.idnes.cz/neprestavejte-nam-vydavat-viza-zada-vietnam-ceskou-republiku-p6k-/zahranicni.asp?c=A081119_075114_zahranicni_ipi (29. 4. 2011).

26 Další Vietnamci do Česka nesmějí, iDnes.cz; http://ekonomika.idnes.cz/firmy-marnecekaji-dalsi-vietnamci-do-ceska-nesmeji-f8n-/ekonomika.aspx?c=A081117_204248_ekonomika_kot (20. 2. 2011).

Obnovení vydávání dlouhodobých víz bylo ze strany českých úřadů podmíněno provedením zásadních systémových opatření, které by umožnily transparentnější provádění vízové procedury. Nejvýznamnějším z těchto opatření se stalo zavedení internetového systému Visapoint – online aplikace pro registraci žadatelů k podávání žádostí o dlouhodobá víza pod správou Ministerstva zahraničních věcí.²⁷ Ve Vietnamu byl tento systém spuštěn ve zkušebním režimu oproti dalším dvěma sledovaným zemím dříve, a to již 17. 2. 2009. Zavedení Visapointu znamenalo opětovné zahájení přijímání žádostí o udělení víz nad 90 dnů na zastupitelském úřadě v Hanoji.

Tento krok ovšem rozhodně nelze vnímat jako návrat k předchozímu stavu před listopadem 2008, kdy počet vydávaných dlouhodobých víz do České republiky dosáhl svého maxima. Rychle se zhoršující ekonomická situace Česka se odrazila i v oblasti vízové politiky a spolu s dalšími faktory se v první polovině roku 2009 stala podnětem pro zavedení řady restriktivních opatření především v oblasti pracovní migrace (srov. Pořízek 2010). Od 1. dubna 2009 byl až do odvolání pozastaven příjem žádostí o dlouhodobá víza k pobytu nad 90 dnů za účelem podnikání, zaměstnání a účasti v právnické osobě na zastupitelských úřadech České republiky v Thajsku, Vietnamu, Mongolsku, Moldavsku a na Ukrajině.²⁸ Od října téhož roku pak bylo „*u států, kde dlouhodobě trvá poptávka po pracovním uplatnění v České republice*“ mezi nimi i Vietnamu, zavedeno omezené nabírání žádostí o dlouhodobá víza.²⁹

Další zpřísnění navíc představovalo nově vyžadované lékařské potvrzení o zdravotním stavu od žadatelů o dlouhodobé vízum, které má prokazovat, že uchazeči nemají tuberkulózu, syfilis a že nejsou HIV pozitivní.³⁰

Výše zmíněná regulační opatření stejně jako zavedení systému elektronického objednávání na schůzky Visapoint měly rozsáhlé důsledky pro celý vízový systém. Pro zastupitelský úřad v Hanoji znamenaly znatelné odlehčení jeho agendy. Zatímco v roce 2008 dosáhl počet přijatých žádostí o víza nad 90 dnů svého maxima a bylo vydáno rekordních 8 918 víz tohoto typu, od roku 2009 až po současnost se začal rapidně snižovat jak počet přijatých žádostí o dlouhodobá víza, tak také počet jejich kladných vyřízení. V roce 2009 tak bylo schváleno 564 vízových dokladů k pobytu nad 90 dnů a 466 zamítnuto, v roce 2010 to bylo ještě méně – dlouhodobá víza na ZÚ v Hanoji obdrželo 83 osob, naopak počet zamítnutých víz vůbec poprvé za sledované období přesáhl počet vydaných dlouhodobých víz.

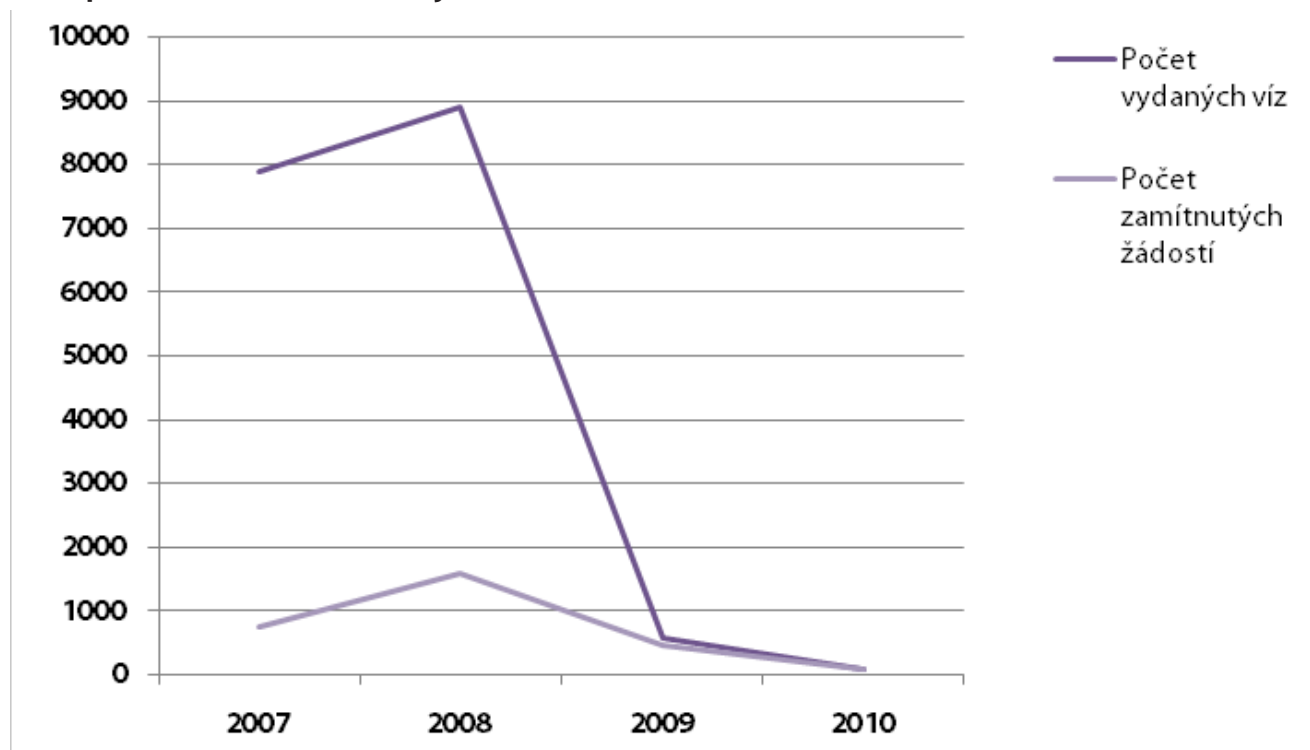
27 Viz MZV; http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/visapoint/index.html (24. 4. 2011).

28 Viz usnesení vlády č. 171/2009 z 9. 2. 2009.

29 Viz usnesení vlády č. 1205/2009 o „Pozastavení nabírání žádostí o dlouhodobá víza na vybraných zastupitelských úřadech České republiky – vyhodnocení situace a další postup“.

30 Kvůli vízům k lékaři. Žadatelé z několika zemí budou muset, Týden.cz; http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/kvuli-vizum-k-lekari-zadatele-z-nekolika-zemi-budou-muset_122542.html (1. 5. 2011).

Graf 2: Počty vydaných a zamítnutých víz nad 90 dní mezi lety 2004 a 208 na českém zastupitelském úřadě v Hanoji

Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky. Podle dat poskytnutých Ministerstvem zahraničních věcí České republiky jsou počty výrazně vyšší, v některých případech a o třetinu (viz Závěr).

Zajímavá je rovněž proměna struktury vydaných dlouhodobých víz podle účelu pobytu, jak ukazuje tabulka níže. Vedle toho je z ní patrné, že nepoklesl jen počet vydávaných víz za účelem zaměstnání a podnikání, ale že se pokles týkal i dalších dlouhodobých víz, především za účelem studia a sloučení rodiny.

Tabulka 1: Počet udělených dlouhodobých víz občanům Vietnamu mezi lety 2007 a 2010 podle účelu pobytu

účel pobytu	rok 2007	rok 2008	rok 2009	rok 2010
zaměstnání	1005	1509	3	2
podnikání	6743	7125	430	0
rodinný	41	77	18	15
studium (školení, stáž)	57	155	110	66
výkonný manažer – úč. v práv. os.	32	49	1	0
ostatní	2	3	2	0

Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky. Podle dat poskytnutých Ministerstvem zahraničních věcí České republiky jsou počty výrazně vyšší, v některých případech a o třetinu (viz Závěr).

U schengenských (krátkodobých) víz zavedených od konce roku 2007, kdy Česko vstoupilo do schengenského prostoru, nedošlo na rozdíl od dlouhodobých víz během let 2009 a 2010 k výraznějšímu omezování jejich udělování, i když jejich počet také mírně poklesl. V porovnání s dlouhodobými vízy nebyl u schengenských víz tak výrazný ani nárůst zamítnutých žádostí, v roce 2009 úředníci ZÚ přijali 1 330 žádostí o schengenské vízum a z toho jich bylo schváleno 1 122, v následujícím roce se jednalo o 1 519 žádostí, z nichž kladně jich bylo vyřízeno 1 199.

Co se týká samotného procesu žádání o víza, je v případě Vietnamu zjištění relevantních informací znesnadněno obavami žadatelů na toto téma otevřeněji hovořit. Nejsou proto většinou ochotni poskytovat své zkušenosti nebo pouze v autocenzurované podobě, aby je jejich výpověď nemohla případně ohrozit. Je proto možné z pohledu žadatelů spíše jen odhadovat, jak se proces získávání víz v posledních dvou letech změnil a jaká situace panuje na ZÚ v Hanoji v současné době.

Na první pohled by se mohlo zdát, že v tomto směru nastalo určité zlepšení. Přijetí zmiňovaných opatření vedla ke snížení zátěže na ZÚ v Hanoji a rovněž ke změně situace před samotnou ambasádou – kritizované fronty před její budovou se staly minulostí a místo toho zde zavládl do té doby neobvyklý klid. Zavedení systému Visapoint od února 2009 totiž kromě regulace počtu přijatých žádostí znamenalo pro žadatele také odbourání nutnosti čekat před vraty budovy ambasády ve frontě. Jak popisuje prostor před českou ambasádou reportáž z ledna 2011: *„Dnes před ambasádou neuvidíme žádné davy lidí postávajících, sedících nebo dokonce spících na chodníku a nervózně svírajících fascikl dokumentů potřebných k žádosti o vízum tak, jak je známe z novinových článků z roku 2008. Žádné podezřelé osoby organizující celé to živé divadlo.“* (Jirková, Kušniráková 2011).

Došlo ovšem odstraněním těchto na první pohled nejviditelnějších nedostatků vízového procesu k nějaké zásadní změně systému a zlepšení celkové situace? Tato otázka je zvláště aktuální ve vztahu k zavedené praxi využívání sítě zprostředkovatelských služeb vietnamskými žadateli o víza, ale také v souvislosti s podezřením na korupční praktiky v prostředí orgánů, které zajišťují administraci žádostí o víza a podílí se na rozhodovacím procesu při jejich udělování.

Význam zprostředkovatelů vyplývá podle některých odborníků z charakteristických rysů vietnamské společnosti – jak to vyjádřila vietnamistka Marta Zatloukalová, která dlouhodobě pobývá v Hanoji: *„Ve Vietnamu je běžné spoléhat se při řešení všemožných problémů na přátele a známé. Bez jejich pomoci člověk nevyřídí nic, zejména při jednání s úřady. S tím se pojí sofistikovaný systém protislužeb a neoficiálně ‘zpoplatněných’ služeb.“* (Jirková, Kušniráková 2011). Například žena (VŠ, 27 let), která na ZÚ v Hanoji žádala v roce 2010 o dlouhodobé vízum za účelem sloučení rodiny, upřednostnila s manželem, žijícím již 7 let v Česku, služby zprostředkovatelů: *„Všechno zařídili zprostředkovatelé, já jsem si pro vízum jenom došla. (...) Je to pohodlnější a jistější. Taky*

*pracuju, tak bych neměla čas pořád lítat po úřadech. Najali jsme si je jako balíček. Od A do Z.*³¹. Pro velkou část dalších žadatelů se tento způsob vyřizování vízového dokladu stává naprostou samozřejmostí, často z přesvědčení, že bez využití těchto služeb není možné požadované vízum získat.

Vchod do
Konzulárního oddělení
v Hanoji (leden 2011)

Podezření z korupce a nedůvěru ve fungování zastupitelského úřadu posiluje uzavřenost ZÚ vůči žadatelům o víza. Tento dojem podporuje již samotná budova českého velvyslanectví obehnaná dvoumetrovou zdí s masivními plechovými vraty a průmyslovými kamerami, u nichž stojí stráž: „Současný obraz úřadu jako nedobytné pevnosti vyvolává pocit netransparentnosti a jenom přizívuje korupční mýty. Komunikace s veřejností je zcela nedostatečná, nejsou zveřejněné statistiky o počtu úspěšných a neúspěšných žadatelů ani přehledné informace o tom, o který typ víz mají vlastně Vietnamci možnost požádat. Obecně chybí snaha informovat žadatele o čemkoliv nad rámec konzulární agendy.“ (Jirková, Kušniráková 2011).

31 Nepublikovaný rozhovor s žadatelkou o vízum v Hanoji z prosince 2010. Podobně viz: Měla jsem štěstí, že to tak dobře dopadlo – a to díky té agentuře, která to za mě zařídila.; <http://www.migraceonline.cz/blogy/article.shtml?x=2278455> (30. 6. 2011) Půjčili jsme si jedenáct tisíc dolarů...; <http://www.migraceonline.cz/blogy/article.shtml?x=2270525> (30. 6. 2011).

Nástěnky
s informacemi pro
uchazeče o víza (leden
2011)

Jedním z důležitých zdrojů informací mohou být nástěnky před konzulátem. Podle zmiňované reportáže z ledna 2011 jsou různé pracovní dny vyhrazeny pro vyřizování různých typů víz, podle tohoto určení se mění i obsah nástěnek, která informuje žadatele o náležitostech vízové procedury.

Zatímco během dne určeného pro krátkodobá víza a dodatečné pohovory byla informativnost nástěnek velmi vysoká a žadatel tedy měl možnost najít nezbytné pokyny k celému žadatelskému procesu v anglické i vietnamské jazykové mutaci,³² o pár dní později, v den nabírání žádostí o dlouhodobá víza polovina informací z konzulární nástěnky zmizela. Kromě toho byla zkrácena úřední doba a „před konzulárními vraty se utvořila fronta asi deseti žadatelů. Občas někdo z nich přeběhne silnici, kde na svých motorkách sedí hlouček mužů v teplém oblečení, a s jedním z nich konzultuje obsah svých dokumentů. Atmosféra je o poznání nervóznější“ (Jirková, Kušniráková 2011). Tento rozdílný přístup na ambasádě k dlouhodobým a schengenským vízům odráží současnou regulační politiku České republiky v oblasti vízových dokladů s pobytem nad 90 dnů.

32 Např. vedle seznamu číselných kódů označujících úspěšné žadatele o krátkodobé vízum, také postup pro správné vyplnění žádosti o krátkodobá víza, informace o systému Visapoint a o lékařské prohlídce, předepsanou podobu povinných dokumentů k žádosti o vízum či ceník služeb.

Hlouček lidí přes ulici u ambasády, kterým žadatelé ukazovali své dokumenty (leden 2011)

Dostatek informací nenajde žadatel ani na internetových stránkách českého velvyslanectví v Hanoji. V případě, že se zájemce rozhodne sám zjistit, jak požádat např. o dlouhodobé vízum, narazí záhy na problémy: *„Webové stránky Velvyslanectví České republiky v Hanoji jsou sice k dispozici ve třech jazykových mutacích (české, anglické a vietnamské), nicméně informace o dlouhodobých vízech a pobytech jsou pouze na stránkách MZV, v české a anglické verzi. Žadatel si tedy může stáhnout formuláře, ovšem například základní informaci, že prvním nezbytným krokem k žádosti o dlouhodobé vízum je přihlášení se do aplikace Visapoint, zde potenciální žadatel nenajde. Pro někoho, kdo o Visapointu nikdy neslyšel a neumí česky nebo anglicky, vcelku nemožný úkol.“* (Jirková, Kušniráková 2011). Přitom právě snadná dostupnost informací může představovat jeden ze základních prostředků k omezení zprostředkovatelského systému žádání o víza u velké části uchazečů na ZÚ v Hanoji, který vytváří vhodné prostředí pro korupci.

Závěr

Proces vydávání víz do České republiky ve vztahu k žadatelům z Vietnamu prošel ve sledovaném období let 2007–2010 zásadními proměnami. Na jeho počátku, v letech 2007–2008, se vízová politika vyznačovala vcelku liberálními pravidly pro jejich udělování a rekordním počtem vydávaných vízových dokladů. Pro období od podzimu 2008 je naopak charakteristické zavádění různých restriktivních opatření ze strany příslušných státních orgánů České republiky, které přinesly rapidní snížení počtu vydaných dokladů především u dlouhodobých víz. Tato opatření, zvláště zavedení internetového systému pro podávání žádostí o dlouhodobá víza Visapoint, měla za důsledek zlepšení

některých aspektů vízové procedury – zmizely dlouhé fronty před ambasádou v Hanoji a také nejviditelnější korupční praktiky.

Celkový vývoj v oblasti vízové politiky v posledních několika letech měl pro migranty přicházející z Vietnamu velmi negativní dopady. Během let 2007–2010 prudce vzrostl počet v České republice legálně přebývajících Vietnamců, z 38 454 osob na konci roku 2006 na 60 301 na konci roku 2010³³. Ve sledovaném období k nám tedy přišlo více než 20 000 Vietnamců a to převážně za prací do továren. Uvádí se, že na přelomu let 2007 a 2008 v továrnách pracovalo kolem 17 tisíc vietnamských dělníků – již o rok později jich bylo v důsledku propouštění pouze 3,5 tisíce.³⁴

Ztráta zaměstnání měla pro vietnamské dělníky podobně jako pro ostatní zahraniční pracovníky velmi negativní důsledky. Náhle se tisíce Vietnamců a Vietnamek ocitly bez práce, bez prostředků a často i bez ubytování, které se vázalo na daná pracovní místa (Krebs 2009: 12). Kromě toho pro ty, kteří pobývali v Česku na základě pracovního víza nebo povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání, znamenala ztráta zaměstnání současně ztrátu oprávnění k pobytu a dostávali se tak do ilegálního postavení. Řada Vietnamců zapojených do systému agenturního zaměstnávání se snažila vyřešit tento problém pomocí vyřízení živnostenských listů, aniž by vůbec tušila, jaké finanční náklady (v podobě plateb sociálního a zdravotního pojištění) se na tento krok váží.³⁵

Největší krize v souvislosti s propouštěním tisíců cizinců z českých podniků nastala na přelomu let 2008 a 2009. Zvláště v průmyslových centrech s velkými továrnami jako Plzeň, Mladá Boleslav apod. se stovky či dokonce tisíce cizinců bez práce a bez jakéhokoliv zázemí dostávaly do velmi bezvýchodné situace.³⁶ Šlo o poměrně medializovaný problém, o kterém například například dramaticky informoval server iHned: *„Agenturní zaměstnávání začíná nejhorší časy za roky, co u nás existuje. Gastarbeiteři neprocházejí evidencí*

33 www.czso.cz (16. 6. 2011).

34 Z Česka zmizeli vietnamští dělníci. Teď podnikají, Aktualne.cz; <http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/prace/clanek.phtml?id=655424> (6. 2. 2011).

35 K opatření živnostenského oprávnění podněcovaly své zaměstnance z řad cizinců také firmy a pracovní agentury, aby ušetřily na nákladech a odvodech. Počet živnostenských oprávnění přitom v porovnání s ostatními cizineckými komunitami nejvíce rostl právě mezi Vietnamci – na konci roku 2009 jich podnikalo celkem 39 260, tj. 41 % z celkového počtu podnikajících cizinců. Naopak výrazně klesl počet povolení k zaměstnání u Vietnamců z 14 969 na konci roku 2008 na 4 334 na konci roku 2009 (Horáková 2010: 91).

36 Tisíce cizinců ztrácí v Česku práci. Míří do ilegality; Aktuálně.cz, <http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/prace/clanek.phtml?id=626297> (10. 5. 2011).

*úřadů práce a neexistuje tedy žádná statistika o tom, kolik přesně jich o práci přišlo, kde jsou dnes a z čeho žijí.*³⁷

Český stát na vzniklou situaci reagoval mimo jiné zvýšením kontrol a přijetím opatření restriktivní povahy. Zároveň byl přijat program dobrovolných návratů, který schválila vláda usnesením č. 171 dne 9. 2. 2009.³⁸ Cílem projektu bylo poskytnout pomoc cizincům z třetích zemí pobývajících na území České republiky, kteří se ocitli bez práce, měli zájem o návrat domů, ale nedisponovali dostatkem finančních prostředků na cestu. Tato pomoc spočívala především v zajištění nouzového ubytování, organizace cesty, zaplacení letenky a poskytnutí jednorázového příspěvku 500 €. ³⁹ Její vyhlášení provázela tehdejší ministr vnitra Ivan Langer následujícími slovy: *„Platí, že budeme v rámci represivní části tohoto preventivního projektu přitvrzovat, což je působnost Služby cizinecké policie. Každý z cizinců si může vybrat, má pro to prostor. Buď využije podané ruky, nebo na něj dopadne ruka zákona.*“⁴⁰

Program dobrovolných návratů byl nicméně výrazně omezen jak kapacitně, tak hlavně také tím, že byl podmíněn legálním pobytem v České republice, což často znamenalo vyloučení účasti těch nejhůře postižených osob.⁴¹ U vietnamských migrantů navíc zásadní faktor bránící v jejich návratu domů hrály vysoké finanční náklady na získání víza a vycestování za prací a s tím spojené zadlužení často celého příbuzenstva. *„Vietnamci (...) raději umřou hlady, než by se vrátili domů. Je to pro ně i otázka cti. Nemůžou rodině přiznat, že dluží peníze, které by doma nesplatili ani za dvacet let,*“ uvedla M. Kadlecová z Člověka v tísní.⁴² Vietnamci se programu dobrovolných návratů účastnili

37 Agentury krachují, není koho zaměstnat, iHNed.cz; http://kariera.ihned.cz/1-10052830-34727030-q00000_detail-b7 (5. 3. 2011).

38 Usnesení vlády České republiky ze dne 9. 2. 2009 č. 171 k zajištění bezpečnostní situace České republiky v souvislosti s propuštěním zahraničních pracovníků v důsledku hospodářské krize.

39 Projekt dobrovolných návratů, MV ČR; <http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx?q=Y2hudW09NQ%3D%3D> (5. 2. 2011). V rámci první fáze realizace projektu, která trvala od 16. 2. do 24. 7. 2009, se do něj registrovalo 1 871 cizinců, z toho jich odcestovalo téměř 97 %. V červenci 2009 pak byla vládou schválena realizace druhé fáze projektu.

40 Cit. dle Dobrovolné návraty a zajištění bezpečnostní situace ČR, MV ČR; <http://www.mvcr.cz/clanek/dobrovolne-navraty-a-zajisti-bezpecnostni-situace-cr.aspx> (20. 5. 2011).

41 Šimůnková, Tereza. Cizinci k odsunu; <http://www.literarky.cz/component/content/article/383> (5. 2. 2011).

42 V Česku jsou tisíce cizinců bez práce. Stát má problém, Aktuálně.cz; <http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/penize/clanek.phtml?id=626857> (10. 5. 2011).

pouze minimálně.⁴³ Zejména ve vztahu k vietnamské migraci tedy dobrovolné návraty společně s represivními opatřeními nepředstavovaly dostatečně efektivní nástroj pro řešení situace tisíců cizinců, kteří přišli o zaměstnání.

Složitá pozice Vietnamců byla ještě posílena neznalostí českého prostředí, jazyka a zákona, kvůli které byli odkázáni na služby zprostředkovatelského servisu, tzv. „dich vu“ (Krebs 2009: 37). Tito lidé se pak mohli lehce stát kořistí pro pololegální zprostředkovatele práce, v řadě případů i nelegálního charakteru.⁴⁴ Dalším důsledkem tohoto krizového stavu byl rovněž nárůst kriminálních aktivit mezi postiženými osobami (Nožina, Kraus 2009: 43). Na neúnosnou situaci reagovali Vietnamci žijící v Česku v lednu 2009 uveřejněním „Otevřeného dopisu vietnamské komunity“,⁴⁵ ve kterém se několik vietnamských organizací v čele se Svazem Vietnamců v ČR obrátilo na vysoké státní činitele s žádostí o pomoc při řešení neúnosného stavu propuštěných vietnamských dělníků: *„Naše komunita pořádá humanitární akce se snahou pomáhat těmto lidem, celkové řešení problému je však nad naše možnosti.“*⁴⁶ Dopis rovněž vyzýval ke zkvalitnění migrační politiky a pracovních zákonů, aby lépe chránily dovezené pracovníky před jednáním nesolidních pracovních agentur a firem.⁴⁷

Mediálně známou kauzou se v průběhu roku 2009 stalo podávání hromadných žalob ze strany Vietnamců, které byly směřovány vůči Ministerstvu zahraničních věcí a vládě. Jejich předmětem bylo obvinění z porušování platných zákonů v oblasti vízové procedury. Brněnský advokát M. Sedlák, jehož advokátní kancelář žalující Vietnamce zastupovala, popsal původ celého sporu takto: *„Na naši kancelář se obraceli cizinci, že mají nachystané všechny doklady, že investovali peníze do ubytování, do pracovních povolení apod. a nemůžou podat žádost. (...) Začalo to už se zavedením telefonní linky pro objednávání na schůzky, ale hlavní hromadná žaloba přišla, až když nebylo od*

43 Cizinci, kteří přišli o práci, nemají na cestu domů a padají do ilegality, iDnes; http://ekonomika.idnes.cz/cizinci-keri-prisli-o-praci-nemaji-na-cestu-domu-a-padaji-do-ilegality-1ef-ekonomika.aspx?c=A081219_204254_ekonomika_zra (20. 5. 2011).

44 Na veřejnost se v souvislosti s nelegálním zaměstnáváním a vykořisťováním zahraničních pracovníků dostal např. případ cizinců, kteří byli podvedeni českými pracovními agenturami při práci v českých lesích probíhajících v rámci veřejných zakázek (proto je znám jako kauza „stromkaři“). Stovky cizinců, mezi nimi i Vietnamců, pracovali za velmi nestandardních pracovních i životních podmínek, aniž by dostávali mzdy (např. Čaněk, Marek., Křížková, Markéta. Obchodníci mezi stromy. In: Nový prostor, č. 367, 18. 1. 2011, s. 8-11. Čaněk, Marek. Když se sází les, létají třísky. O zaměstnávání pracovních migrantů ve státních lesích, Migrace online; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2279186> (22. 5. 2011).

45 Otevřený dopis vietnamské komunity, Migrace online; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2282371>, 20. 5. 2011.

46 Tamtéž

47 Tamtéž.

*podzimu 2008 možné podávat žádosti o víza vůbec.*⁴⁸ Tím mohlo podle tehdy platných zákonů k porušení práva na podání žádosti o udělení víza a práva na její projednání (Pořízek 2010a). Tyto kauzy byly následně řešeny u Městského soudu v Praze a posléze také u Nejvyššího správního soudu.⁴⁹ Po spuštění systému Visapoint byly ovšem staženy jako dále bezpředmětné.⁵⁰ Podávání žalob, ať již hromadných nebo individuálních, nejen ze strany Vietnamců, ale také jiných žadatelů o víza, je možné chápat jako výraz nespokojenosti s nastavením vízové procedury a především jako uvědomění si vlastních práv v jejím rámci.

Kritická situace tisíců vietnamských migrantů, do níž se dostali po propuknutí hospodářské krize, zřetelně poukázala na nedostatky migrační politiky České republiky. Pro cizince, kteří byli zvláště v letech 2007–2008 přijímáni jako nezbytná součást ekonomického růstu, nebylo najednou uplatnění a objevil se zásadní problém, jak řešit jejich složitou životní situaci. Ukázalo se, že neexistuje žádná ucelenější koncepce, která by tuto problematiku řešila. V návaznosti na výše uvedený vývoj došlo k prudkým omezením nabírání žádostí o vízum a jejich vydávání. Zatímco vydávání schengenských víz (i přes smírný pokles počtu udělených dokladů) přerušeno nebylo, u dlouhodobých víz v letech 2009–2010 došlo téměř k úplnému přerušení vydávání pracovních a podnikatelských víz. Snižování se ovšem dotklo také ostatních typů dlouhodobých víz – např. u víza za účelem studia nebo za účelem sloučení rodiny.

Otázkou je, jak se bude vízová politika České republiky a s tím i počet vydaných vízových dokladů vyvíjet do budoucna. Zkušenosti z předchozích let poukazují na nezbytnost přijetí ucelenější koncepce jejího řízení.

Je nezbytné se rovněž zaměřit na samotný proces žádání o víza a jejich vydávání. Systém Visapoint i přes pozitivní dopady v podobě odstranění fronty před ambasádou v Hanoji není schopný sám o sobě vyřešit problémy spojené s vízovou procedurou (podezření z korupce, závislost na zprostředkovatelích, atd). Kromě toho je vzhledem ke kapacitním omezením zastupitelského úřadu otázkou, jak bude tento systém vyhovovat v případě, že se zvýší počet zájemců o podání žádosti o víza. Přetrvávajícím problémem vietnamského zastupitelského úřadu je také nedostatečná komunikace s veřejností. Stejně tak důležité je usnadňovat žadatelům přístup k informacím, které se týkají nejen samotné vízové procedury, ale i pobytu v České republice. To by zvláště v případě Vietnamu mohlo pomoci snížit závislost většiny žadatelů o vízum z Vietnamu na zprostředkovatelských subjektech.

48 Rozhovor s M. Sedlákem ze dne 11. 2. 2011, archiv autorky.

49 Např. Přes sto Vietnamců žaluje Česko, chtějí dlouhodobá víza, iDnes; http://zpravy.idnes.cz/pres-sto-vietnamcu-zaluje-cesko-chteji-dlouhodobá-viza-pgw-/krimi.asp?c=A100512_140315_krimi_js (30. 3. 2011).

50 Rozhovor s M. Sedlákem ze dne 11. 2. 2011, archiv autorky.

Zdroje

Brouček, Stanislav. 2003. Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR. První část. Praha: Etnologický ústav AV ČR.

Čaněk, Marek. Když se sází les, létají třísky. O zaměstnávání pracovních migrantů ve státních lesích; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2279186>, (22. 5. 2011).

Čaněk, Marek. Křížková, Markéta. Obchodníci mezi stromy. In: Nový prostor, č. 367, 18. 1. 2011, s. 8–11.

České továrny chtějí dovážet tisíce Vietnamců; <http://hn.ihned.cz/c1-22061530-ceske-tovarny-chteji-dovazet-tisice-vietnamcu>, (12. 2. 2011).

Dan Nguyen Anh. 2008. Labour Migration from Viet Nam: Issues of Policy and Practice. Regional Office for Asia and the Pacific. ILO Asian Regional Programme on Governance of Labour Migration, Working Paper No. 4.

Horáková, Milada 2010. Vývoj pracovních migrací v České republice v období hospodářské recese; http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_320.pdf, (27. 4. 2011).

Jirková, Barbora, Kušniráková Tereza. 2011. Druhé dějství českého konzulátu v Hanoji – ticho a klid; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2280635>, (1. 4. 2011).

Kocourek, Jiří. 2007. Vietnamci v ČR. In: Sociologické studie, 6, 10. Praha: SOÚ AV ČR, s. 46–62.

Krebs Michal. 2009. Stop pracovnímu vykořisťování – pohled zblízka. Analýza procesu agenturního zaměstnávání Vietnamců a Vietnamek v ČR. Praha: La Strada ČR, o.p.s.

Krebs, Michal. Pechová Eva. 2008. Zpráva z projektu: vietnamští dělníci a dělnice v českých továrnách. Praha: La Strada ČR, o.p.s.

Martínková, Šárka. 2010. Vietnamská komunita v Praze. Praha: Muzeum hlavního města Prahy.

Nožina, Miroslav. Kraus, Filip. 2009. Kriminální síť ve vietnamské diaspoře: případ České republiky. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

Pechová, Eva. 2007. Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování. Praha: La Strada Česká republika, o.p.s..

Pořízek Pavel. 2010. Přístup k podání žádosti o vízum a regulace počtu podaných žádostí. Migrace online; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2240480> (1. 4. 2011).

Šimůnková, Tereza. Cizinci k odsunu; [http://www.literarky.cz/ component/content/article/383](http://www.literarky.cz/component/content/article/383), (5. 2. 2011).

Mongolsko

—Marie Jelínková

Migrační situace v zemi

Po roce 1990 se Mongolsko stalo demokratickým státem. Společně se změnou ekonomického systému země směrem k tržnímu hospodářství a změnou politického systému se otevřely možnosti volnějšího přeshraničního pohybu a došlo tak k výraznému nárůstu mongolské emigrace. Data o současné mongolské migraci jsou ale nedostupná a nepřesná. Například Yearbook of Mongolia 2008 (s. 151) uvádí, že po roce 1990 odešlo z Mongolska zhruba 60 tisíc etnických Kazachů s mongolským občanstvím do Kazachstánu a zhruba 30 tisíc občanů Mongolska emigrovalo za prací do Jižní Koreje, dalších 10 tisíc Mongolů žije v USA a necelých 20 tisíc v zemích EU. Přestože je třeba tyto údaje chápat spíše orientačně, poukazují na to, že ze země, která nemá ani 2,8 milionu obyvatel, začalo docházet k poměrně vysoké pracovní migraci. Společně s tím dochází v Mongolsku dlouhodobě k výrazné vnitrostátní migraci do měst (Algaa 2007).

Podle vyjádření pracovníků mongolského ministerstva práce Mongolsko emigraci svých občanů za prací podporuje.¹ Současná mongolská legislativa reguluje i činnost agentur zprostředkujících práci v zahraničí, v praxi však nemá tento stát kapacity na jejich kontrolu. Stejně tak nejsou kontrolová-

1 Jedná se o informace uvedené v rámci setkání pracovníků mongolského ministerstva práce a delegace, kterou pořádala pražská pobočka Mezinárodní organizace pro migraci v rámci projektu Informovaná pracovní migrace z Mongolska v květnu 2008.

ny ani zahraniční agentury práce, které v Mongolsku působí bez patřičných oprávnění. Podle vyjádření oslovených žadatelů o vízum do ČR (viz níže) je jednou z hlavních motivací cesty do ČR dobré povědomí o České republice, respektive bývalém Československu, očekávání dodržování svých práv a výrazně uspokojivější finanční výdělek.

Vývoj a charakter migrace z Mongolska do České republiky

Kořeny česko-mongolských vztahů lze vysledovat po druhé světové válce, kdy docházelo k prvním politickým a hospodářským kontaktům, klíčové pak bylo navázání diplomatických styků v roce 1950 (Šíma 1996). Významné aktivity ČSSR v Mongolsku byly především v oblasti průmyslové výstavby a geologického průzkumu. V šedesátých letech minulého století bylo Československo po SSSR druhým největším obchodním a ekonomickým partnerem Mongolska (Hladík, Polák, Šíma 1997). Pro rozvoj česko-mongolských vztahů bylo důležité, že ČSSR poskytovala v rámci rozvojové pomoci stipendia na československých vysokých školách a umožňovala pracovní stáže mongolských pracovníků. Později bylo dohodnuto i vyslání žáků k odborné přípravě na středních odborných učilištích. Financování této odborné přípravy bylo zajišťováno z bezplatné pomoci ČSSR formou daru a po vyučení se studenti vraceli do země původu (Boušková 1998, nestránkováno). Do roku 1989 se tak studia nebo pracovní stáže v ČSSR zúčastnilo něco mezi 20 a 30 tisíci mongolských občanů (Program 2006–2010: 7),² kteří jsou/byli v různé míře schopni se domluvit česky nebo slovensky. Podobné stáže byly využívány i Čechoslováky, kteří odjížděli do Mongolska. Tyto pracovní a studijní výměny začaly intenzivněji po roce 1960 a pokračovaly až do revoluce v roce 1989. O intenzitě vztahů svědčí i fakt, že mezi lety 1950 až 1989 uzavřely ČSSR a Mongolsko 64 dohod a smluv (Čelko 2001: 442).

Po roce 1989 došlo ke změně dosavadní formy spolupráce. Nová československá vláda sice ukončila dohody s Mongolskou republikou i dalšími státy o dočasném zaměstnávání a odborné přípravě, nicméně zahraniční občané dokončili své závazky v souladu s ustanoveními těchto dohod³ (Boušková 1998, nestránkováno). Za stejných či podobných podmínek mohli dostudovat studenti z Mongolska.

2 Zde odkazuji na informace z dokumentu Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Mongolskem na období 2006–2010 (dále jen Program 2006–2010).

3 Boušková (1998) ve svém příspěvku rovněž uvádí, že v rámci těchto dohod bylo v ČSSR zaměstnáno nebo přijato k přípravě v roce 1990 274 osob, v roce 1993 však v rámci těchto dohod již v ČSFR nepobýval ani jediný Mongol.

V roce 1993 bylo rozhodnutím tehdejší vlády uzavřeno velvyslanectví České republiky v Ulánbátaru a na několik let došlo ke značnému ochladnutí česko-mongolských vztahů (podrobněji viz Čelko 2001). V Mongolsku zůstal pouze jeden český diplomatický pracovník, která zastával funkci konzula a byl podřízený velvyslanectví v Pekingu. V následujících letech pak především Společnost přátel Mongolska lobovala za znovuotevření českého velvyslanectví v Mongolsku. Ambasáda v Ulánbátaru byla opět otevřena až v roce 1999.

Rozvojová nicméně spolupráce pokračovala i po roce 1990, stejně tak byla poskytována i stipendia na vysokých školách v Česku. Mezi ČR a Mongolskem byly uzavřeny další (zejména obchodní a zahraničně-politické) dohody. Zásadním momentem, který měl určovat migraci mezi ČR a Mongolskem měla být Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Mongolska o vzájemném zaměstnávání občanů České republiky a občanů Mongolska z roku 1999. V praxi však tato dohoda velký význam nepřinesla, protože k ní chybí prováděcí předpisy a smlouva tak de facto není realizovatelná. Na Dohodu nenavazovaly další kroky zaměřené na migraci, v jiných oblastech však poměrně intenzivní spolupráce probíhala. V roce 2006 například Mongolsko navštívil k osmistému výročí založení Mongolska tehdejší prezident ČR Václav Klaus. Vedle kulturních aktivit se jeho delegace zaměřila především na možnost podnikatelské spolupráce obou zemí, probíhala jednání o hospodářské spolupráci, rozvojové pomoci nebo spolupráci ve školství. Migrační otázky zůstaly stranou.

Pro česko-mongolské vztahy zůstává významný fakt a z něho vyplývající závazky, že usnesením vlády ČR ze dne 31. března 2004 č. 302 o zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie bylo Mongolsko ustanoveno jako jedna z osmi prioritních zemí rozvojové pomoci, od roku 2010 je pak Mongolsko mezi pěti prioritními zeměmi rozvojové pomoci (Koncepce 2010–2017).⁴ Hlavním cílem této rozvojové pomoci je transfer financí, materiálu, expertní či technické pomoci za účelem dlouhodobého udržitelného rozvoje. Přijaté dokumenty také potvrdily a podpořily pokračování vládních stipendií.⁵

Okolo roku 2005 začala výrazně narůstat mongolská migrace do České republiky. Podle slov tehdejšího konzula Hrdouška v Mongolsku způsobilo nárůst zájemců o pracovní cestu do ČR „postupné zlepšování podmínek na trhu

4 Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017 byla schválena vládou usnesením č. 366 ze dne 24. května 2010. Viz <http://www.mzv.cz/pomoc> (24. 3. 2011).

5 Počet stipendií se přitom většinou pohybuje do 10 osob, například na rok 2011/2012 nabízí ČR celkově 8 míst pro stipendisty, z toho 1 pro doktorandy.

práce v Česku a zájem českých zaměstnavatelů o zahraniční pracovní sílu“.⁶ Vedle vysoké poptávky po zahraničních zaměstnancích ze strany ČR se na zájmu Mongolů odjet do ČR podílely i neuspokojivá výše výdělku v Mongolsku, „dobré jméno“ ČR v Mongolsku, historicky utvořené kontakty Mongolů v ČR a aktivní role zprostředkovatelů v procesu migrace.

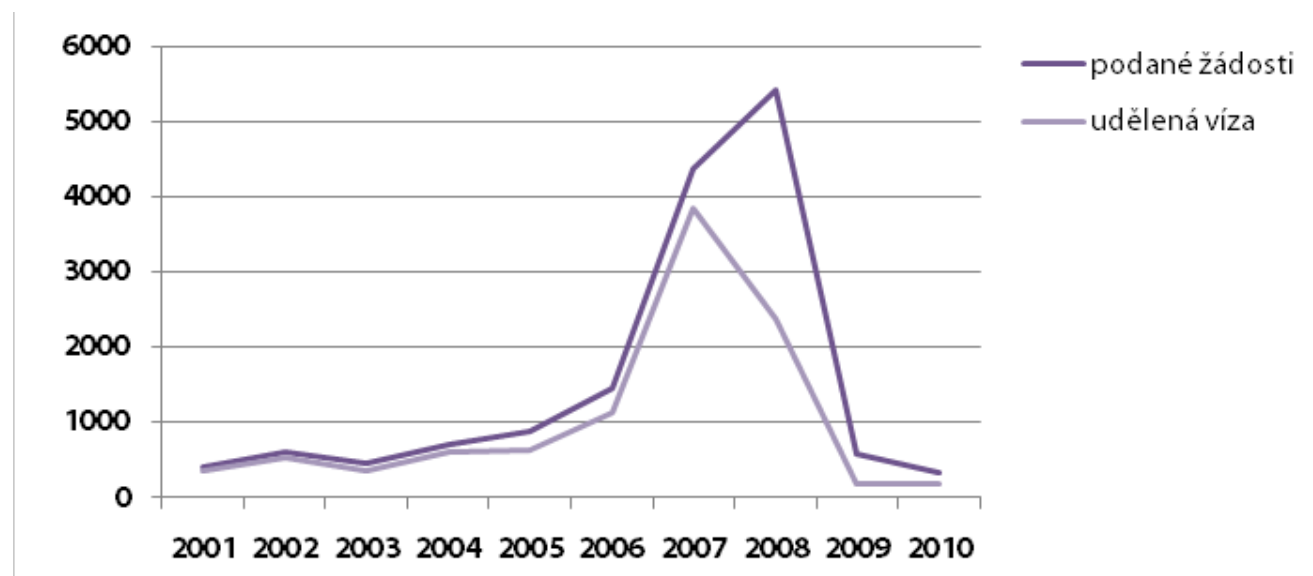
Většina Mongolů přijížděla do ČR na vízum nad 90 dní za účelem zaměstnání (viz statistiky dále), pouze minimum z nich přijíždělo jako studenti nebo jako podnikatelé či za jiným účelem. Mongolové v drtivé většině přijížděli vlakem přes Moskvu. Ve většině případů byla jejich cesta i všechny potřebné formality organizovány za úplatů formálními či neformálními zprostředkovateli. Zhruba do roku 2008 přijížděla také významná část Mongolů na turistické vízum s tím, že povolenou dobu pobytu nezřídka překračovali, tato praxe však byla omezena zpřísněním podmínek pro vydávání turistických víz. Výrazně méně rozšířenou praxí bylo využít přátel nebo příbuzných v Česku, kteří žadatelům pomáhali s vyřízením potřebných dokumentů (zejména získání příslibu povolení k práci od úřadu práce) a vyplněním žádosti o vízum. Nicméně situace, kdy by byli žadatelé o vízum nad 90 dní do ČR schopni si vyřídit žádost o vízum do ČR sami bez asistence placené, či neplacené pomoci byly a jsou zřejmě zcela výjimečné (Jelínková, nepubl.⁷).

Žádosti o vízum nad 90 dní od roku 2001 narůstaly, zejména mezi lety 2006 a 2007 byl tento nárůst výrazný, zároveň v této době byla naprostá většina přijatých žádostí vyřízena kladně. V roce 2009 došlo k výraznému poklesu přijatých, a zejména vydaných žádostí o dlouhodobé vízum, což bylo dáno usnesením vlády č. 171 z 9. února 2009, na základě kterého byl od 1. 4. 2009 pozastaven systém přijímání žádostí o dlouhodobé vízum za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právnické osobě (viz úvodní kapitola). V říjnu 2009 byl systém přijímání žádostí obnoven, nicméně počet míst, který současný systém objednání pro podání žádosti o dlouhodobé vízum Visapoint umožňuje, je výrazně omezený. V roce 2010 bylo na ZÚ v Ulánbátaru podáno pouze 335 žádostí o vízum nad 90 dní, z nichž 192 bylo vyřízeno kladně. Následující graf ukazuje počty přijatých žádostí o víza do 90 i nad 90 dní mezi lety 2001 až 2010 na Velvyslanectví ČR v Ulánbátaru.

6 Mongolové, makejte a platte. A pak koukejte odsud vypadnout; http://zpravy.idnes.cz/mongolove-makejte-a-platte-a-pak-koukejte-odsud-vypadnout-p3i-/zahranicni.aspx?c=A091216_165415_zahranicni_ash (22. 3. 2011).

7 Informace o specifikách mongolské migrace se zakládají na dosud nepublikovaném kvalitativním výzkumu, který formou polostrukturovaných rozhovorů s téměř padesáti mongolskými migranty realizovala autorka tohoto příspěvku, výzkum vyjde v roce 2011 v rámci disertační práce autorky. Z této práce je převzatá i následující kapitola o počtu vydaných víz mezi lety 2001 až 2010.

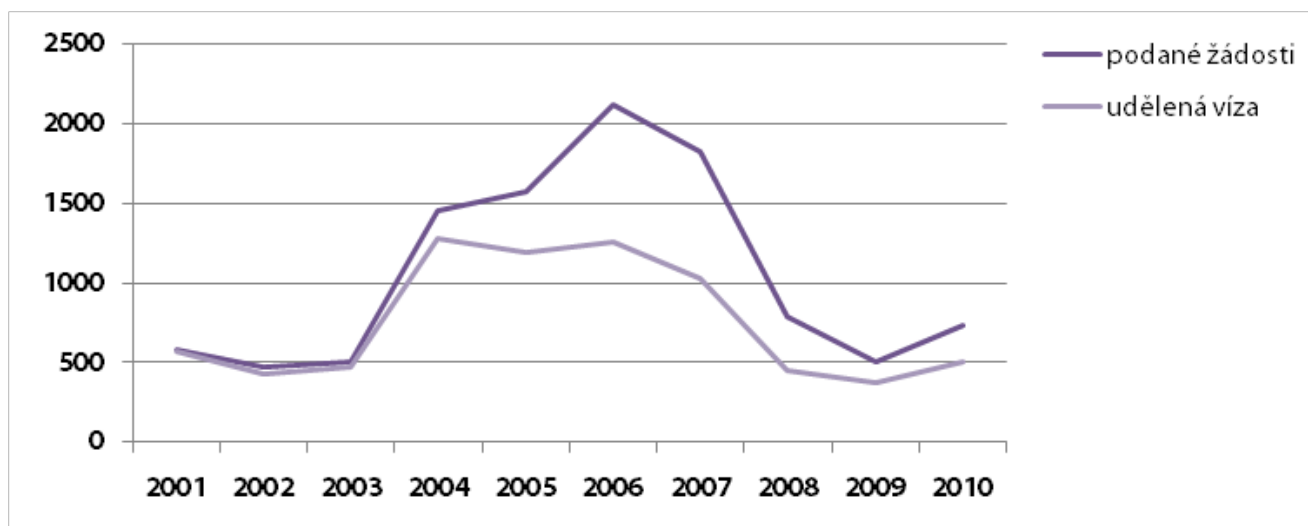
Graf 1: Počty přijatých žádostí o vízum nad 90 dní a počet vydaných víz nad 90 dní mezi lety 2001 a 2010 na velvyslanectví ČR v Ulánbátaru

Zdroj dat: Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Podle dat poskytnutých Ředitelství služby cizinecké policie České republiky byl počet vydaných víz výrazně nižší (viz Závěr).

Jak je patrné z dalšího grafu, do roku 2003 byl počet žadatelů o vízum do 90 dní poměrně nízký, nikoli však nevýznamný, a až do roku 2004, kdy došlo k prudkému nárůstu mongolských zájemců o vízum do 90 dnů, byla naprostá většina těchto víz vyřízena kladně. Od roku 2005 počet kladně vyřízených víz do 90 dnů postupně klesá, což může být způsobeno jak vstupem ČR do schengenského prostoru a vyšší opatrností při udělování těchto víz, tak objevujícími se informacemi (o kterých například vypovídali i mongolští respondenti), že část Mongolů v ČR porušovala účel turistického pobytu nebo přesáhla dobu povoleného pobytu. Počet přijatých žádostí o tento druh víz prudce rostl až do roku 2006. V obou případech – přijatých žádostí i vydaných víz – došlo v roce 2009 k prudkému poklesu, což bylo zapříčiněno výše zmíněnými změnami v české migrační (popřípadě zahraniční) politice. Rok 2010 ukazuje na pomalý nárůst jak přijatých žádostí o vízum do 90 dnů, tak kladně vyřízených víz do 90 dnů.

Graf 2: Počty přijatých žádostí o vízum do 90 dní a počet vydaných víz do 90 dní mezi lety 2001 a 2010 na velvyslanectví ČR v Ulánbátaru

Zdroj dat: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.

Další tabulka ilustruje vývoj počtu udělených dlouhodobých víz občanům Mongolska mezi lety 2007 a 2010 podle druhu a účelu pobytu. Je zřejmé, že Mongolové s vízem nad 90 dní přijížděli v naprosté většině za účelem zaměstnání, nejvíce těchto víz bylo uděleno v roce 2007, v roce 2009 následoval signifikantní propad a ani v roce 2010 nedošlo k výraznějšímu nárůstu a počet udělených víz nad 90 dní za účelem zaměstnání dosáhl pouze 21 osob. Ostatní účely pobytu dosahovaly marginálních hodnot. Lehce výraznější byl jen účel pobytu za účelem sloučení rodiny.

Tabulka 1: Počet udělených dlouhodobých víz občanům Mongolska mezi lety 2007 a 2010 podle účelu pobytu

účel pobytu	rok 2007	rok 2008	rok 2009	rok 2010
zaměstnání	2 048	2 472	51	13
podnikání	11	1	0	0
rodinný	107	162	90	81
studium (školení, stáž)	40	74	25	18
výkonný manažer – úč. v práv. os.	4	0	0	2
ostatní	1	6	7	3

Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky. Podle dat poskytnutých Ministerstvem zahraničních věcí České republiky byl počet vydaných víz cca o třetinu vyšší (viz Závěr).

Následující část se zabývá obdobím let 2007 a 2008, kdy bylo podáno historicky nejvíce žádostí o vízum do ČR. Přináší informace o tom, jakým způsobem bylo organizováno nabírání žádostí o vízum a jejich vydávání včetně podmínek, které popisovanou situaci provázely.

Situace v letech 2007/2008

Informace o situaci v letech 2007 a 2008 stojí do značné míry na terénním šetření, které autorka této části podnikla v květnu 2008. Cílem tohoto šetření bylo především zmapovat tehdy poměrně problematickou situaci před českým zastupitelským úřadem a získat informace o fungování a jednání formálních i neformálních zprostředkovatelů.⁸

S nárůstem počtu žádostí o české vízum se zhruba od roku 2006 tvořily před zastupitelským úřadem ČR v Ulánbátaru fronty zájemců o podání žádosti o vízum. V tomto období se v českém tisku rovněž objevovaly informace o tom, že se české firmy potýkají s problémem nedostatku pracovníků (např. Šíma 2008). Kapacity velvyslanectví byly dlouhodobě přetíženy a systém nabírání žádostí byl vysoce problémový (srov. Krebs 2010). Nezřídka žadatelé o vízum před zastupitelským úřadem čekali několik dní a nocí, aby se vůbec dostali na řadu. Ve frontě docházelo k předbíhání a vyhroceným situacím, někteří svědci podle reportáží českých médií dokonce mluví o organizování této fronty mafií.⁹

Změna systému nabírání žádostí o dlouhodobá víza byla zavedena až v roce 2007. Aby zastupitelský úřad zabránil vytváření front před velvyslanectvím, byla ke vchodové bráně umístěna schránka, do které žadatelé nejprve museli hodit kopii dokumentů potřebných pro podání daného typu žádosti (u pracovních víz šlo zejména o potvrzení či příslib úřadu práce). S určitým časovým odstupem byla jména žadatelů s datem pozvání na pohovor na zastupitelský úřad zveřejněna na nástěnce před velvyslanectvím. Během poho-

8 Podrobněji: Informace v této části stojí na výzkum v Mongolsku, který probíhal dva týdny v květnu 2008, tedy v době, kdy kulminovalo množství mongolských žadatelů o pracovní vízum do ČR. Výzkum probíhal v hlavním městě Mongolska Ulánbátaru a jeho okolí. Hlavní cíle výzkumného pobytu byly: (a) monitoring situace před ambasádou včetně rozhovorů se žadateli a pracovníky na velvyslanectví, (b) sběr informací o zprostředkovatelských agenturách, které zařizovaly vízum a cestu Mongolů do ČR, včetně provedení rozhovorů se zprostředkovateli, (c) získání informací od Mongolů se zkušeností migrace do ČR, (d) získání dalších relevantních informací. Součástí výzkumného pobytu bylo i provedení rozhorů s dalšími různě zainteresovanými aktéry v Mongolsku (např. odborníky z ministerstva práce, demografie atp.).

9 Viz např. Džungle zla v zemi zaslíbené. MF Dnes ze dne 10. 11. 2010; http://www.ukrajinci.cz/cs/publikace-clanky/detail/dzungle-zla-v-zemi-zaslibene_1/ (1. 3. 2011).

voru předali zájemci všechny potřebné dokumenty k žádosti o vízum a poté čekali, než bude jejich žádost vyřízena.

*Prostor před
zastupitelským
úřadem v Ulánbátaru
(květen 2008)*

Ani nově zavedený systém však nebyl tak efektivní, jak by se mohlo zdát. Prodléva mezi dobou, kdy zájemce dal do schránky kopii dokumentů a kdy se na seznamu objevilo jeho/její jméno a datum pohovoru, byla často v řádu měsíců (viz Krebs 2010). Mnozí žadatelé proto dávali tato potvrzení do schránky opakovaně. Výsledkem bylo, že byli zváni na schůzku několikrát (dostavili se ovšem pouze poprvé), a zaplňovali tak místa, která by byla možná obsadit jinými žadateli. Podle seznamů pozvaných žadatelů o vízum, které visely před českým velvyslanectvím, by se mohlo zdát, že ambasáda stihne nabrat žádosti 70 lidí dvakrát týdně, ale ve skutečnosti se kvůli výše zmíněnému opětovnému žádání dostavil výrazně nižší počet žadatelů.

Zásadním problémem, který dlouhá čekání¹⁰ na nabrání žádosti o vízum a později i čekání na jeho vydání přinášelo, bylo, že části žadatelů propadla platnost pracovního povolení a jejich žádost o vízum a veškeré výdaje, které s tím měly, přišly nazmar. Pracovní povolení z úřadu práce je totiž platné pou-

10 Překvapivé bylo, že žadatelé o vízum uváděli značně odlišnou dobu, za kterou byli k pohovoru na ambasádu pozváni. Většina dotázaných tvrdila, že čeká na termín pohovoru čtyři měsíce. Vyskytly se ale i případy lidí, kteří na pohovor čekali až osm měsíců (!), ale také případy, kdy čekali pouze dva měsíce. Na vyřízení žádosti o vízum pak opět uváděli, že často čekají kolem 4 měsíců, ale někdy i déle. Jeden z čekajících k tomu uváděl: „Žádost jsem podal před 150 dny a stále nemám odpověď, podle pracovníků ambasády stále čekají na odpověď cizinecké policie.“

ze 180 dní. Pokud ambasáda nestihne vyřídit žádost do této doby, platnost pracovního povolení propadá.

Jeden z mužů ve frontě k tomu například uváděl svůj příběh: *„Já a dalších pět lidí jsme v srpnu 2007 dostali potvrzení z pracovního úřadu o pracovním místě v ČR, požádali jsme si o vízum, ale na řadu jsme přišli až v dubnu 2008, to už jsme měli pracovní smlouvu dávno propadlou. Každý z nás tak přišel celkem o 350 € (8 800 Kč), které jsme zaplatili za poplatek za vízum a za zprostředkování pracovní smlouvy agentuře. Za novou pracovní smlouvu teď musíme zaplatit dalších 150 € (3 800 Kč) a ze situace na české ambasádě to vypadá, že i když vše děláme tak jak máme, opět naši žádost vyřídit nestihnou.“* Podobný příběh zaznívá i z úst dvou žadatelek: *„Potvrzení z úřadu práce jsme dostaly počátkem listopadu 2007, potvrzení z úřadu práce jsme tedy měly platné do konce dubna 2008, ihned jsme se nahlásily na ambasádu s žádostí o pohovor, ale na řadu jsme se dostaly až začátkem května, kdy již bylo potvrzení neplatné. Každá z nás tedy zcela zbytečně vyhodila 300 € (7 600 Kč). Jak je to vůbec možné?“*

Když k procesu čekání na nabrání žádosti a vydání víza připočteme dobu, kterou potřebuje zprostředkovatel na získání pracovního povolení či příslibu pracovního povolení z úřadu práce, lze vypočítat, že celý proces odjezdu do ČR trval tři čtvrtě roku až rok, ovšem za předpokladu, že žadatel byl včas vyzván k pohovoru.

Dalším problémem bylo, že i kvůli banálním chybám byly jejich žádosti odmítnuty, možnost opravy neexistovala. Žadatel pak musel, pokud chtěl odjet, podat žádost novou, znovu zaplatit a znovu čekat: *„Při vyplňování formuláře žádosti o vízum nad 90 dní do ČR jsem udělala špatně jednu pomlčku, zaplatila jsem 156 € (4 000 Kč) správný poplatek a vízum mi nedali, protože jsem měla v žádosti špatně tu jednu pomlčku. Nyní musím žádost znovu podávat, dlouho čekat a platit také znovu – opět 156 €“* (žena před ambasádou).

V tomto kontextu je třeba zmínit, že někteří žadatelé ani sami nepodávali na konzulátu žádost o vízum, za větší skupiny v tomto období podávali někdy žádost hromadně zprostředkovatelé.

Většina Mongolů odjížděla v této době skrze zprostředkovatele, kteří o možnosti vyřízení víza a pracovního povolení do ČR inzerovali v mongolském denním tisku. Slibované výdělky se pohybovaly kolem pravděpodobných 10 000–15 000 Kč za měsíc a často ani jiné uváděné informace (cena ubytování, druh a místo práce atp.) nevypadaly nereálně. Většina zprostředkovatelů fungovala ovšem bez patřičných oprávnění, často se jednalo o osoby, které v ČR samy ztratily legální pobyt a po návratu cesty do ČR organizovaly.

Zájemci o cestu se museli spolehnout na informace, které získali od zprostředkovatelů, a to jak o typu, tak charakteru vykonávané práce a pracovních podmínkách. Jejich možnosti, jak si pravdivost těchto informací ověřit, byly velmi omezené.¹¹ Někteří z nich měli informace od Mongolů v ČR (příbuz-

11 Například získat pracovní smlouvu před nástupem na pracovní místo je velmi obtížné.

ných, známých). Informace o životě v ČR, ale také o pobytových právech a povinnostech, které by Mongolům umožnily vědět, co je čeká a co si mají v ČR ohlídat, byly v době největšího zájmu o cestu do ČR nedostupné. Nejenže nevisely na stránkách zastupitelského úřadu, ale nešly v mongolštině dohledat ani jiným způsobem (Jelínková 2008). Jak se lze domnívat na základě obsahu podpořených projektů o migraci, byl nedostatek informací u Mongolů migrujících do ČR identifikován jako vysoce problémový a české ministerstvo vnitra podpořilo několik projektů (např. Informovaná pracovní migrace z Mongolska), které měly informovanost Mongolů směřujících do ČR zlepšit. Ani dobré informace však nezaručovaly v ČR možnost Mongolů se svých práv skutečně dovolat (viz např. Křížková 2009).

Webové stránky zastupitelstva však v té době nabízely informace o česko-mongolských vztazích a několik informací týkajících se víz, ale informace, jaké jsou pobytové povinnosti po odcestování do ČR či jen základní informace o životě v ČR již vůbec.

Za zprostředkování a zaplacení cesty do ČR, víza a pracovního povolení většinou žadatelé platili zprostředkovatelům 20 000 – 45 500 Kč (srov. Krebs 2010).¹² Část žadatelů si musela peníze na žádost o vízum a zprostředkování práce vypůjčit.¹³ Dostali se tak do situace, kdy jim narůstaly vysoké úroky, které neměli jak splácet. Byty a domy, které zastavili, tak propadaly finančním institucím, aniž by měli zprávy o tom, jak to s jejich žádostí o vízum nebo jen podáním žádosti vypadá.¹⁴ Vedle řady dalších komplikací a nejistoty ohledně budoucnosti tak měly dlouhé čekací doby často velmi negativní důsledky pro život mnoha Mongolů. Tyto dopady popisoval jeden z čekajících následovně: „*Abyste vůbec mohla do ČR jet, potřebujete značné množství peněz 1 500–1 700 € (37 900–45 500 Kč), zadlužíte se, protože v ČR budete placena tak, že to poměrně rychle splatíte. Peníze si musíte půjčit a zastavíte svůj byt. Když ale vyřízení žádosti a víza trvá tak dlouho, nabíhají vám takové úroky, že je z mon-*

12 Cena za cestu do ČR, sehnání pracovního místa a pomoc s vyřízením formalit se v průběhu času měnila a postupně zdražovala.

13 Zhruba polovina žadatelů ve frontě uváděla, že sehnala peníze v hotovosti tak, že měla nějaké úspory a zbytek si vypůjčovala po příbuzných a známých, druhá polovina uváděla, že prodala nebo zastavila svůj byt. Zvláště druhá skupina na tom byla kvůli dlouhé době vyřizování jejich žádosti (nebo dokonce nevyřízení) a tak narůstajícím úrokům, které často vedly ke ztrátě bytu či domu, psychicky velmi špatně.

14 Vzhledem k tomu, že český zastupitelský úřad stojí hned vedle jihokorejského a jižní Korea je jednou ze zemí, kam také mnoho Mongolů jezdí, porovnávalo mnoho žadatelů situaci před českou ambasádou se situací před korejskou ambasádou. Před korejskou ambasádou lidé prakticky nečekali, ambasáda nabírala žádosti každý den od 8.30 do 17.30 a zhruba do týdne dávala odpověď, za týden tam přitom vyřídí mezi 500 a 1000 žádostmi týdně (tj. až cca 160 denně). Podle muže, který korejskou ambasádu hlídal, se prý před nedávnem také začaly před jejich ambasádou mírné fronty tvořit, korejská strana na to však rychle reagovala navýšením počtu pracovníků a prodloužením pracovní doby.

golského platu nemůžete zaplatit, takže o byt přijdete. Nemáte pak nic.“ Na druhou stranu cena za zprostředkování práce do ČR a pomoc při vyřizování víza nedosáhla takové výše jako například ve Vietnamu.

Příliš dlouhé vyřizování víz mělo výrazně negativní dopad nejen na žadatele, ale i na jejich zaměstnavatele. Mnohé firmy se snažily získat například sezonní pracovníky na jaro, léto a požádaly o jejich víza necelého půl roku předem. Žadatelé o vízum však kvůli časovým prodlevám místo v březnu mohli přijet až v září či později, kdy již pro ně firma neměla práci. V nepříjemné pozici byly rovněž podniky, které měly nasmlouvané zakázky a počítaly s tím, že pracovní síla dorazí v dříve běžném maximálně půlročním odstupu, oproti minulosti však musely čekat o několik měsíců déle.

Přestože si tohoto problému byli na českém zastupitelském úřadě vědomi, nemohli podle vlastních slov situaci změnit, protože kapacity, které měly na náběr a vyřízení víz, byly dlouhodobě přetíženy.

Stejně jako na jiných českých konzulátech (zejména na Ukrajině a ve Vietnamu) se objevovaly spekulace o korupci v přijímání a vydávání víz a v českém tisku se objevovaly články, ve kterých korupční jednání popisovaly i výpovědi Mongolů, kteří se s korupcí setkali¹⁵. Navíc občané mongolské národnosti, kteří pracovali ve firmě APOS¹⁶ v Blansku, sepsali v roce 2007 společné prohlášení¹⁷, ve kterém poukazují na vysoce neuspokojivou situaci na českém konzulárním úřadu v Mongolsku (dlouhé čekání, nevhodné podmínky, uplácení pro snadnější podání žádosti atp.). V reakci na toto prohlášení zorganizovala blanenská poslankyně Bebarová-Rujbrová (KSČM) v lednu 2008 tiskovou konferenci Korupce státních úředníků, aneb Jak se žije cizincům v ČR¹⁸, komunističtí poslanci otázku korupce na ambasádě v Ulánbátaru pak v parlamentu opakovaně nastolovali. Nicméně šetření ministerstva zahraničí korupci na zastupitelském úřadě v Mongolsku nikdy nedokázalo¹⁹ a ministerstvo zahraničí odmítlo spojit následné personální změny na velvyslancectví s tímto šetřením.

15 Viz např. Na některých českých ambasádách bují korupce, vládu to nezajímá; <http://blisty.cz/art/43630.html> (1. 2. 2011) nebo Mongolové, makejte a platte. A pak koukejte odsud vypadnout; http://zpravy.idnes.cz/mongolove-makejte-a-platte-a-pak-koukejte-odsud-vypadnout-p3i-/zahranicni.aspx?c=A091216_165415_zahranicni_ash (22. 3. 2011).

16 Firma APOS-AUTO, s.r.o se specializuje na pošívání volantů kůží a je dlouhodobě jedním z největších zaměstnavatelů Mongolů v ČR, ve firmě pracují až stovky Mongolů.

17 Viz Korupce státních úředníků, aneb Jak se žije cizincům v ČR; <http://blisty.cz/art/38480.html> (24. 3. 2011).

18 Tamtéž.

19 Viz Když se zastanou jen komunisté; <http://www.spm.chytry.cz/view.php?navezclanku=kdyz-se-zastanou-jen-komuniste&cislocclanku=2009120004> (22. 3. 2011).

Na problémovou situaci kolem let 2007 a 2008 upozorňovaly i různé nevládní či mezivládní organizace. Vedle rozvojových projektů byly Českou republikou v Mongolsku realizovány i projekty reagující na růst mongolské migrace do ČR a na problémy, kterým mongolští migranti čelili. Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) v ČR realizovala projekt Informovaná pracovní migrace z Mongolska I. (říjen 2007 – srpen 2008), v rámci kterého probíhal výzkum komunity mongolských pracovních migrantů v ČR a byly realizovány dvě pracovní cesty českých představitelů do Mongolska.²⁰ Charita ČR realizovala od podzimu 2008 projekt Informační platforma pro oblast zdravotně-sociální. V rámci tohoto projektu pak byla v Ulánbátaru také na několik měsíců otevřena informační kancelář, kde mohli občané Mongolska, kteří se chystali navštívit Českou republiku, požádat o praktické informace. Projekt prodloužen nebyl.

Vývoj situace od dubna 2009

Od 1. 4. 2009 bylo podle webu Ministerstva zahraničí ČR v Mongolsku pozastaveno vydávání dlouhodobých víz za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právnické osobě. Přestože tato zpráva byla v ČR poměrně hojně medializována, v samotném Mongolsku tato změna proběhla v tichosti – vydávání víz nebylo oficiálně pozastavené, ale naprostá většina podaných žádostí byla zamítnuta. S žadateli o vízum bylo zacházeno podle standardních postupů (např. byl proveden pohovor). Vzhledem k tomu, že víza nebyla téměř vydávána, jednalo se především o formalitu. Stejně jak tomu bývá v jiných případech, nebyl žadatelům o vízum vrácen poplatek za podání žádostí, které byly odmítnuty. Ambasáda jen informovala o tom, že nové žádosti o výše zmíněný typ víz nebudou přijímány.

Poplatek za podání žádosti (v současnosti se jedná o 2 500 Kč) nebylo to jediné, na čem neúspěšní žadatelé o vízum trčili. Velká část z nich čekala na vyřízení žádosti několik měsíců a do procesu investovala značné prostředky (na získání pracovního příslibu atp). Řádově tak neúspěšní žadatelé přišli

20 Konkrétně se jedná o projekt Informační kampaň zaměřená na mongolské pracovní migranty I. s cílem zvýšit informovanost mongolských pracovních migrantů žijících v ČR a také potenciálních pracovních migrantů žijících stále ještě v Mongolsku o práci českých NGOs, nicméně vzhledem k vývoji situace byly pracovním migrantům především sdělovány informace o projektu vlády ČR Dobrovolné návraty pro legální pracovní migranty. Dále projekty Reintegrační a sociálně stabilizační aktivity ČR v Mongolsku a Pokračování Informační kampaně na prevenci nelegální migrace. Informace o projektech je možné najít na <http://www.iom.cz/aktivity/migrace-a-rozvoj/mongolsko> (27. 3. 2011).

o stovky eur bez možnosti refundace²¹, často se jednalo o úspory celých rodin nebo o sumy utržené například za prodaný byt.

Od 26. 10. 2009 bylo vydávání dlouhodobých víz do ČR za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právnické osobě obnoveno, a tato informace se objevila i na stránkách českého zastupitelského úřadu v Ulánbátaru (Saková, Límová 2009). Obnovení předcházelo od 1. 7. 2009 spuštění Visapointu, internetového systému registrace pro podání žádosti o dlouhodobé vízum.

Možnost požádání o dlouhodobé vízum do ČR za účelem zaměstnání a podnikání však omezují nastavené kvóty, které v Mongolsku umožňují pouze velmi nízkému počtu zájemců se objednat k nutnému osobnímu podání žádosti. Během psaní tohoto textu byly všechny termíny ve Visapointu pro podání žádosti o dlouhodobé vízum obsazeny, termíny pro podání žádosti o vízum za účelem podnikání nebo sloučení rodiny však dostupné byly. Podle některých odhadů jsou v současnosti (duben 2011) kvóty pro rok 2011 již vyčerpány.²²

Zástupce české zprostředkovatelské firmy AplhaCon, která v současnosti nabízí práci v Mongolsku práci, popisuje dnešní stav následovně: „Získali jsme pracovní povolení pro devadesát lidí, které školíme a připravujeme. Přestože ale dostali pracovní povolení, už měsíce se nám je nedaří zaregistrovat jako žadatele o vízum.“ (Polanská 2011). Jejich zaměstnanci se přitom snažili přihlásit do systému podání žádosti o vízum nad devadesát dní za účelem zaměstnání do ČR téměř nepřetržitě již tři měsíce. Ze stejné skupiny žadatelů o práci u jednoho českého zaměstnavatele podle vyjádření firmy získala vízum pouze třetina žadatelů.²³ Přestože ostatní žadatelé splnili podmínky pro podání žádosti (především jde o příslib či vydání pracovního povolení), nemohou na pracovní místo nastoupit. Zprostředkovatelská agentura AlphaCon proto v současnosti podává hromadnou žalobu na český stát. (Polanská 2011).

Nepopiratelnou výhodou Visapointu je omezení případného korupčního jednání na konzulátu při zpracovávání žádosti o dlouhodobá víza. Zavedení Visapointu je pozitivní i z pohledu eliminace front před zastupitelským úřadem. Na druhou stranu přinesl tento systém pro Mongolsko i jiné znesnadnění podání žádosti o dlouhodobé vízum než jsou výše zmiňované kvóty. Systém vyžaduje přístup na internet, což je zejména v odlehlejších oblastech Mongolska problém, který vede k vyšší závislosti na další osobě, která může

21 Většina z žadatelů organizovala svou cestu do ČR skrze zprostředkovatele, v praxi se pak lišilo, jakou částku ze zaplacené sumy jim zprostředkovatelé vraceli, pokud k tomu vůbec byli ochotní.

22 Viz dále, také záznam z debaty Jaké cesty vedou do Česka? ze dne 31. 3. 2011, sestřih je dostupný na: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2283070> (27. 6. 2011).

23 Viz záznam z debaty Jaké cesty vedou do Česka? ze dne 31. 3. 2011, sestřih je dostupný na: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2283070> (27. 6. 2011).

provést jejich registraci.²⁴ V případě úspěšného podání žádosti podmínka osobní účasti na pohovoru na ambasádě může pro mnoho Mongolů znamenat nutnost cestovat třeba 2000 km do hlavního města kvůli několikaminutovému rozhovoru.

Od 1. 6. 2009 musí žadatelé o vízum nad 90 dní k žádosti o vízum předložit potvrzení o zdravotním stavu, které za cca 20 \$ (cca 350 Kč) vydávají dvě mongolské státní nemocnice. Potvrzení prokazuje, že žadatelé o vízum netrpí tuberkulózou a syfilis.

Výše zmíněné události vedly k tomu, že počet zájemců o dlouhodobý pobyt v ČR zásadně poklesl. Na omezení možnosti pracovní migrace do ČR reagovala většina zprostředkovatelských agentur ukončením své činnosti nebo přeorientováním se na migraci do Jižní Koreje (Jelínková, nepubl.), o kterou je dlouhodobě v Mongolsku zájem a která pro případnou migraci nastavuje výrazně snadnější podmínky než Česká republika.²⁵

Podmínky udělování krátkodobých víz jsou přísnější než v minulosti, například při návštěvě příbuzných v ČR požaduje český zastupitelský úřad předložení zpáteční letenky a další dokumenty, které potvrzují pouze dočasnost pobytu žadatele v ČR. Podle zkušenosti Mongolů žijících v ČR je obtížné pozvat své příbuzné na návštěvu.²⁶

Na druhou stranu došlo oproti minulosti ke zveřejnění výrazně podrobnějších informací na stránkách českého zastupitelského úřadu v Mongolsku (www.mzv.cz/ulaanbaatar/cz). Mimo informací o vízovém procesu, formulářů ke stažení atp. existuje na stránkách i sekce, která v mongolštině informuje zájemce o práci v ČR o nejzákladnějších věcech, na které si mají pozor, a o základních podmínkách, které musejí pro prodloužení víza dodržet. Ze strany zastupitelského úřadu je patrná snaha o změnu. Oproti minulosti jsou otevřeny ke komunikaci s médii i dalšími zájemci. Pozvaní žadatelé dnes nemusí čekat venku, ale v čekárně, kde jsou k rozebrání nakopírované informace ke

24 Viz informace o Visapointu; http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/visapoint/index.html.

25 Podobně jako ČR čelila Jižní Korea v nedávné době vyššímu počtu mongolských zájemců o migraci, na tento zvýšený zájem zareagovala navýšením počtu pracovníků na zastupitelském úřadě a rozšířením otvírací doby, ambasáda tak stačí vyřídit desítky žadatelů denně. Zájemcům je rovněž dostupná brožura o různých typech víz s popisem, co je třeba udělat pro jejich získání. V provedeném výzkum (Jelínková 2011) uváděli žadatelé o vízum do ČR, že Evropě dávají přednost z důvodů očekávané lepší životní úrovně, nicméně výdělek v Jižní Koreji je výrazně vyšší než v ČR.

26 Např. v dubnu 2011 se autorka tohoto článku setkala s Mongolkou, která má v ČR trvalý pobyt a v roce 2011 pozvala na návštěvu svou sestru a tetu. I přestože obě splňovaly dle její výpovědi stejné podmínky, vstupní vízum dostala pouze její sestra a to na dobu 14 dnů.

všem typům víz, k dispozici jsou i vyplněné vzory žádostí, letáčky neziskových organizací a Ministerstva vnitra ČR v mongolštině a počítač, na kterém běží informační prezentace. Přehodnocený je i koncept nástěnek, na kterých se snaží ZÚ poskytované informace převádět do podoby srozumitelné pro žadatele.

Po vypuknutí ekonomické krize patřili Mongolové mezi migranty, kteří využívali projekt tzv. Programu dobrovolných návratů. V rámci tohoto programu se navrátilo zpět do ČR podle údajů ministerstva vnitra 1 342 Mongolů (Pecina 2010), tedy zhruba 16 % Mongolů, kteří v té době pobývali v ČR legálně. V rámci tohoto programu dostávali v případě návratu příspěvek 500 či později 300 €, který jim pomohl splatit část dluhu (Krebs 2010). Zdá se, že právě o něco nižší zadlužení (v porovnání např. s migrací z Vietnamu) sehrálo svou roli v tom, že finanční příspěvek nabízený v těchto programech byl alespoň částečně motivující. Ovšem, jak uvádí Spálenský (2010), do programu často nebyli zařazeni respondenti, jejichž plat byl po zdanění vyšší než 10 000 Kč. Je tedy možné se domnívat, že bez těchto omezení mohl být zájem Mongolů o projekt ještě větší.

Závěrečná shrnutí

Tato kapitola přiblížila vysoce problémový způsob regulace migrace a jeho významné negativní dopady na žadatele o vízum v nedávné historii mongolské migrace do ČR. Tehdejší nastavení migrační politiky vedlo ve svém důsledku ke zneužívání Mongolů v České republice (více k situaci Mongolů v ČR viz např. Křížková 2009, Jelínková 2008). Netransparentní a do velké míry i nespravedlivý systém podání a vyřízení žádosti o vízum mezi lety 2006 až 2009 mnoho Mongolů připravil o velké finanční částky.

Text rovněž poukazuje na současnou situaci. Ze strany českého zastupitelského úřadu v Ulánbátaru došlo od roku 2009 k zásadní změně. I přes veškerou kontroverznost je systém podávání žádostí o dlouhodobá víza transparentnější a značně eliminuje možnost korupce. Informace poskytované žadatelům o vízum jsou výrazně obsáhlejší, celkový přístup k žadatelům je vstřícnější a stanovené náležitosti přijímání a vyřizování víz by měly být výrazně lépe dodržovány.

I přes provedené změny není současná situace ideální. Zavedením kvót však došlo k systémové změně v české migrační politice, která vedla k zásadnímu omezení mongolské migrace. V posledních dvou letech poklesl počet mongolských žádostí o vízum do ČR, a to především kvůli změněnému systému podávání žádostí o vízum nad 90 dní. Zpřísnění podmínek vydávání se však týká i ostatních druhů víz do ČR.

Dva odlišné principy regulace migrační politiky (kvóty a nalezení volného pracovního místa), které ČR v případě mongolské migrace v současnosti uplatňuje, navíc nejsou vzájemně koordinovány. V Mongolsku tak často dochází i k následující situaci:

(a) žadatelé o vízum nad 90 dní za účelem zaměstnání si najdou v ČR místo neobsaditelné občanem EU,

(b) získají na toto pracovní místo příslib z českého úřadu práce, a přesto

(c) nemohou podat žádost o vízum, protože kvóty na přijetí podaných žádostí jsou vyčerpány či nejsou vůbec.

Migrační politika ČR je v případě Mongolska ve zřejmém protikladu s politikou rozvojové pomoci, ve které si ČR vytkla Mongolsko jako prioritní zemi (Koncepce 2010–2017)²⁷. Namísto migrace jako nástroje pro rozvoj, ať již prostřednictvím remitencí nebo lidského kapitálu navrátilších se migrantů (srov. World Bank 2007), působila česká migrační politika a způsob její implementace do velké míry negativně: v minulosti vedla k tomu, že značné množství žadatelů o vízum přišlo o finanční prostředky a v současnosti mongolskou migraci i přes proklamovaný zájem na české i mongolské straně vysoce omezuje.

S trochou nadsázky lze přitom tvrdit, že díky historickým vztahům mezi oběma zeměmi má snad každý Mongol v rodině či mezi známými někoho, kdo žil v Česku (respektive Československu). Propojenost České republiky a Mongolska není dána pouze historickými vazbami. V Mongolsku stále funguje katedra bohemistiky, v České republice je možno studovat mongolistiku, aktivní je i Česko-mongolská obchodní komora či Společnost přátel Mongolska (viz např. Spálenský 2010).

Ukazuje se, že Česká republika nejen neuměla využít potenciálu ze země, se kterou má silné vazby, ale že v mnohém situaci migrantů (nebo potenciálních migrantů) z Mongolska ještě zhoršila.

Zdroje

Algae, S. 2008. Growth of Internal and International Migration in Mongolia. Příspěvek na konferenci – 8th International Conference of Asia Pacific Migration Research Network, <http://apmrn.anu.edu.au/conferences/8thAPMRNconference/6.Sologo.pdf> (1. 3. 2011).

Boušková, P. 1998. Pracovní migrace cizinců v České republice v 70. až 90. letech. MPSV; <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace2/nks01/prispevek4.pdf> (20. 2. 2011).

27 Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017 byla schválena vládou usnesením č. 366 ze dne 24. května 2010. Viz Zahraniční rozvojová spolupráce; <http://www.mzv.cz/pomoc> (24. 3. 2011).

Čelko, V. 2001. Mongoli a Česká republika. Jako pomocť k integrácii. In: Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd české republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 135/2001. AVČR, Praha, 2003, s. 441–452.

Hladílek, J. Polák J., Šíma J. et al. 1997. Mongolsko – jurta. Mondo, Společnost přátel Mongolska & Klub cestovatelů Globe.

Jelínková, M. 2008. Česká republika jako ráj pro Mongoly? <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2068493> (1. 2. 2011).

Jelínková, M. 2011. Česká migrační a integrační politika perspektivou mongolské migrace. Disertační práce. Fakulta sociální věd University Karlovy. Nepublikováno.

Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017 schválena vládou usnesením č. 366 ze dne 24. května 2010; <http://www.mzv.cz/pomoc> (24. 3. 2011).

Krebs, M. 2010. Sonda do prostředí mongolské pracovní migrace – 2009; http://www.strada.cz/images/stories/Publikace/sonda_do_mongolske.pdf (1. 2. 2011).

Křížková, M. 2009. Dobří Mongolové: Kdo v Blansku šíje volanty?; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2140835> (22. 2. 2011).

Límová, M., Saková, T. 2009. Dostupnost informací pro žadatele o dlouhodobá víza z Mongolska, Ukrajiny a z Vietnamu; http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/MLimovaTSakova_DostupnostInformaciProZadatele.pdf (1. 2. 2011).

Pecina, M. Projekt dobrovolných návratů – vyhodnocení. Prezentace MV ČR; <http://www.mvcr.cz/clanek/projekt-dobrovolnych-navratu-uspesne-ukoncen.aspx>. (1. 2. 2011).

Polanská, J. 2011. Chceme podat hromadnou žalobu na český stát za diskriminaci mongolských pracovníků; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2286798> (1. 7. 2011).

Spálenský, A. 2010. Mongolská komunita v Pardubickém a Královéhradeckém kraji. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická; http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/37520/1/SpalenskyA_MongolskaKomunita_PS_2010.pdf (22. 4. 2011).

Šíma, J. 2009. Mongolů u nás rychle přibývá; http://www.literarky.cz/index_o.php?p=clanek&id=5873&idpodrubrika=&rok=&cislo= (20. 2. 2011).

Tsogtsaikhan, B. 2011. Current Issues of Visa Procedure at the Czech Embassy in Ulaanbaatar 2011. Připraveno k publikaci na <http://www.migraceonline.cz>.

Yearbook of Mongolia. Ulaanbaatar: National Statistical Office of Mongolia. 2008.

Závěrem

—Lucie Trlifajová

Období, kterému se tato publikace věnuje, odráží dva odlišné přístupy státu k migraci. Do nástupu ekonomické krize, tedy do přelomu let 2008 a 2009, se český stát v oblasti pracovní migrace do značné míry řídil zájmy zaměstnavatelů, což se výrazně projevilo při nabírání žádostí o vízum. Migranti byli vnímáni jako ti, kteří flexibilněji reagují na potřeby pracovního trhu. Tento přístup šel ovšem na úkor ochrany jejich práv, omezení kontroly státu nad systémem nabírání zaměstnanců z třetích zemí a fungování pracovních agentur, pro toto období byl také typický malý zájem státu výrazněji ovlivnit fungování zastupitelských úřadů. Vedlejším důsledkem byla minimální garance práv migrantů a zejména v případě mongolské a vietnamské pracovní migrace značná závislost migrantů na zprostředkovatelích a zaměstnavatelích (zadlužení, neznalost prostředí). V letech 2007 a 2008 ovšem nebyly negativní dopady tohoto nastavení tak viditelné.

V roce 2009, s pokračující ekonomickou krizí došlo k výrazné změně postoje státu v oblasti migrace směrem k restriktivnímu postoji jehož proklamaným primárním cílem bylo chránit český pracovní trh (více viz úvodní kapitola). Ten s sebou mimo jiné nesl nejprve úplné zastavení vydávání víz v Mongolsku, Vietnamu, na Ukrajině a v dalších zemích, a posléze výrazné omezení vydávání víz za účelem zaměstnání a podnikání. Šlo o opatření přijatá poměrně rychle v kontextu až panických obav z dopadů krize na český pracovní trh a na migranty. Česká republika v tomto ohledu nebyla jediná, podobně reagovaly vlády řady imigračních zemí (Ghosh 2010: 56–60).

V důsledku těchto opatření a paralelně přijatých systémových změn, spolu s poklesem poptávky po zahraniční pracovní síle, se oproti letům 2007 a 2008 se situace na zastupitelských úřadech se zásadně změnila. Po roce 2009 také

výrazně stoupl podíl zamítnutých žádostí, a poklesl celkový počet podaných žádostí.

Nedostatečná kontrola státu nad systémem vydávání víz a následně velmi restriktivní přístup má řadu negativních dopadů. Zejména v případě Vietnamu a Mongolska vedla minimální kontrola státu nad způsobem najímání zahraničních zaměstnanců k tomu, že se migranti v Česku dostali do velmi zranitelné pozice, která se výrazně projevila s nastupující krizí. Restriktivní přístup státu pak jejich obtížné postavení ještě zhoršil. Zejména v případě Ukrajiny měla opatření přijatá státem a způsob jejich komunikace negativní dopad na vnímání České republiky v zemi původu. Přijatá opatření byla kritizovaná i ze strany podnikatelské sféry.

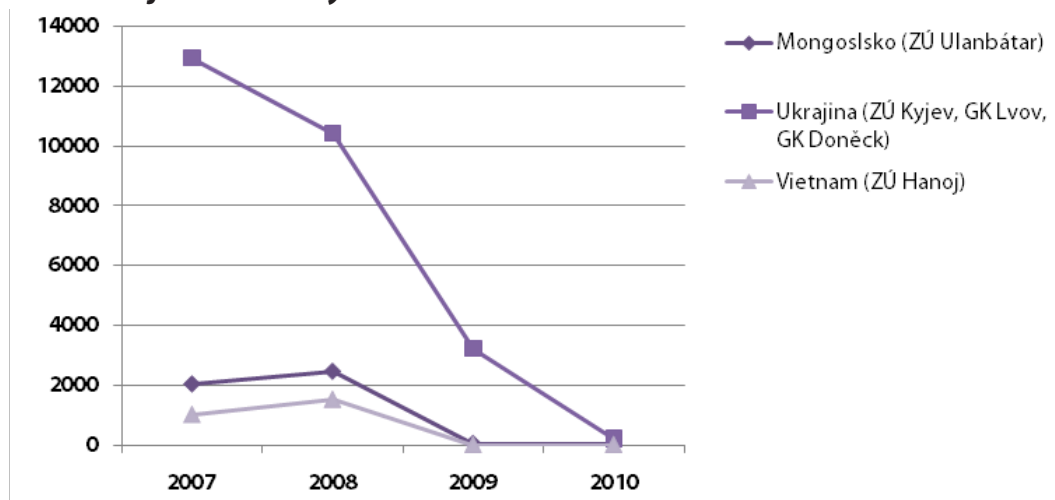
Téměř úplné uzavření legálních cest ze zemí odkud do roku 2008 přicházel největší počet pracovních migrantů, lze hodnotit jako velmi problematické, tím spíše, že mezi českými zaměstnavateli podle dostupných informací existuje určitá poptávka po zahraničních zaměstnancích.

Virtuální fronty místo reálných

Do roku 2009 byl jedním z nejpalcivějších problémů zastupitelských úřadů systém nabírání žádostí, zejména o dlouhodobá víza. V porovnání s předchozími systémy představuje internetová registrace přes Visapoint (www.visapoint.eu), zaváděný od roku 2009, zřejmě nejefektivnější nástroj. Při registraci pro podání žádosti o dlouhodobé vízum výrazně omezuje nejen roli zprostředkovatelů, ale díky centrální organizaci i roli místních zaměstnanců zastupitelských úřadů.

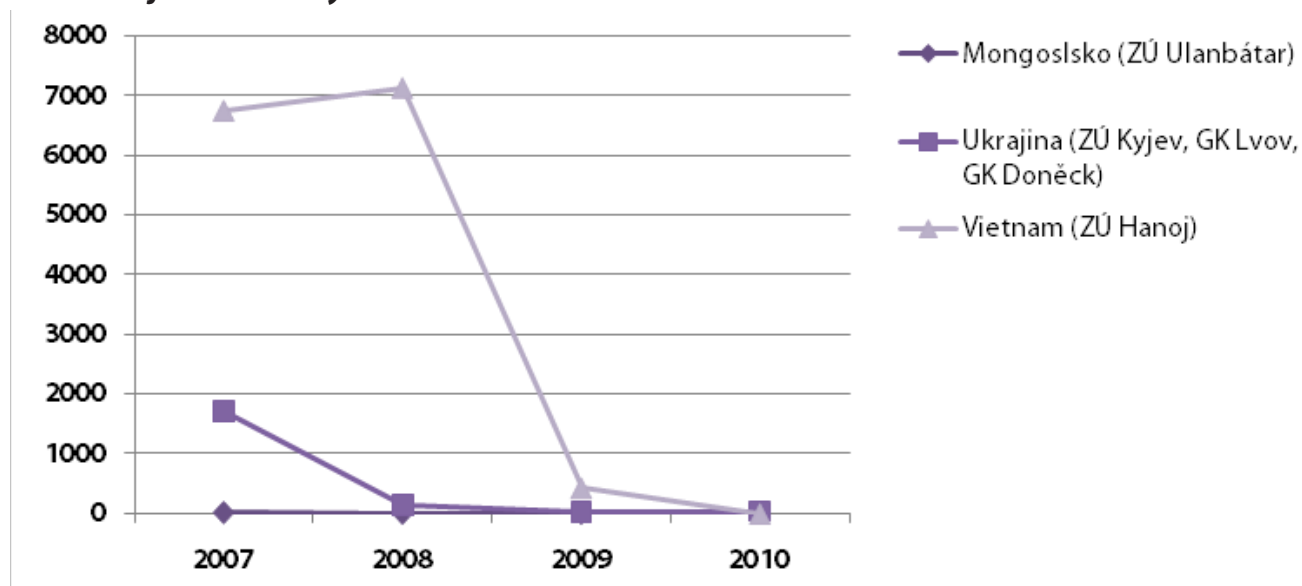
Přes poměrně odlišný vývoj situace v jednotlivých zemích je v důsledku zavedení Visapointu a centrálního nastavení limitů pro nabírání žádostí o dlouhodobá víza situace v Mongolsku, Moldavsku i na Ukrajině podobná. Visapoint ani v jedné ze sledovaných zemí téměř nenabízí volné termíny pro podání žádosti za účelem zaměstnání a podnikání (někdy není možné podat žádost ani pro jiné účely pobytu). Jde o opatření, která měla zásadní vliv na vydávání víz, jak ukazují následující tabulky.

Graf 1: Počty vydaných dlouhodobých víz za účelem zaměstnání v Mongolsku, Vietnamu a na Ukrajině mezi lety 2007 a 2010

Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky. Podle dat poskytnutých Ministerstvem zahraničních věcí České republiky byl počet vydaných víz vyšší (viz dále).

Graf 2: Počty vydaných dlouhodobých víz za účelem podnikání v Mongolsku, Vietnamu a na Ukrajině mezi lety 2007 a 2010

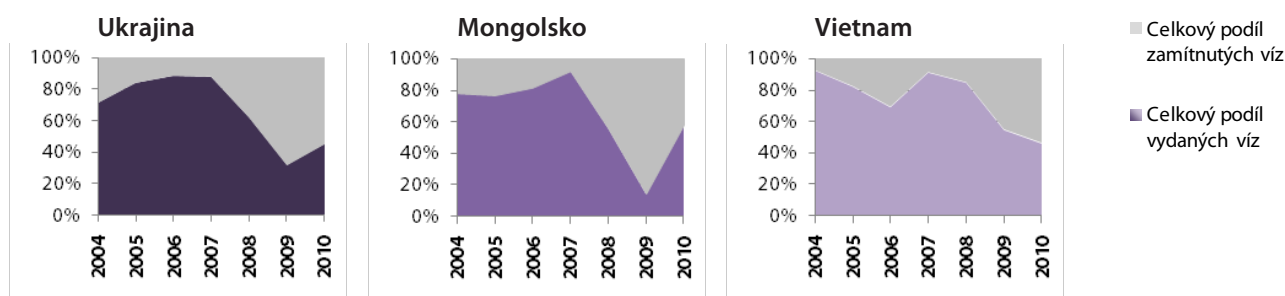
Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky. Podle dat poskytnutých Ministerstvem zahraničních věcí České republiky byl počet vydaných víz vyšší (viz dále).

Určitý počet žádostí je přijímán, počet uvolňovaných míst pro podání žádostí ovšem není známý, a je vlastně náhoda, pokud žadatel termín získá. Termíny pro podání žádosti mmají být uvolňovány měsíc dopředu. Žadatelé tedy zkouší zejména v noci, jestli právě není volné místo. Namísto skutečných front se vytvářejí virtuální fronty čekatelů na registraci pro podání žádosti.

Visapoint nezkracuje dobu pro vyřízení víza, ta se pro žadatele naopak prodlužuje o dobu potřebnou k registraci do systému. Teprve potom nabíhá zákonem stanovená lhůta k vyřízení žádosti. Na podání žádosti o vízum za účelem zaměstnání tak mimo jiné čekají osoby, které mají v Česku již vyřízené pracovní povolení. Vzhledem k tomu, že platnost některých potřebných dokumentů je časově omezená, hrozí, že se nepodaří žádost podat v době jejich platnosti. Dokumenty propadnou a s nimi tedy i veškeré finance a čas, které žadatel vynaložil na jejich sehnání.

Od roku 2009 také výrazně stoupl podíl zamítnutých žádostí (v roce 2009 na Ukrajině na téměř 70 % a v Mongolsku na více než 85 %), jak ukazují následující grafy. V případě zamítnutí přicházejí žadatelé i o správní poplatek za vyřízení víza.

Graf 3: Podíl zamítnutých a vydaných dlouhodobých víz mezi lety 2004 a 2010 na českých zastupitelských úřadech

Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky.

Podat žádost o vízum je nicméně obtížné nejen pro osoby, které mají v Česku již vyřízené pracovní povolení, ale někdy i pro žadatele o dlouhodobý pobyt za účelem sloučení rodiny. Počet vydaných víz za účelem sloučení rodiny klesl v Mongolsku, Vietnamu i na Ukrajině v roce 2010 na méně než polovinu oproti roku 2008¹. Jejich omezení vychází zřejmě ze usnesení vlády z podzimu 2009². Nemožnost podat žádost na konzulátu představuje v tomto případě porušení mezinárodních závazků³, konkrétně evropské směrnice o slouče-

1 Zdroj dat: Ředitelství služby cizinecké policie České republiky.

2 „V návaznosti na trvalý sníženou poptávku po zahraniční pracovní síle je navrhováno na ZÚ v Moldavsku, Mongolsku, na Ukrajině a ve Vietnamu zavést omezené nabírání žádostí o dlouhodobá víza, a to nejen za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právnické osobě, ale rovněž za účelem studia a sloučení rodiny.“ (Usnesení vlády 171/2009, s. 4).

3 Viz např. Přístup k podání žádosti o vízum a regulace počtu podaných žádostí; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2240480>.

ní rodiny⁴, podle které stát sice může nastavit podmínky pro vstup rodinných příslušníků občanů EU, nemůže ovšem v tomto vstupu bránit systémem kvót nebo neumožněním podání žádosti.

https://www.visapoint.eu/Public/MakeAppt.aspx

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky
Ministerstvo zahraničních věcí České republiky

Zvolit jazyk:

Ambasáda/Generální konzulát - výběr

Státní příslušnost*

Ambasáda ČR v*

Informace o termínu pohovoru

Jméno (a)*

Příjmení*

Datum narození*

Město narození*

Region narození*

Země narození*

Pohlaví*

Číslo pasu*

Platnost pasu*

Země trvalého pobytu*

Požadovaný typ víza*

Stránka na webu https://www.visapoint.eu says:
Termíny jsou obsazeny, zkuste registraci později...
OK

Systém Visapoint
(jaro/léto 2011)

Dva protichůdné systémy kontroly pracovní migrace

Vzhledem k zavedení systému kvót existují v současnosti dva základní systémy regulace pracovní migrace do země – kvóty a systém testování pracovního trhu (Ghosh 2010: 56). Česká republika využívala do roku 2009 druhý z nich, regulaci ekonomické migrace prostřednictvím pracovních povolení, která musel žadatel o vízum za účelem zaměstnání získat dříve, než požádal o vízum. Lhůta 30 dnů, kdy musí být místo nabízeno nejprve uchazečům o zaměstnání, má zaručovat ochranu „českého“ pracovního trhu.

S nástupem krize ovšem stát systém testování doplnil kvótovým systémem, tedy zmiňované nastavení limitů pro podání žádostí v určitých zemích, zejména Mongolsku, Ukrajině a Vietnamu (více viz úvodní kapitola). V současnosti tedy existuje dvojí systém ochrany českého pracovního trhu, dva systémy regulace pracovní migrace, které si vzájemně neodpovídají. Zřejmě

4 Směrnice Rady 2003/86/ES ze dne 22. září 2003 o právu na sloučení rodiny.

v důsledku nedostatečné koordinace mezi úřady práce a ministerstvem vnitra dochází k paradoxní situaci, kdy žadatel obdrží pracovní povolení, nicméně se nemůže přihlásit do systému Visapoint – tedy na základě jednoho systému je usouzeno, že Česká republika ho jako zaměstnance přijímá, nicméně kvůli druhému systému regulace nemůže žádost o vízum podat.

Potřeba regulace pracovní migrace pomocí dvou systémů je diskutabilní, v každém případě je velmi problematické, pokud mezi nimi není dostatečná koordinace. Nemožnost podat žádost i přes to, že žadatel splnil všechny zákonné podmínky k jejímu podání, navíc představuje minimálně problematický prvek.⁵ V současnosti (květen 2011) z tohoto důvodu podává na český stát žalobu firma AlphaCon, která nabírá zaměstnance v Mongolsku.⁶

V tomto kontextu je také důležité, že migranti nepřicházejí jen na nízko kvalifikované pozice. Paušální zastavení vydávání víz znemožňuje vstup do země i kvalifikovaným migrantům, o jejichž přízeň se přitom Česká republika dlouhodobě uchází.

Dalším velmi problematickým aspektem je kvalita dat a analýz, ze kterých rozhodnutí a nastavení limitů vychází. Podle Ministerstva vnitra České republiky – s odkazem na statistiky ministerstva práce a sociálních věcí – bylo v březnu 2011 v celé České republice jen něco přes 300 volných míst pro cizince. Podle některých pracovních agentur (Goodworker a Alphacon) v současnosti nicméně v Česku existuje podstatně vyšší poptávka po zahraniční pracovní síle, jen ony samy v současnosti shánějí nebo nabírají v zahraničí podobný počet zaměstnanců. Jak bylo zmíněno, pracovní úřady také nadále vydávají (stejně jako v letech 2009 a 2010) nová povolení k práci pro cizince. Vyvolává to otázku, nakolik data, ze kterých systém kvót vychází, stojí na kvalitní analýze pracovního trhu?

K určité nedůvěře v kvalitu analýz, na základě kterých jsou přijímána jednotlivá opatření, přispívá nemožnost zjistit důvěryhodné počty nabíraných žádostí a vydaných víz. Zastupitelské úřady a konzulární odbor MZV garantují nabírání žádostí o vízum a vydávání víz, u krátkodobých víz o jejich udělení i rozhodují, ve sledovaném období o vydání dlouhodobých víz rozhodovala cizinecká policie. Data, která tyto úřady poskytly, si naprosto neodpovídala, a to řádově o tisíce žádostí. Následující tabulka ukazuje odlišnosti v datech pro rok 2006.

5 Viz Přístup k podání žádosti o vízum a regulace počtu podaných žádostí; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2240480> (21. 5. 2011).

6 Viz Chceme podat hromadnou žalobu na český stát za diskriminaci mongolských pracovníků. Rozhovor s Františkem Teplým, ředitelem firmy zprostředkující práci Mongolům v Česku; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2286798> (21. 5. 2011).

Tabulka 1a), 1b): Počet přijatých žádostí o víza o dlouhodobá víza, vydaných a zamítnutých víz v roce 2006 ve Lvově a Ulánbátaru podle různých zdrojů

Srovnání dat poskytnutých generálním konzulátem ČR ve Lvově v roce 2007⁷ a 2009⁸, českým zastupitelským úřadem v Ulánbátaru⁹ v roce 2009, Odborem konzulárních činností Ministerstva zahraničních věcí ČR¹⁰ v roce 2011 a Ředitelství služby cizinecké policie¹¹ také v roce 2011.

Lvov 2006

Zdroj dat	Počet přijatých žádostí	Vydaná víza	Zamítnutá víza
Ředitelství služby cizinecké policie (2011)	27 534	25 292	2 242
Generální konzulát ve Lvově (2009)	21 675	18 373	3 302
Odbor konzulárních činností Ministerstva zahraničních věcí ČR (2011)	15 425	data nebyla poskytnuta	
Ředitelství služby cizinecké policie (2011)	14 545	12 845	1 700

Ulánbátar 2006

Zdroj dat	Počet přijatých žádostí	Vydaná víza	Zamítnutá víza
Konzulát 2009	1 449	data nebyla poskytnuta	
Odbor konzulárních činností Ministerstva zahraničních věcí ČR (2011)	985	data nebyla poskytnuta	
Ředitelství služby cizinecké policie (2011)	686	560	126

Ředitelství služby cizinecké policie poskytlo následující vysvětlení: „Ředitelství služby cizinecké policie vycházelo při poskytování statistických údajů k vízům nad 90 dnů podle ZÚ z dostupných údajů informačního systému CIS. Zde jsou jednotlivé ZÚ zjišťovány podle čísla ŽOV, tzn. počty žádostí o víza nad 90 dnů jsou určeny identifikovatelností jednotlivých ZÚ v čísle ŽOV (v IS CIS se

-
- 7 Zveřejněno v rámci článku: Rozšíření schengenského prostoru a možné dopady na vízový režim vůči občanům Ukrajiny. Komparativní analýza české a polské vízové a konzulární praxe; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2041420> (21. 5. 2011).
- 8 Zveřejněno v rámci článku: Rozšíření schengenského prostoru a možné dopady na vízový režim vůči občanům Ukrajiny. Komparativní analýza české a polské vízové a konzulární praxe; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2041420> (21. 5. 2011).
- 9 Zveřejněno v rámci článku: Rozhovor s velvyslancem Václavem Jílkem a konzulem Davidem Hrdouškem z české ambasády v Ulánbátaru; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210859> (21. 5. 2011).
- 10 Data poskytnutá Konzulárním oborem MZV ČR na základě emailové komunikace (březen 2011).
- 11 Data poskytnutá Ředitelstvím služby cizinecké policie na základě žádosti (květen 2011).

nejedná o standardní statovaný údaj). Víza nad 90 dnů se do IS CIS evidují s časovým zpožděním – po doručení písemných materiálů na útvar vyřizující žádost, tzn. dochází k rozdílu v počtech zaevidovaných víz nad 90 dnů mezi MZV a SCP (nyní OAMP) ve stejném sledovaném období. Takzvaná «dlouhá víza» se dále dělí podle jednotlivých typů – pokud není přesně definován typ víza, může dojít při opakování žádosti k rozdílným výsledkům (např. typ DVC, DVR apod.)”

Zatímco některé instituce (např. lvovský konzulát nebo cizinecká policie) poskytly data velmi ochotně, komunikace s dalšími byla obtížnější a poskytnutá data nebyla úplná. Samotné nastavení limitů je považováno za přísně tajnou, neveřejnou informaci, což opět vyvolává podněty k řadě spekulací. Minimální ochota českých zastupitelských úřadů i ministerstev ke komunikaci zejména o systému Visapoint je kritizována ze strany českých zaměstnavatelů stejně jako žadatelů o vízum.

Minimální komunikace ve svém důsledku zvyšuje vzájemnou nedůvěru a podezřavost mezi jednotlivými aktéry. Počet míst ve Visapointu a ani data, ze kterých nastavení vychází, nejsou veřejná. To zvyšuje podezření, že přes veškerý proklamovaný důraz na „transparentnost“ systém ve své podstatě transparentní není.

Lze pracovní migraci zastavit?

I přes popisované systémové a legislativní změny byl vývoj v oblasti vydávání víz na Ukrajině, v Mongolsku a Vietnamu v posledních letech nejvýrazněji ovlivněn změnami v české migrační politice. Zastavení a následné striktní omezení pracovní migrace z donedávna pro Českou republiku nejvýznamnějších zdrojových zemí bylo odůvodňováno ochranou českého pracovního trhu. Úplné zastavení vydávání víz je možné vidět jako částečně populistický krok v době rostoucí paniky z dopadů krize (srov. Ghosh 2010: 95).

V českém kontextu nebyl dlouho politický aspekt migrace příliš důležitý vzhledem k tomu, že migrace nebyla vnímána jako společensky významný fenomén. Vzhledem k otevřeně proklamované poptávce po zahraničních zaměstnancích v posledních letech, růstu zahraničních pracovníků a následnému nástupu ekonomické krize se problematika migrace stala více medializovanou. Z tohoto důvodu je třeba opatření přijatá v kontextu krize sledovat i z politické perspektivy.

Je otázkou nakolik přísně restriktivní vízová politika představuje adekvátní reakci na krátkodobý pokles poptávky po pracovní síle na českém trhu.

Není prokázáno, že samotné omezení přístupu migrantů na pracovní trh vede ke zvýšení zaměstnanosti mezi místními (např. Ghosh 2010: 83) a to ani v době krize (Castles 2009: 3), což je do značné míry dané právě charakterem pozic, které migranti často obsazují. Z pohledu cílové země lze vidět dva dominantní aspekty pracovní migrace (Castles, Miller 2009: 242). Jednak

představuje zdroj pracovní síly v momentě, kdy se nedostává – ať už v důsledku ekonomického nebo demografického vývoje – místních zaměstnanců, to se týká jak migrace na vysoce tak na nízko kvalifikované pozice. Zároveň doplňuje ta pracovní místa, která místní zaměstnanci nemohou nebo nechtějí zaplnit. Jde o pozice, o které není mezi majoritní populací obvykle zájem kvůli jejich náročnosti, nízké společenské prestiži a špatnému finančnímu ohodnocení (Massey 1993: 441–443). Je ovšem otázkou, do jaké míry poptávka po zahraniční pracovní síle vychází ze skutečné potřeby v určitém sektoru a nakolik je v některých oborech (zejména v kontextu ekonomického propadu) vytvářena samotnými zaměstnavateli – tlak na nízké finanční ohodnocení a nedostatečné pracovní podmínky, odůvodňovaný „nutností“ obstát v globálním konkurenčním prostředí, atd. (srov. např. MacKenzie, Forde 2009).

Celková nezaměstnanost v České republice stoupala až do první poloviny roku 2011, o přetrvávajícím zájmu o zaměstnance za zahraničí na některé pozice i v době ekonomické krize nicméně svědčí, v některých oblastech nahrazují pracovní migranty z Ukrajiny, Mongolska nebo Vietnamu občané ze zemí EU (zejména Bulharska a Rumunska), kteří nepotřebují vízum ke vstupu do země, (viz Jelínková, Hánová 2010). Jak popisuje Zpráva o obchodování s lidmi za rok 2010: *„Po zavedení zpřísněného vydávání povolení k zaměstnání a omezení nabírání žádostí o dlouhodobá víza v hlavních zdrojových zemích migrace se zprostředkovatelské subjekty a organizátoři pracovní migrace přeorientovali na klientelu ze zemí EU.“* (Zpráva 2010: 9). Pozice těchto migrantů je ještě oslabena tím, že často české prostředí neznají, neumějí jazyk a neznají svá práva a povinnosti. Zároveň je, vzhledem k tomu že se často v zemi neregistrují,¹² těžké zjistit jejich počet. Také většina programů zaměřených na pracovní migraci je zaměřená na cizince ze třetích zemí. Na tuto skupinu se pak přenáší problémy, se kterými se potýkali migranti z Ukrajiny, Mongolska a Vietnamu. Na problém upozorňuje i usnesení vlády Řešení situace obětí pracovního vykořisťování z řad občanů Evropské unie.¹³

Na to, jestli bude migrace pokračovat, nemá vliv jen poptávka v cílové zemi, významnou roli hraje i situace a možnosti v zemi původu (Drbohlav 2011: 140). Dopady současné krize bývají někdy srovnávány s ropnou krizí v roce 1973, je třeba ovšem zdůraznit jednu zásadní odlišnost – a to je její globalita (viz Castles 2010: 3). Zatímco jedním z dopadů ropné krize bylo na

12 Občané EU mají povinnost se přihlásit na cizineckou policii, pokud pobývají v ČR déle než tři měsíce. Cizinecká policie ovšem odmítá tyto cizince přihlásit, pokud nepředloží pracovní nebo nájemní smlouvu. Tito lidé ovšem často pracovní smlouvu vůbec nemají nebo jim ubytovatel nechce vydat potvrzení o ubytování. V současnosti je na Plzeňsku podle odhadů Kontaktního centra pro cizince ve skutečnosti zhruba desetkrát víc Bulharů a Rumunů, než je vedeno v oficiálních statistikách (Jelínková Hánová 2010).

13 Usnesení vlády ČR ze dne 14. prosince 2010 č. 915 k řešení situace obětí pracovního vykořisťování z řad občanů Evropské unie.

jedné straně zastavení pracovní migrace do západoevropských zemí a na druhé straně vznik nových imigračních zemí, negativní dopady současné krize nejsou regionálně omezeny. V zemích původu má často krize ještě tvrdší dopad než v cílové zemi, což zvyšuje závislost na příjmech ze zahraničí. (Ghosh 2010: 71) Zároveň byla většina potenciálních cílových zemí krizí zasažena stejně, ne-li ještě hůře než Česko, migranti tedy nemohou „přepínat“ mezi cílovými zeměmi (Castles 2010: 4), nehledě na to, že obvykle trvá delší dobu, než se některé země ustanoví jako destinační (Massey 1993: 448–450).

Pokud existuje určitá poptávka po zahraničních zaměstnancích v cílové zemi a zároveň roste tlak na migraci v zemi původu (nedostatek pracovních příležitostí, tíživá finanční situace rodiny, nefunkční sociální systém), je z výše popsaných důvodů velmi pravděpodobné, že migrace bude pokračovat. Jedním z dopadů nemožnosti dostat se do cílové země legální cestou a zároveň silného tlaku na to, aby jedinec migroval, pak může být růst významu neregulární migrace se všemi negativními jevy, které ji provázejí – růst významu šedé ekonomiky, nevyužití kvalifikace, ztráta na daních pro cílovou zemi, atd. Neregulární migranti jsou vzhledem k závislosti na svých zaměstnavatelích často nuceni snižovat své nároky na pracovní podmínky a finanční ohodnocení a ve svém důsledku tak představují vyšší konkurenci pro místní pracovní sílu.

Migranti, kteří by jinak dále cirkulovali mezi Českem a zemí původu, mohou mít obavu z Česka odjet, protože nebudou mít opět možnost podat žádost o vízum. Zároveň v případě omezení legalálních cest do země mohou být využívány jiné způsoby pro vstup do země než je podání žádosti o pracovní (podnikatelské) vízum – určité náznaky tohoto vývoje lze sledovat i v současnosti, kdy někteří občané třetích zemí do Česka přicházejí za prací na schengenská víza nebo víza jiných evropských zemí a následně zde pracují bez povolení k zaměstnání, eventuálně i k pobytu.

Dlouhodobé omezení ekonomicky motivované migrace nemusí znamenat dlouhodobý pokles migrace do země, ale může vést k růstu migrace, zejména za účelem sloučení rodiny – tedy o víza, jejichž vydávání je podmíněno mezinárodními dohodami (byť jak je ukázáno výše, v současnosti v Česku zřejmě dochází k porušování těchto dohod), podobně jako tomu bylo v západoevropských zemích po roce 1973.

To by ovšem znamenalo i určitou demografickou proměnu nově příchozích a zároveň s sebou neslo i nutnost více se zaměřit na jejich sociální a ekonomickou integraci. (srov. Castles 2009: 223, Ghosh 2010: 56, 96).

Vzhledem k tomu, že systém kvót je navrhován jako součást nového systému pracovní migrace, bude mít v oblasti vydávání víz a nabírání zahraničních pracovníků státní politika významnou roli i do budoucna.

Postavení žadatele a poslední legislativní změny

Vedle systému nabírání žádostí bylo v letech 2007 a 2008 jedním ze zásadních problémů přetížení zastupitelských úřadů, které vycházelo z nedostatku zaměstnanců a z rozhodnutí o jejich minimálním navyšování. V současnosti podle dostupných informací odpovídají kapacity množství podaných žádostí. To je na jednu stranu ideální, nižší zatížení zastupitelských úřadů by mělo umožnit zaměřit se na vyšší kvalitu služeb. Na druhou stranu je otázkou, jak bude vypadat situace, pokud dojde ke zvýšení limitů pro nabírání žádostí nebo budou zcela zrušeny.

Pokud se zaměříme na kvalitu práce konzulátu, vízový systém by měl být ideálně nastavený tak, aby žadatel mohl podat žádost o vízum sám, tedy aby nebyl bezpodmínečně závislý na pomoci zprostředkovatelů. Význam dostupnosti informací je v tomto ohledu všeobecně přijímán. Často jde o zdánlivé detaily, které by žadatelům výrazně pomohly:

- Kvalita informací poskytovaných zastupitelskými úřady – a to zejména na webových stránkách – se sice výrazně zvýšila, stránky ovšem nejsou vždy jasně strukturované a pro uchazeče srozumitelné. Žadatelé se pak mnohdy příliš neorientují ve vízovém systému a nerozlišují mezi různými typy víz (zejména nerozlišují mezi schengenskými a národními), což je spojeno s omezenou znalostí vlastních práv a povinností.
- Přestože úřady odkazují na své webové stránky jako na primární zdroj informací, informace na nich zveřejněné nebyly ve sledovaném období aktuální. Šlo přitom o zásadních informací jako je pozastavení a obnovení vydávání víz, povinnost doložit lékařské potvrzení, úpravy a dočasné uzavření systému Visapoint, atd.
- Žadatelům chybí dostatečné informace o systému Visapoint a jeho fungování. Jedním z důsledků je využívání neoficiálních zdrojů, které mohou obsahovat nepřesné informace nebo být zneužity (prodej neexistujících míst, atd.).
- Internet je považován za primární zdroj informací. V Mongolsku, Vietnamu a na Ukrajině ovšem není dostupnost ani uživatelská znalost internetu vždy samozřejmostí. Zajímavým podnětem v tomto směru by byla např. instalace obrazovky, která by promítala prezentaci se základními informacemi pro ty, kteří podávají žádost nebo vyzvedávají udělení.

Informace, které zastupitelský úřad nabízí, by se neměly omezovat jen na vízovou proceduru, ale celkově na pobyt v České republice, jak se ukázalo zejména v případě vietnamské pracovní migrace přicházející v posledních letech do Česka. Nejen pro ekonomickou migraci je velmi důležité, aby migranti měli základní představu o svých právech a povinnostech. Důraz na

informovanost před cestou do země ostatně odpovídá i novému návrhu ekonomické migrace.¹⁴

Výše zmiňovaný důraz na to, aby žadatelé měli dostatek informací o svých právech a povinnostech, se stává ještě aktuálnější se změnami, které vešly v platnost v roce 2011. Novela cizineckého zákona z ledna 2011 zavádí možnost přezkoumat rozhodnutí o neudělení dlouhodobého víza.¹⁵ Pokud je veden pohovor, který je povinný pouze u žádosti o dlouhodobé vízum za účelem podnikání, musí o něm být veden záznam, který je posléze autorizován žadatelem (záznam je ovšem proveden v češtině). Dále je zaveden institut přípustnosti, který zabraňuje ještě před zaplacením správního poplatku nabírání neúplných žádostí. Zmiňovaná novela cizineckého zákona také zkrátila platnost dlouhodobého víza na šest měsíců – je otázkou jestli nejde o první krok k úplnému zrušení dlouhodobých víz (v Evropě je používá jen asi polovina zemí) – a převádí rozhodování z cizinecké policie na OAMP Ministerstva vnitra České republiky.

Výše popsaná opatření vychází do značné míry z Vízového kodexu, jednotné evropské směrnice upravující vydávání schengenských víz, platné od dubna 2010. Ta od 4. dubna 2011 zavádí mimo jiné povinnost přesněji objasnit důvody zamítnutí, zavádí institut přípustnosti a dává žadateli možnost požádat o přezkoumání zamítnutí žádosti (více viz Pořízek 2010, 2011).

Je důležitou otázkou, jak budou tyto změny, které přinášejí výrazné posílení právního postavení žadatele, implementovány a jak budou žadatelé využívat svých práv. V minulosti existovala možnost požádat o přezkoumání zamítnuté žádosti o vízum pro rodinné příslušníky občanů EU – o této možnosti ovšem naprostá většina žadatelů z třetích zemí, rodinných příslušníků občanů EU, neměla informace (viz Pořízek 2010). O určité neochotě napovídá vyjádření lvovského konzula z konce roku 2009,¹⁶ a také fakt že přesto, že vízovému kodexu je na stránkách MZV věnována zvláštní sekce, možnost požádat o přezkoumání zamítnuté žádosti zde není uvedena mezi hlavními změnami, které kodex přináší.¹⁷

14 Návrh je dostupný zde: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2281495> (21. 5. 2011).

15 Lhůta pro přezkoumání je 15 dnů. Přezkoumání je předáno tříčlenné komisi, ve které má ministerstvo zahraničních věcí jeden hlas.

16 „Tady je obrovské riziko, že možnost odvolání bude zneužívána. V podstatě každý, komu bude vízum zamítnuto – aspoň v určitých oblastech, nemyslím, že tady na Ukrajině, ale například ve Vietnamu určitě – tak se bude odvolávat. Už jen z principu. Zahltí nám to systém.“ <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2215058> (21. 5. 2011).

17 http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/kratkodobe_vizum/vizovy_kodex/index.html (21. 5. 2011).

Do budoucna je také velmi významnou otázkou role zprostředkovatelů a pracovních agentur a vztah mezi těmito subjekty a státem. Pro řadu žadatelů je pracovní/zprostředkovatelská agentura nezbytným partnerem v celém procesu. Na druhou stranu – a v kontextu vývoje v posledních letech částečně pochopitelně – je práce zprostředkovatelských agentur často a priori kriminalizována a konzuláty s nimi nespolupracují. Nicméně, jak poukazuje Čížinský (2010), nejhorší případy vykořisťování cizinců a nelegálního zaměstnávání jsou dílem subjektů, které provozují pouze nábor nebo které vůbec nemají povolení ke zprostředkovávání zaměstnání – absence kontroly státu vede k vytvoření prostoru, ve kterém má hlavní vliv soukromý zájem a soukromá moc (Nekorjak 2009).

Kontrola nad prací zprostředkovatelských agentur je na druhou stranu velmi obtížná, nicméně zůstává důležitou otázkou, jestli zejména v kontextu výrazného snížení nabírání žádostí nepředstavuje v dlouhodobé perspektivě výhodný krok.

Závěr

Projekt Visawatch se původně zaměřoval na problémy spojené s nabíráním žádostí a vydáváním víz na jednotlivých konzulátech. V jeho průběhu se ovšem jako velmi problematický faktor, který v současnosti nejvýrazněji ovlivňuje nejen situaci před zastupitelskými úřady, ale i podobu migrace z Mongolska, Vietnamu a Ukrajiny, ukázalo nastavení vízové politiky.

Je velkou – a v odborné literatuře dodnes nezodpovězenou – otázkou na kolik může stát řídit migraci. Jak velký je skutečný vliv opatření přijímaných státem a na kolik je podstatný vliv jiných faktorů, zejména podnikatelských zájmů (a to jak na národní tak na globální úrovni) nebo ekonomické a společenské situace v zemích původu?

Základní role českého státu by v tomto směru nicméně měla být zřejmá – vytvořit podmínky, které zaručují rovný přístup migrantů na český pracovní trh. Teprve pak je možné na jedné straně částečně předcházet zneužití migrantů, na straně druhé v důsledku toho migranti nebudou velkou konkurencí pro místní a naopak budou pro společnost výrazným přínosem. Rovná práva a povinnosti jsou také jednou z podmínek úspěšné integrace. Nastavení migrační politiky, které je založeno na ad hoc populistických opatřeních a kriminalizaci migrace – a to zejména v době krize – může mít poměrně zásadní dopady, a to jak pro migranty, tak pro většinovou společnost (srov. např. Castles Miller 2009, Ghosh 2010).

Na místo závěru spíše stojí řada otázek a podnětů pro další diskuzi, která se netýká jen dlouhodobějšího nastavení migrační politiky a postavení a role migrantů, ale mimo jiné například i pozice České republiky na globálním trhu.

Zdroje:

Castles, Stephen, Miller, Mark J. 2009. The Age of Migration. Fourth Edition, revised and updated, The Guilford Press.

Castles, Stephen, Miller, Mark J. 2010. Migration and the Global Economic Crisis: One Year On; http://www.age-of-migration.com/uk/financialcrisis/updates/migration_crisis_april2010.pdf (10. 6. 2011).

Castles, Stephen. 2009. Migration and the Global Financial Crisis: A Virtual Symposium. Update 1.A: An Overview by Stephen Castles; <http://www.age-of-migration.com/uk/financialcrisis/updates/1a.pdf> (10. 6. 2011).

Čížinský, Pavel. 2010. Mezinárodní komparace vybraných právních aspektů v oblasti agenturního zaměstnávání; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2222313> (25. 4. 2011).

Drbohlav, Dušan. 2010. Migrace a (i)migranti v Česku „Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?“. Praha. Slon.

Ghosh, Bimal. 2010. The Global Economic Crisis and Migration: Where do we go from here? http://publications.iom.int/bookstore/free/where_do_we_go.pdf (10. 6. 2011).

Jelínková, Marie. Hánová, Martina. 2010. Současná situace migrantů na Plzeňsku; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2269140> (10. 6. 2011).

MacKenzie, Robert. Forde, Chris. 2009. The rhetoric of the ‚good worker‘ versus the realities of employers use and the experiences of migrant workers. Work Employment Society 2009 23: 142; <http://wes.sagepub.com/content/23/1/142> (10. 6. 2011).

Massey, D. S. et al. 1993. Theories of International Migration: a Review and Appraisal. Population and development Review. September 1993. Vol. 19, Iss. 3. p. 431–466.

Nekorjak, Michal. 2009. Klientický systém a ukrajinská pracovní migrace do České republiky; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2197596> (23. 4. 2011).

Pořízek, Pavel. 2010. Vybrané problémy vízové procedury v ČR; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2241186> (10. 6. 2011).

Pořízek, Pavel. 2011. Novinky ve vízovém procesu po 1. lednu 2011; <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2282782> (10. 6. 2011).

Zpráva 2010. Zpráva o obchodování s lidmi za rok 2010; <http://www.mvcr.cz/soubor/zprava-o-obchodovani-s-lidmi-2010.aspx> (30. 6. 2011).

O autorech

Mgr. Lucie Trlifajová vystudovala etnologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, během studií strávila rok ve Francii. V současnosti pokračuje v doktorském studiu sociologie na Fakultě sociálních věd Masarykovy University v Brně. Je zaměstnaná v MKC Praha, kde se zaměřuje na vízovou problematiku, migraci ve střední a východní Evropě a integraci, je editorem portálu MigraceOnline.cz.

Mgr. Marie Jelínková studovala veřejnou a sociální politiku na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze a na Univeristy of Queensland. V současnosti dokončuje doktorské studium na Fakultě sociálních věd, ve své disertační práci se zaměřuje na mongolskou migraci do ČR a vliv migrační a integrační politiky ČR na tuto migraci. Dlouhodobě pracuje v MKC Praha na portálu MigraceOnline.cz

Mgr. Petra Mikušová vystudovala historii a etnologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, absolvovala půlroční studijní pobyt na Freie Universität Berlin. V současné době pracuje jako projektová manažerka v konzultační společnosti. Ve volném čase se vrací ke svým původním oborům, v jejichž rámci se zaměřuje na problematiku etnických menšin, migraci a antropologii města.